

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

ANDRIUS ŠIŠKA

LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINĖS SAUGOS SUBJEKTŲ
IR BENDRUOMENIŲ PASIRENGIMAS KARO GRĖSMEI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Prof. dr. *Birutė Mockevičienė*

VILNIUS

2022

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	3
LENTELIŲ SĄRAŠAS	5
PRIEDŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS.....	7
1. NEPAPRASTŲJŲ SITUACIJŲ VALDYMAS	11
1.1. Nepaprastųjų situacijų samprata, sąvokos, rizika ir istoriniai jų valdymo bruožai	11
1.2. Grėsmės ir jų identifikavimas, karo grėsmė Lietuvai.....	20
1.3. Tarptautinės saugumo organizacijos	27
1.4. NS valdymo ciklas, poveikis	29
2. CIVILINĖ SAUGA LIETUVOJE	33
2.1. CS samprata Lietuvoje ir jos raida, subjektai, sistema, uždaviniai	33
2.2. ESVP, galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizė	35
2.3. Nacionalinė rizikos analizė	38
2.3. Kolektyvinės apsaugos statiniai, slėptuvės ir jų istorija, atsiradimas, paskirtis	41
2.4. Evakuacija	45
3. METODOLOGIJA	48
4. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ	55
IŠVADOS	79
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	81
BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	82
SANTRAUKA	89
SUMMARY	90
PRIEDAI.....	91

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 *paveikslas*. Nepaprastųjų situacijų valdymo ciklas
- 2 *paveikslas*. Savivaldybių rizikos matrica
- 3 *paveikslas*. PAGD rizikos matrica
- 4 *paveikslas*. Tyrimo eiga
- 5 *paveikslas*. Savivaldybių ESVP ir rizikos analizės pateikimas savivaldybių internetiniame puslapyje
- 6 *paveikslas*. Karo grėsmė išreikšta rizikos lygiu
- 7 *paveikslas*. Galimo karo grėsmės tikimybės (T) įvertinimas savivaldybėse
- 8 *paveikslas*. Galimi padariniai (poveikis) gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1)
- 9 *paveikslas*. Galimi padariniai (poveikis) turtui ir aplinkai (P2)
- 10 *paveikslas*. Galimi padariniai (poveikis) būtiniausioms gyvenimo (veiklos) sąlygoms (P3)
- 11 *paveikslas*. Rizikos matricos panaudojimas ESVP
- 12 *paveikslas*. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį“
- 13 *paveikslas*. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių
- 14 *paveikslas*. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą
- 15 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kaip manote ar CS institucijos informatyviai pateikia būtiną CS medžiagą visuomenei?
- 16 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kaip manote ar CS institucijos informatyviai pateikia būtiną CS medžiagą visuomenei?
- 17 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: jūsų nuomone, kaip būtų patogiau gauti visuomenei būtiną CS informaciją?
- 18 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar esate lankęsis (-iusis) www.lt72.lt internetiniame puslapyje skirtam gyventojų švietimui, kuriame pateikti patarimai, kaip elgtis kilus gamtinės, techninės, „tyčinės“ - karinės kilmės pavojams?
- 19 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: jeigu 18 klausime pažymėjote a) variantą ar vadovaujatės www.lt72.lt pateiktomis rekomendacijomis?
- 20 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: Ar esate dalyvavęs civilinės saugos pratybose arba turėjote civilinės saugos mokymus (pvz. darbe, mokykloje, universitete ir pñš.)?
- 21 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar esate turėjęs CS mokymus susijusius su karinėmis grėsmėmis (kaip elgtis karo atveju)?
- 22 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar pritariate teiginiui, kad Lietuvos Respublikos piliečiai nuo pat pirmų mokyklos klasių turėtų būti mokomi civilinės saugos pagrindų?

23 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: Jūsų nuomone, kuria priemone būtų pasiekti geriausi rezultatai ugdant patriotinį sąmoningumą?

24 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: Ar sutiktumėte padėti valstybės institucijoms, jeigu įvyktų karinė grėsmė ir civilinės saugos institucijos prašytų civilių pagalbos suvaldant karinės grėsmės padarinius (pagalba evakuojant civilius, žmonių gelbėjimas iš griuvusių pastatų)?

25 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kokios grėsmės Lietuvos valstybei yra realiausios

26 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kuri iš šių „tyčinių“ - socialinių grėsmių jums atrodo realiausia Lietuvos valstybei?

27 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kokia tikimybė karinės grėsmės pasireiškimo Lietuvoje iš užsienio valstybės, turint omenyje Lietuvos geopolitinę padėtį?

28 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kurį variantą rinktumėtės pasireiškus karinei grėsmei (pvz. bombardavimas, prieš karinių pajėgų intervencija)?

29 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: jeigu įvyktų karinė nelaimė, ar žinotumėte kur rasti visuomenei numatytus laikinus statinius ar patalpas, kurias ekstremaliųjų situacijų ar karo metu galima pritaikyti gyventojams apsaugoti nuo atsiradusių gyvybei ar sveikatai pavojingų veiksnių (kolektyviniai apsaugos statiniai)?

30 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar pritariate šiam teiginiui, kad jūs esate pasiruošęs ir žinote kaip elgtis pasireiškus karo veiksams?

31 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar pritariate teiginiui, kad CS institucijos yra tinkamai pasiruošusios reaguoti pasireiškus karinėms grėsmėms?

32 *paveikslas*. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: Ar pasitikite Lietuvos Respublikos civilinės saugos sistema?

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Karų aukos

2 lentelė. Ligų aukos

3 lentelė. Technologinės nelaimės ir jų aukos

4 lentelė. KAS statistika Europos šalyse

5 lentelė Statistinių rizikos dokumentų analizės rezultatų fiksavimo kortelė

6 lentelė Tyrimo instrumento - internetinės anketos klausimai

7 lentelė Galimo pavojaus tikimybės (T) įvertinimo kriterijai

8 lentelė Galimo pavojaus tikimybės (T) įvertinimo kriterijai PAGD NRA

9 lentelė Poveikio gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1) įvertinimas PAGD NRA (2018, 2021 m.)

10 lentelė Galimų padarinių (poveikio) gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1) įvertinimas

11 lentelė Poveikio turtui ir aplinkai (P2) įvertinimas PAGD NRA (2018, 2021 m.)

12 lentelė Galimų padarinių (poveikio) turtui ir aplinkai (P2) įvertinimas

13 lentelė Poveikio būtinausioms gyvenimo (veiklos) sąlygoms (P3) įvertinimas

14 lentelė Poveikio politinio ir (ar) socialinio įvertinimas (P3) PAGD NRA (2018, 2021 m.)

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Kiekybinio tyrimo klausimynas

2 priedas. 17 anketos klausimo papildomi respondentų atsakymai

3 priedas. Kiekybinio tyrimo rezultatų lentelė

IVADAS

Temos aktualumas. Pasaulis vis dažniau susiduria su įvairiomis nepaprastosiomis situacijomis (toliau tekste - NS) („Human cost of disasters“ 2020). Kai kurių grėsmių neįmanoma išvengti, tačiau joms galime pasiruošti ir jas valdyti. Sėkmingam NS valdymui reikia tinkamo pasirengimo, gerai koordinuotų veiksmų plano ir deramo atsako. Žemėje nėra šalies, visuomenės, ar žmogaus, kurie būtų apsaugoti nuo neigiamo nelaimių poveikio (Haddow, Bullock ir Coppola 2017, xvii). 2019 m. gruodžio mėnesį pasaulį pradėjo kaustyti pavojingas bei valstybinių sienų nepripažįstantis COVID-19 virusas. Per šį laikotarpį viruso plitimas sukėlė labai daug neigiamų padarinių tiek valstybėms, tiek jų visuomenėms. Šalys bandydamos sustabdyti šio viruso plitimą meta didžiulius finansinius bei žmogiškuosius išteklius (Lietuva ne išimtis). Tačiau naudojant didelius kiekius finansinių bei žmogiškųjų išteklių šios pandemijos sustabdymui, būtina nepamiršti ir kitų galimų realių pavojų kaip kad klimato atšilimo keliamų gamtinių kataklizmų, technologinių ar tyčinių grėsmių (Survila 2015, 46).

Galima išskirti kelias žmogaus keliamas grėsmės rūšis. Viena iš tokių galimų grėsmių Lietuvos valstybei, o ypač pietryčių regionui - technologinės kilmės, kuri gali būti panaudota ir kariniams veiksams. Pastebima, kad aukštą riziką turinti grėsmė visai šalia Lietuvos sostinės vos už 44 km. esanti Astravo atominė elektrinė (toliau tekste - AE). Šis potencialiai rimtas pavojus jau akcentuojamas ir keliamas nuo 2017 metų (Augutis ir kt. 2017, 7). Remiantis Valstybės saugumo departamento (toliau tekste - VSD) analize: „Lietuvos saugumui didelę riziką kelia Baltarusijos atominė elektrinė, kurios skuboto paleidimo procesas buvo pradėtas 2020 m. rudenį, tam tinkamai nepasiruošus“ (grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2021, 10). Lietuvos energetinio saugumo 2015 - 2016 metinėje apžvalgoje nurodoma, kad „iššūkių Lietuvos nacionaliniam saugumui kyla dėl kelių priežasčių. Astravo AE statybos vieta, kelia nerimą dėl Vilniaus, rytinių rajonų ir Lietuvos geriamojo vandens. Kitas aspektas - branduolinė sauga. Astravo AE pažeidžia Orhuso ir ESPO konvencijų nuostatas, būtų daug incidentų statybvietėje ir juos mėginta nuslėpti“ (Augutis ir kt. 2017, 19).

Anot VSD „dar vieną grėsmę kelia uždara, represyvi ir dialogo galimybes neigianti Rusija, nes ją vis mažiau varžo ne tik tarptautinės normos, bet ir tarptautinė opinija (grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2021, 11). Taip pat „Lietuvos nacionalinio saugumo padėtį ypač neigiamai veikia Rusijos karinio potencialo ir aktyvumo didėjimas Vakarų karinėje apygardoje ir Kaliningrado srityje, gilėjanti karinė integracija su Baltarusija. Rusija nuosekliai stiprina konvencinius ir branduolinius pajėgumus, vysto naują ginkluotę, vykdo didelio masto mokymus. Rusijos karinis potencialas ir greitas, centralizuotas Kremliaus sprendimų priėmimo procesas sukuria didelį pranašumą prieš Lietuvą ir kitas kaimynines valstybes“ (grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2020, 4). 2019 m. VSD vertinime matyti, kad „2018 m. Rusija toliau stiprino karinius pajėgumus, taip pat ir šalia Lietuvos esančioje Kaliningrado srityje. Čia dar artimiausioje perspektyvoje ketinama dislokuoti papildomą puolamąją

ginkluotę, oro gynybos ir aviacijos pajėgumus“ (grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2019, 5). Taipogi 2019 m. VSD vertinime nurodyta, kad „Kaliningrado srityje dislokuota karinė grupuotė nuosekliai stiprinama: atnaujinama sena ir kuriama nauja karinė infrastruktūra, formuojami nauji kariniai daliniai, tiekama nauja ginkluotė ir kovos technika, srities sausumos ir jūrų poligonuose vykdomas intensyvus kovinis rengimas. Jau artimiausioje perspektyvoje ketinama sukurti dar vieną kovinį vienetą - tankų pulką. Taip pat ketinama naujomis artilerijos sistemomis perginkluoti Kaliningrade dislokuotą artilerijos brigadą. Karinis aktyvumas ypač suintensyvėjo šalia Lietuvos sienos (ties Kudirkos Naumiesčiu) esančiame Dobrovolsko poligone, kuriame treniruojasi Kaliningrade dislokuoto 11-ojo armijos korpuso padaliniai ir Baltijos laivyno jūrų aviacijos orlaiviai. Dažnas Rusijos karinių dalinių aktyvumas pasienyje neigiamai veikia Lietuvos saugumo aplinką, didina net ir netyčinių incidentų riziką“ (grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2019, 22).

Pasitvirtinus blogiausiam scenarijui ir įvykus vienai ar net keletui minėtų nelaimių kartu, valstybės civilinė saugos (toliau tekste - CS) sistema privalėtų reaguoti į iškilusią nelaimę ir skubiai imtis atsako veiksmų (evakuacija, kolektyvinių apsaugos statinių (toliau tekste - KAS) panaudojimas) į susidariusią grėsmę, kadangi vienas iš pagrindinių CS uždavinių yra „organizuoti bei vykdyti įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo darbus, atlikti gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinus darbus“ („Civilinės saugos įstatymas“ 1998). Žinome, kad gamtines, biologines ir kai kurias tyčines grėsmes mes galime stabdyti ir joms ruoštis, bet tokių, kurios kiltų iš kitų priešišku valstybių teritorijos mes negalime sustabdyti, ypač technologinių ar tyčinių kaip kad atominė avarija ar karinis konfliktas. Todėl labai svarbu tinkamai paruošti savo namų darbus t. y. turėti aiškią valstybės civilinės saugos strategiją, veikiančius ekstremaliųjų situacijų valdymo planus (toliau tekste - ESVP) bei reikiamą atsaką į iškilusias grėsmes. Būtiną visuomenės paruošimą, informavimą bei suderintą reagavimą į susidariusią padėtį įvykus technologinei ar tyčinei grėsmei yra pagrindas valstybės ir tautos išlikimui, o siekiant apsaugoti civilius gyventojus būtina tinkamai reaguoti ir remtis evakuacija ir (ar) kolektyvinių apsaugos statinių panaudojimo strategija.

Temos iširtumas. NS valdymą ir kylančias problemas Lietuvoje plačiai nagrinėja A. Survila (2015, 2017, 2018), B. Pitrenaitė - Žilėnienė (2006, 2008, 2009), A. Survila ir A. Stasiukynas (2015), S. Nefas (2006), R. Baniulienė (2014, 2016). Apie KAS, slėptuves rašė P. Čyras, R. Dubonis ir R. Šukys (2008), K. Baikštys ir kt. (1996). Tačiau darbų nagrinėjančių atsako fazės elementų: KAS, slėptuvių, evakuacijos problemų tarp Lietuvos mokslininkų nerasta. Užsienyje NS valdymo problematiką nagrinėja E. Quarantelli (1987, 1998), Saban (2014), J. Bullock, G. Haddow ir D. Coppola (2011), J. Bullock (2006, 2013), B. Van Bavel ir D. Curtis (2016). KAS, slėptuvių ir evakuacijos problemas nagrinėjo S. Bretschneider ir A. Kimms (2011), N. Baumann ir M. Skutella (2006), J. Deville, M. Guggenheim ir Z. Hrdličkova (2014).

Tyrimo objektas - Lietuvos CS sistemos subjektų ir bendruomenių pasirengimas karinėms grėsmėms.

Tyrimo problema - Kaip Lietuvos CS sistemos subjektai vertina karinės grėsmės riziką ir (ar) bendruomenės įtraukiamos į karinės grėsmės valdymą?

Tyrimo hipotezės:

1. Lietuvos Respublikos CS subjektai galimai nuvertina karinę grėsmę.
2. Galimas karinės grėsmės nuvertinimas lemia, kad savivaldybės neparuošia pagrįstų ESVP ir neįtraukia bendruomenių į karinių grėsmių valdymą.

Tikslas - ištirti kaip Lietuvos CS sistemos subjektai vertina karines grėsmes bei įvertinti bendruomenių pasirengimo perspektyvas galimos karinės grėsmės kontekste.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbus susijusius su NS taip pat Lietuvos teisės aktus reglamentuojančius CS.
2. Išanalizuoti kaip Lietuvoje karinės grėsmės pasireiškimo riziką vertina CS subjektai.
3. Pagrįsti bendruomenių įtraukimo į NS valdymą svarbą.
4. Ištirti kaip Lietuvos CS sistemos subjektai vertina karines grėsmes bei įvertinti bendruomenių pasirengimo perspektyvas galimos karinės grėsmės kontekste.

Darbo struktūra. Teorinė darbo dalis susideda iš dviejų skyrių, kuriose analizuojama teorinė medžiaga (NS mokslininkų darbai, tarptautinių organizacijų pateikta medžiaga) ir Lietuvos teisinė bazė susijusi su CS bei NS valdymu. Pirmasis skyrius skirtas aptarti NS valdymo pagrindą, istoriją, pagrindines tarptautines sąvokas, ciklą bei poveikį karo bei kitų grėsmių pavojų. Antruoju skyriumi aptariama Lietuvos CS ir jos raida, subjektai, sistema, uždaviniai bei kokią funkciją CS užima ESVP ir kam jie skirti, aptariami galimi atsako fazės variantai pasireiškus karinei grėsmei. Trečiasis skyrius skirtas pagrįsti tyrimo strategiją bei metodologiją (tyrimo teorinis pagrindimas, tikslas, metodai, imtis, instrumentai, uždaviniai) ir tyrimo rezultatai. Toliau pateikiamos išvados bei rekomendacijos. Darbe buvo panaudota iliustruojanti medžiaga: 14 lentelių, 32 paveikslai, 80 literatūros šaltinių, 3 priedai, darbo apimtis - 90 psl.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

Santrumpų sąrašas

CS - Lietuvos Respublikos civilinė sauga

VSD - Valstybės saugumo departamentas

ESVP - Ekstremalių situacijų valdymo planas

IFRC/RCS - Tarptautinė Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio organizacija

JAV - Jungtinės Amerikos Valstijos

AE – Astravo atominė elektrinė

KAS - kolektyvinės apsaugos statiniai

NATO - Šiaurės Atlanto sutarties organizacija

NS - nepaprastosios situacijos

PAGD - Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos

UN/ISDR - Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuro nelaimių mažinimo strategija

ESBO - Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacija

JTO - Jungtinių Tautų Organizacija

ES BSGP - Europos Sąjungos bendra saugumo ir gynybos politika

NRA - Nacionalinė rizikos analizė

Rekomendacijos - Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo, 2011“

1. NEPAPRASTŪJŲ SITUACIJŲ VALDYMAS

1.1. Nepaprastųjų situacijų samprata, sąvokos, rizika ir istoriniai jų valdymo bruožai

Siekiant geriau atskleisti darbo temą, būtina suvokti pagrindinių šios mokslo šakos terminų sampratą, jų panašumus bei skirtumus, apibrėžimų svarbą šio mokslo kokybei. NS valdymo apibrėžimas ir jo suvokimas labai svarbus ne tik moksliniame pasaulyje nagrinėjant nelaimių valdymą (angl. disasters management) plačiaja prasme, bet ir bendruomenėms, be kurių įsitraukimo į NS valdymą nebūtų galima pasiekti geriausių rezultatų su mažiausiais nuostoliais.

Pasak (Survila 2015, 13) „nėra bendro NS valdymo apibrėžimo, tačiau visi skirtingų mokslininkų, praktikų ir organizacijų siūlomi apibrėžimai turi bendrų bruožų“. Nagrinėjant mokslo pasaulio atstovų pateikiamas NS apibrėžimo sąvokas, natūraliai iškyla sudėtinga užduotis, kuri iš vienos pusės išryškina itin pedantišką mokslininkų požiūrį į šios sąvokos esmę, bet tuo pačiu gali sukelti didelį mokslininkų visuomenės nusivylimą, nes nėra vienos sąvokos apibrėžiančios NS. Pasak (Quarantelli 1987, 25-26) logika nėra pagrindinis pagrindas sąvokos apibrėžimui, nes pačioje praktikoje - mažai tikėtina, jog įmanoma sugalvoti vieną apibrėžimą, kuris būtų visuotinai priimtas ir naudingas. Šios srities mokslininkai pažymi, kad kiekvienas mokslininkas ne tik siūlo plačiajai visuomenei savo apibrėžimą atlikdamas mokslinius darbus, bet ir pats siūlomas NS suvokimas/apibrėžimas priklauso nuo mokslininko bei valstybės pasirinktų tikslų ar interesų darančių įtaką grėsmių fone. Mokslininkas L. E. Quarantelli pateikia tokią formuluotę, kad NS „yra įvykiai, sukelti arba grėsmės, arba gana staigaus gamtinių ir technologinių veiksnių pasekmių poveikio, kuris sukelia dideles neigiamas socialines pasekmes. Iš esmės tai yra tik tie atvejai, kai kasdienis bendruomenės gyvenimas paveiktas ir kai vietos ištekliais negalima suvaldyti susidariusios situacijos“ (Quarantelli, 1998 cit iš Survila 2015, 110).

Iš tikrųjų kiekvienas mokslininkas turi teisę siūlyti NS apibrėžimą, nes siūlomas apibrėžimas priklauso nuo apibrėžtojo tikslų ar interesų. Anot (Kroll-Smith, ir Gunter 1998, 161) tai ką sociologai vadina interpretaciniu balsu, ir pabrėžia mintį, kad sociologai turėtų ieškoti nelaimės apibrėžimo tarp tų, kurie ją patiria. Kaip kad teigia (Britton 1986, 256) NS vadybininkai turi tam tikrą požiūrį į tai, kas yra nelaimė ir yra dažnai priversti vienu metu spręsti apibrėžimus, kurie skiriasi tarp valdžios lygių ir tarp konkrečių politikos auditorijų bei visuomenės suvokimo. Mokslininkas (Perry 2007, 3) siūlo neapsiriboti tik pačia sąvoka kaip viena, nes ji nėra įmanoma. Pastebima, kad NS ir jos reikšmė turi būti stebima per kitą prizmę su kitų mokslų pagalba, net kai nurodomas apibrėžimo tipas, jo tikslas ir auditorija, iššūkis išlieka kuriant ar atpasakojant NS apibrėžimus.

Pagal Jungtinių Tautų (toliau tekste - JTO) tarptautinę nelaimių mažinimo strategiją (UN/ISDR, 2004) NS yra neeilinis nelaimingas įvykis, kuris rimtai sutrikdo bendruomenės ar visuomenės funkcionavimą bei sukelia žmogiškųjų išteklių, materialinių, ekonominių ir (ar) aplinkos galimybes

(gebėjimus) susidoroti su jais naudojant savo turimus išteklius. Lietuvos mokslininkai (Survila, ir Stasiukynas 2015, 591), teigia, kad situacijos, kurios sukelia katastrofiškas pasekmes paprastai įvardijamos kaip NS. Kaip teigia A. Survila ir V. Smalskys „tiek ekstremalios, tiek NS apibrėžimų yra daug, tačiau jie įvairiose šalyse ar tarptautinėse organizacijose labai panašūs“ (Survila, ir Smalskys 2017, 140).

Apibendrinus pateiktus apibrėžimus, galime išskirti, kad mokslo atstovai, tarptautinės institucijos NS sąvokoje išskiria 3 pagrindinius dėmenis:

- realus pavojus;
- staigus nelaimingas įvykis;
- pasireikšdamas įvykis sukelia didelių nuostolių visuomenei, išgyvenimui bei turtui.

Tokiai nuomonei antrina ir A. Survila nuroydamas, kad NS apibrėžimai „apima bendrus pagrindinius bruožus: rizikos pasireiškimo nenuspėjamumas, nežinomumas, greitis, apimties neapibrėžtumas ir pavojingumas. Remiantis šiais bendrais bruožais NS galima apibrėžti kaip pavojų, kuris pasireikšdamas sukelia didelių žmogiškųjų išteklių, nuosavybės, pragyvenimo šaltinių nuostolių ir užtikrinimo būties saugumu sumažėjimą“ (Survila 2015, 15).

Nagrinėjant Lietuvos teisės aktus reglamentuojančius CS nerasime NS valdymo sąvokos, tačiau išnagrinėjus mokslininkų bei tarptautinių organizacijų teikiamus apibrėžimus galima daryti prielaidą, kad CS įstatyme naudojama ekstremalios situacijos sąvoką įmanoma prilyginti ir sutapatinti su mokslininkų naudojamu NS apibrėžimu. Taigi, pagal CS įstatymą ekstremali situacija - dėl ekstremaliojo įvykio susidariusi padėtis, kuri gali sukelti staigų didelį pavojų gyventojų gyvybei ar sveikatai, turtui, aplinkai arba gyventojų žūtį, sužalojimą ar padaryti kitą žalą („Civilinės saugos įstatymas“ 1998). Kaip teigia B. Pitrenaitė - Žilėnienė „ekstremali situacija - padėtis, kuri atsiranda dėl gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio priežasčių ir lemia staigų bei didelį pavojų žmonių gyvybei ar sveikatai, turtui, gamtai arba žmonių žūtį, sužalojimą ar turtinius nuostolius“ (Pitrenaitė - Žilėnienė 2009, 23). Galima pastebėti, kad tiek CS įstatymas, tiek B. Pitrenaitė - Žilėnienė išskiria realų pavojų, padėtį (įvykį) bei sukelia staigius nuostolius sukeliančius padarinius. Įvertinus pateiktą sąvokų dėmenis galima pagrįstai šias dvi skirtingais sąvokas laikyti tapačiomis, kadangi bendri esminiai bruožai sutampa, todėl išvengiant nesusipratimų bei netikslumų, darbe bus naudojama NS sąvoka.

Kad aiškiai suprastume NS ir jų valdymą, negalime apsiriboti tik pačia sąvoka, taip pat būtina žinoti ir kitas labai svarbias definicijas be kurių nebūtų įmanomas tinkamas NS valdymas. Lietuvos valstybės teisės aktuose reglamentuojančiuose NS, tiek tarptautinių institucijų ar mokslininkų darbuose yra išskiriamos tokios sąvokos kaip: įvykis, ekstremalus įvykis, nelaimės, grėsmės, poveikiai, bendruomenė, incidentas, rizikos valdymas. UN/ISDR savo internetiniame puslapyje pateikia atskirą 38 sąvokų skiltį bei pabrėžia: šios sąvokos skirtos skatinti bendrą supratimą nelaimių rizikos valdymo: tiek

visuomenei, tiek mokslininkams, tiek praktikams. Matome, kad tokios tarptautinės organizacijos ne tik dirba ties viso pasaulio galimų rizikų mažinimu ir jų valdymu planais, bet tuo pačiu stengiasi suburti tris skirtingas grupes žmonių (mokslininkus, NS vadybininkus/praktikus bei visuomenę), kad būtų pasiekti patys geriausi rezultatai šioje srityje. Taigi, kuo mažiau bus neatitikimų tarp terminų suvokimo, tuo greičiau bei efektyviau bus pasiekti geriausi NS valdymo rezultatai. Praktikoje labai dažnai kyla problemų ir nesusipratimų tarp mokslininkų ir praktikų, taip pat, tarp bendruomenių ir praktikų, nes nevykstant dialogui, švietimui bei bendradarbiavimui, gali būti nepasiekti CS tikslai - uždaviniai, todėl ypač didelė atsakomybė tenka NS vadybininkams, kurie turi dirbti tiek su mokslininkais, tiek su bendruomenėmis siekiant šių grupių koordinuoto darbo ir geriausių rezultatų. Todėl labai svarbu kuo aiškiau atskleisti pagrindines sąvokas, taip lengviau bus galima siekti bendrų tikslų.

CS įstatymas reglamentuoja tiek ekstremalų įvykių, tiek įvykių („Civilinės saugos įstatymas“ 1998):

- ekstremalus įvykis - nustatytus kriterijus atitinkantis, pasiekęs ar viršijęs gamtinis, techninis, ekologinis ar socialinis įvykis, kuris kelia pavojų gyventojų gyvybei ar sveikatai, jų socialinėms sąlygoms, turtui ir (ar) aplinkai;
- įvykis - ekstremaliojo įvykio kriterijų neatitinkantis, nepasiekęs gamtinis, techninis, ekologinis ar socialinis įvykis, keliantis pavojų gyventojų gyvybei ar sveikatai, jų socialinėms sąlygoms, turtui ir (ar) aplinkai.

Lietuvos Respublikos vyriausybės 2010 m. nutarime kiti ekstremalieji įvykiai įvardijami kaip „žmonių sveikatos sutrikimai, panika, traumos, mirties atvejai dėl užsikrėtimo, apsinuodijimo ar fizinio poveikio, gaisro keliamas pavojus, užsidegimo ar degimo grėsmė, pavojingas radinys, pavojus sunaikinti kultūros vertybę arba kultūros vertybės sunaikinimas; įvykis, keliantis pavojų saugomiems asmenims, saugomam objektui, Lietuvos Respublikos vadovybės rezidencijoms; kitas įvykis, dėl kurio gali susidaryti arba susidaro ekstremalioji situacija“ („Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ 2010).

Anot A. Survilos ir V. Smalskio „susidarius tam tikroms fizinėms ar socialinėms situacijoms, atsiradus grėsmei, įvyksta incidentas - paprastai netikėtas įvykis, pavyzdžiui, gaisras, transporto priemonių avarija, viesulas, žemės drebėjimas ar potvynis, teroro aktas. Labai svarbu pabrėžti, kad visi incidentai yra lokalūs įvykiai ta prasme, kad gamtinės grėsmės, technologinės grėsmės ir tyčinės grėsmės atsiranda tam tikroje geografinėje vietovėje. Nors incidentai įvyksta netikėtai, tačiau tai nereiškia, kad jie yra nenuspėjami. Viešojo valdymo institucijos paprastai pasirengia reaguoti į nelaimingus įvykius, planuoja savo veiksmus, vykdo personalo mokymus, kaip atlikti atsako veiksmus“ (Survila, ir Smalskys 2017, 139).

Nelaimės apibrėžimas pagal JTO - tai rimtas, bet kokio masto bendruomenės ar visuomenės kasdienio gyvenimo sutrikdymas, dėl pavojingų įvykių, sąveikaujančių su poveikio sąlygomis, pažeidžiamumu ir pajėgumais, sukeliančiais vieną ar daugiau iš šių dalykų: žmonių, materialinių,

ekonominių ir aplinkos nuostolių ir poveikio. Galima daryti apibendrinimą, kad NS valdymas nuo nelaimės apibrėžimo skiriasi tuo, kad NS dar ir valdo tą nelaimę.

Taip pat 2015 - 2030 m. Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programa išskiria nelaimes pagal jų mastą, pasikartojimą ir pasireiškimo staigumą:

- nedidelio masto nelaimė: tai tokia nelaimės rūšis, kuri paveikia tik vietines bendruomenes, kurioms reikalinga pagalba iš kitų bendruomenių;
- didelio masto nelaimė: tai tokia nelaimės rūšis, kuri taip paveikia visuomenę, kad tenka prašyti pagalbos nacionaliniu ar tarptautiniu mastu;
- dažnos ir retos nelaimės: priklauso nuo konkretaus pavojaus tikimybės ir tokio įvykio dažnumo pasikartoti laikotarpio (kaip pvz. potvyniai). Dažnų nelaimių poveikis gali būti kumuliacinis arba tapti lėtinis tam tikrai bendruomenei ar visai visuomenei;
- lėtai prasidedanti nelaimė apibrėžiama kaip tokia, kuri laikui bėgant stiprėja palaipsniui. Lėtai prasidedančios nelaimės gali būti susijusios su sausromis, dykumėjimu, jūros lygio kilimu, epideminėmis ligomis;
- staiga išstikusių nelaimę sukelia pavojingas įvykis, kuris greitai ar netikėtai atsiranda. Staigiai prasidėjusios nelaimės gali būti susijusios su žemės drebėjimu, ugnikalnio išsiveržimu, staigiu potvyniu, cheminių medžiagų sprogitu, kritinės infrastruktūros sutrikimu, transporto avarija.

Dar kitaip literatūroje nelaimių sąvoka sutinkama pavadinimu - (angl. emergency), tokį apibrėžimą pateikia UN/ISDR, tai yra kritinė padėtis - kartais vartojama pakaitomis su terminu „nelaimė“ pvz., atsižvelgiant į biologinius ir technologinius pavojus ar ekstremalias situacijas sveikatai, tačiau tai taip pat gali būti susiję su pavojingais įvykiais, dėl kurių nėra rimtai sutrikdoma visuomenės veikla.

A. Survila teigia, kad „rizika tai neatskiriama gyvenimo dalis, veikianti be išimties visus žmones, ir visada bus galinčių padaryti poveikį veiksnių, kurių individas ar visuomenė neįvertina ar iš anksto nepastebi. Individualiu lygmeniu visi esame atsakingi už tam tikras rizikas su kuriomis susiduriame valdymą. Dėl kitų rizikų, ypač susijusių su daugelio sporto bei poilsio rūšių, priimtino lygio žmogus sprendžia pats. Panašiai ir su ligų, kurios gali paveikti žmogų, rizika - ją reikia valdyti individualiai“ (Survila 2015, 108).

Taip pat A. Survila išskiria, kad „visuomenė ar individas, kolektyviai ar atskirai, susiduria su rizikomis, kylančiomis dėl daugybės galimybių grėsmėms pasireikšti ir paveikti žmones, pastatus, turtą, aplinką. Tam tikrų grėsmių pasireiškimo rezultatas gali būti sužeisti ar žuvę žmonės, todėl tokios grėsmės dėl galimų padarinių apimties laikomos svarbesnėmis nei kitos. Tokių didelės apimties grėsmių poveikis veiksmingai sumažinamas NS valdymo veiksmais. Viešojo valdymo institucijos privalo valdyti daugelio (nors ne visų) grėsmių pasireiškimus, ar bent jau parengti jų valdymo nuorodas ir grėsmių pasireiškimo bei padarinių mažinimo priemones, kad kai grėsmių pasireiškimai tampa NS, būtų galima imtis atsako, o vėliau ir atsikūrimo veiksnių“ (Survila 2015, 108-109).

UN/ISDR nelaimės riziką apibūdina kaip - galimą gyvybės praradimą, sveikatos sužalojimą, sunaikintą ar apgadintą turtą, kuris gali atsirasti visuomenei ar bendruomenei per tam tikrą laikotarpį. Rizikos apibrėžimas atspindi pavojingų įvykių ir nelaimių sampratą kaip nuolat esančių rizikos sąlygų rezultata. Nelaimės rizika apima įvairių rūšių galimus nuostolius, kuriuos dažnai sunku kiekybiškai įvertinti. Nepaisant to, žinant apie vyraujančius pavojus, gyventojų bei socialinio ir ekonominio vystymosi modelius, nelaimių riziką galima įvertinti ir susieti bent jau plačiąja prasme. Svarbu atsižvelgti ir į socialinį bei ekonominį kontekstą, kuriame kyla nelaimių rizika, ir kad žmonės nebūtinai vienodai suvokia riziką ir pagrindinius rizikos veiksnius.

Rizika skirstoma į dvi dalis:

- priimtina rizika - kokia nelaimės rizika laikoma priimtina ar toleruojama, priklauso nuo esamų socialinių, ekonominių, politinių, kultūrinių, techninių ir aplinkos sąlygų. Inžineriniu požiūriu priimtina rizika taip pat naudojama siekiant įvertinti ir apibrėžti struktūrines ir nestruktūrines priemones, kurių reikia siekiant sumažinti galimą žalą žmonėms, turtui, paslaugoms ir sistemoms iki pasirinkto leistino lygio, kuri yra pagrįsta žinomomis pavojų tikimybėmis ir kitais veiksniais;
- likutinė rizika yra nelaimės rizika, kuri išlieka net ir tada, kai yra imtasi veiksmingų nelaimių rizikos mažinimo priemonių ir dėl kurios turi būti paruošti reaguoti nepaprastosios padėties reagavimo ir atkūrimo pajėgumai. Dėl likutinės rizikos egzistuoja nuolatinis poreikis plėtoti ir remti veiksmingus pagalbos tarnybų pajėgumus, pasirengimą, reagavimą ir atsigavimą, taip pat socialinę ir ekonominę politiką, „apsauginius tinklus“ ir rizikos perdavimo mechanizmus kaip holistinio požiūrio dalį.

Intensyvi nelaimės rizika - tai „didelio intensyvumo“, vidutinio ir žemos tikimybės nelaimių rizika, daugiausia susijusi su didelėmis grėsmėmis. Intensyvi nelaimių rizika daugiausia būdinga dideliems miestams ar tankiai apgyvendintoms vietovėms, kurioms ne tik gresia „didelio intensyvumo“ pavojai, pvz., stiprūs žemės drebėjimai, aktyvūs ugnikalniai, stiprūs potvyniai, cunamis ar didelės audros, bet tuo pačiu ta vietovė dėl savo geografinės padėties yra labai stipriai pažeidžiama.

Rizikos valdymas suvokiamas kaip sisteminis procesas, kuriame naudojamos įvairios priemonės, susijusios su ekstremalių įvykių prognozavimu, prevencija, parengtimi, atsakomaisiais veiksmais ir padarinių likvidavimu, bei kuris lemia visuomenės elementų ir aplinkos saugumą.

Anot A. Survila „aiškiai apibrėžti riziką yra svarbu, nes kiekvienas terminas žmonių suprantamas kita prasme“ (Survila 2015, 110). „Pats paprasčiausias rizikos apibrėžimas, kuriuo remiais daugelis rizikos valdytojų, aprašomas lygtimi: rizika yra tikimybė įvykti įvykiui, padauginta iš jau įvykusio įvykio padarinių:

$$\text{RIZIKA} = \text{TIKIMYBĖ} \times \text{PADARINIAI}$$

Rizika geriausiai suvokiama ją išreiškus galimų žmogiškųjų netekčių ir (ar) ekonominių nuostolių terminais. Be grėsmės pasireiškimo tikimybės, rizika turi atspindėti ir neigiamus padarinius, kuriuos ta grėsmė gali sukelti. NS rizikos vertinimu suinteresuotos šalys turi atsakyti į tokius klausimus:

- kokie įvykiai tikėtini?
- koks galimas nuostolių (žalos, sužeistųjų, mirčių) dydis (skaičius)?
- kaip dažnai tie įvykiai gali kartotis?

Atsakius į šiuos klausimus ir išnagrinėjamos įvairios alternatyvos, suinteresuotos šalys turi susitarti, kokio lygio rizika joms nepriimtina, kokia rizika netoleruotina, o kokia galėtų būti priimtina“ (Wilhelmsen, ir Lee, 2012 cit iš Survila 2015, 110).

Rizikos vertinimo ir identifikavimo metu yra sudaromi grėsmių katalogai, tačiau vertinant riziką labai svarbu nustatyti galimos grėsmės pasireiškimo tikimybę, galimybę tam tikram įvykiui įvykti bei nustatyti galimą poveikio rezultatą ar žalos apimtį. Anot A. Survilos „nustačius šalį bei visuomenę veikiančias grėsmes, jų ypatybes, tikimybes ir padarinius, NS praktikai surenka daug informacijos ir numatę tiek galimą tam tikros grėsmės sukeltą žalą, tiek jos pasireiškimo tikimybę, gali pateikti išsamų rizikos vertinimą“ (Survila 2015, 110-111).

Riziką labai svarbu vertinti sistemiškai, nes nustačius grėsmės pasireiškimo tikimybę bei galimus padarinius, būtina aprašyti bendruomenės teritorijoje galimos grėsmės pasireiškimo tikimybę. Rizikų sisteminimo proceso metu būtina nustatyti, aprašyti bei nurodyti žemėlapyje, taip pat išanalizuoti kiekvienos grėsmės pasireiškimo tikimybes bei galimus padarinius.

Nelaimių rizikos valdymas - tai nelaimių rizikos mažinimo politikos ir strategijų taikymas siekiant užkirsti kelią naujų nelaimių pasireiškimui, sumažinti esamą nelaimių riziką ir suvaldyti likutinę riziką, prisidedant prie atsparumo stiprinimo ir nelaimingų atsitikimų mažinimo.

Nelaimių rizikos valdymas skirstomas taip:

- galimų nelaimių rizikos valdymu siekiama išvengti naujų ar padidėjusių nelaimių rizikos vystymosi. Pagrindinis dėmesys skiriamas galimai nelaimių rizikai, kuri gali kilti ateityje, taip pat sprendimams kaip pvz. miesto planavimas atsižvelgiant į galimų nelaimių riziką;
- korekciniu nelaimių rizikos valdymu siekiama pašalinti arba sumažinti galimų nelaimių riziką, kuri jau egzistuoja ir kurią reikia valdyti ir mažinti esamuoju laiku. Pavyzdžiui, svarbios infrastruktūros modernizavimas arba populiacijos ar turto perkėlimas;
- kompensacinė nelaimių rizikos valdymo veikla stiprina asmenų ir visuomenės socialinį ir ekonominį atsparumą susiduriant su likutine rizika, kurios negalima veiksmingai sumažinti. Tai apima pasirengimo, reagavimo ir atsikūrimo veiklą, bet taip pat įvairias finansavimo priemones, tokias kaip nacionaliniai nenumatytų atvejų fondai, neapibrėžtieji kreditai, draudimas ir perdraudimas bei socialinės apsaugos tinklai;

- bendruomenės nelaimių rizikos valdymas skatina galimai nukentėjusių bendruomenių įtraukimą į nelaimių rizikos valdymą vietos lygiu. Tai apima bendruomenės pažeidžiamumo ir pajėgumų vertinimus bei jų dalyvavimą planuojant, įgyvendinant, stebint ir vertinant vietinius nelaimių rizikos mažinimo veiksmus;
- bendruomenės požiūris į nelaimių rizikos valdymą yra vietinių žinių ir praktikos pripažinimas ir naudojimas, siekiant papildyti mokslines žinias, vertinant nelaimių riziką ir planuojant bei įgyvendinant vietos nelaimių rizikos valdymo planą.

Taigi rizikos valdymas kartu su bendruomenėmis yra neatskiriama ir labai svarbi NS valdymo dalis. Tinkamai identifikavus grėsmes, vėliau jas surašius į katalogą ir įvertinus jų pasireiškimo tikimybę, galimą poveikio rezultatą bei apimtį NS vadybininkai gauna daug naudingos informacijos ir padarę tinkamas išvadas gali pateikti išsamų rizikos vertinimą. Tokiai autoriaus minčiai antrina ir A. Survila „rizikos vertinimas yra svarbiausias veiksmingo rizikos valdymo programos, kuri yra pagrindinė vadybos priemonė, komponentas kartu su rizikos kontrole. Rizikos vertinimo sudėtinė dalis yra duomenų ir informacijos surinkimas, o rizikos kontrolė vyksta taikant rizikos vertinimo duomenis“ (Survila 2015, 113). Kuo toliau mokslas žengia į priekį, tuo daugiau suprantame, kad nelaimių suvaldymas yra ne tik nacionalinis, bet pasaulinis tarptautinės bendruomenės rūpestis, kaip kad klimato kaitos mažinimas.

Kaip teigia A. Etzioni „bendruomenė - grupė žmonių, kurie tarpusavyje yra susiję ne tik kaip kaimynai, turintys kažką bendro, kuriuos sieja bendra patirtis, be to bendruomenė šiandien yra vieta, kur žmogus susiformuoja kaip asmenybė, o kiekviena asmenybė, nors ir yra unikali, tačiau vis dėlto ją su kitais jungia nematomas bendrystės jausmas, taip pat išskiriama emocinio ryšio svarba ir pažymima, kad bendruomenės nariai yra sujungti vienas su kitu emociniais ryšiais, juos vienija ne tik bendri interesai, bet ir vienodos vertybės“ (Etzioni 2011, cit. iš Survila ir kt. 2018, 260-261). Jie taip pat yra linkę aukotis dėl vienas kito ir bendruomenės gerovei. Taigi, bendruomenės nariai - tai žmonės, savo laisvu pasirinkimu susivieniję bendram tikslui, aptariamam atveju, labai suinteresuoti ekstremalių, nepaprastųjų situacijų valdymo veiksmingumu (Survila ir kt. 2018, 260-261). Remiantis S. Nefu bendruomenę galima apibrėžti: „kaip grupę žmonių, gyvenančių ir veikiančių apibrėžtoje teritorijoje, susijusių bendru interesu ir vidiniu jausmu, jog jie priklauso tai žmonių grupei“ (Nefas 2006, 63).

Pabrėžiama, kad NS valdymui keliami patys aukščiausi reikalavimai, tad siekiant pasiekti geriausius rezultatus valstybės lygio NS valdymui labai svarbu pasirinkti tinkamą strategiją, pačius geriausius šios mokslo srities atstovus bei įtraukti visuomenę, be kurios pagalbos nebus pasiekti iškelti tikslai bei uždaviniai. Tai patvirtina ir A. Survila ir kt. „bendruomenių ir jų narių pagalba ekstremalių ar NS metu gali būti neįkainojama priimant sprendimus dėl evakuacijos, teikiant būtinąją medicinos pagalbą nukentėjusiems, rūpinantis be tėvų priežiūros likusiais vaikais, maisto gaminimu ir tiekimu nukentėjusiems ir padarinius likviduojantiems pareigūnams ir atliekant daugelį kitų panašaus pobūdžio

veiklų“ (Survila, ir kt. 2018, 256). Bendruomenė ne tik šiuo aspektu gali prisidėti, bet ir kitomis fazėmis konsultuojantis su valstybinėmis institucijomis, dėl galimų nuogastavimų ir kitų galimų grėsmių. Kaip teigia A. Survila ir A. Stasiukynas, „NS valdyme bendruomenės atstovai galėtų dirbti kartu su viešojo administravimo institucijų pareigūnais ir ekspertais bei galėtų valdyti NS švelninimo ir pasirošimo joms pasekmes ir iššūkius, reikėtų įtraukti žmones ir į politikos ir strategijos formavimą. Šis procesas žmonėms skatina nuosavybės jausmą ir tuo pačiu norą nuolat dalyvauti tokioje veikloje ir priimti ilgalaikius įsipareigojimus. Bendruomenės dalyvavimas yra svarbus tiek iki nelaimės išankstinių padarinių švelninimo, tiek ir po jos, reagavimo ir atkūrimo procesuose“ (Survila, ir Stasiukynas 2015, 592).

Pasak A. Survila „archeologiniai atradimai rodo, kad mūsų protėviai susidurdavo su panašia rizika, kuri egzistuoja ir šiandien: badas, pavojingi laukiniai gyvūnai, kitų žmonių anti - socialus elgesys, ligos, netikėti sužeidimai ar žūtys ir kt.“ (Survila 2015, 16). Galima teigti kad praėjo ne vienas tūkstantmetis, o rizikos ne tik kad išliko tos pačios, kaip kad badas, ligos ar karai, bet dar ir pasipildė naujomis žmonių sukurtomis grėsmėmis kaip kad galingi kariniai ginklai, technologinės nelaimės (branduolinės avarijos), tuo pačiu galime išskirti ir globalinį atšilimą prie kurio stiprėjimo prisideda ir žmonija.

Žmonijos skaičių drastiškai sumažindavo epidemijos ir pandemijos bei kitokios grėsmės. Nelaimės kamavo ir senąsias civilizacijas Majų, Egipto imperiją, kurias sunaikino tokios gamtos nelaimės kaip badas, žemės drebėjimai, cunamiai ir kitos nelaimės. VI amžiuje žemės drebėjimai Beirute, Konstantinopolyje, sukėlė daugiau kaip 250 000 mirčių. Taip pat tokios nelaimės kaip maras pasiglemžė milijonus gyvybių.

Apibendrinus surinktą informaciją galima daryti išvadą, kad dominuojančios grėsmės žmonių sveikatai yra gamtinės (biologinės), technologinės bei karinės. 1 lentelėje - pateikiami karai, kurie pareikalavo daugiausiai žmonių gyvybių, 2 lentelėje - pateikiamos ligos, kurios nusinešė daugiausiai žmonių gyvybių, 3 lentelėje nurodomos didžiausios technologinės nelaimės.

1 lentelė. Karų aukos

Nr.	Karo pavadinimas	Aukų skaičius	Metai
1.	Antrasis pasaulinis	~ 60 - 85 milijonų	1939 - 1945
2.	Mongolų užkariavimas	~ 30 - 60 milijonų	1206 - 1324
3.	Trijų karalysčių	~ 36 - 40 milijonų	184 - 240
4.	Antrasis Sino - Japonų karas	~ 25 milijonai	1937 - 1945
5.	Qing - Ming dinastijų	~ 25 milijonai	1616 - 1662

Sudaryta darbo autoriaus pagal „Top 10 most deadliest wars in human history“

2 lentelė. Ligų aukos

Nr.	Epidemijos pavadinimas	Aukų skaičius	Metai
-----	------------------------	---------------	-------

1.	Buboninis maras	~ 200 milijonų (25 - 30 milijonų Europoje)	1347 - 1351
2.	Raupai	~ 56 milijonai	1520
3.	Ispaniškasis gripas	~ 40 - 50 milijonų	1918 - 1919
4.	Justiniano maras	~ 30 - 50 milijonų	541 - 542
5.	ŽIV	~ 25 - 35 milijonų	1981 - dabar
6.	COVID - 19	~ 5 milijonai	2019 - dabar

Sudaryta darbo autoriaus pagal „Visualizing the history of pandemics“

3 lentelė. Technologinės nelaimės ir jų aukos

Nr,	Nelaimės pavadinimas	Nukentėję asmenys	Įvykio metai
1.	Londono smogas	12 000 mirčių	1952
2.	Černobylio AE sprogimas	4000 mirčių, 700 000 nukentėjusiųjų	1986
3.	Karbido - cianido dujų nuotėkis Indijoje	5000 mirčių, 500 000 nukentėjusiųjų	1984
4.	Minamata įlankos apnuodijimas	3000 mirčių, 2000 nukentėjusiųjų	1932 - 1968

Sudaryta darbo autoriaus pagal „9 man-made disasters that had a big impact on our world“

Lentelėmis pateikiamos tam, suprasti kokios yra pavojingos NS nelaimės, kad susidaryti aiškesnį bendrą vaizdą. Taip pat būtina atkreipti dėmesį, kad karų per žmonijos egzistavimą vyko labai daug ir visų aukų pilnai suskaičiuoti neįmanoma, bet suprasti karo masto pasekmes bei jo keliamą riziką, pridedant, kad karas ne tik gyvybes nusineša, bet sunaikina ir kitus žmonijai svarbius dalykus (infrastruktūrą, meno vertybes ir kt.). Epidemijos taip pat pareikalauja daug gyvybių, bet jos nėra tokios dažnos kaip karai. Technologinės grėsmės žmonių aukų nepareikalavo kiek karai ar ligos, bet išnagrinėjus statistiką, pastebima, kad pasaulyje tokių grėsmių ir nelaimių tik daugėja, o paskutinės didžiausios tokios nelaimės būtent įvyko XX a., kai buvo pradėtos eksploatuoti atominės elektrinės bei kiti mokslo laimėjimai, kurių panaudojimas pramonėje yra labai sudėtingas, bet teikiantis didžiulę naudą, tad labai logiška, kad pramoninių avarių tik daugėja. Mokslininkai vis labiau pastebi, kad ypatingą dėmesį reikia skirti technologinėms grėsmėms, nes NS mokslininkai ir praktikai nespėja numatyti visų galimų technologinių grėsmių dėl spartaus technologijų tobulėjimo, tam pritaria ir (Survila 2015, 47) technologijoms sparčiai vystantis, technologijų avarių įvyksta vis daugiau.

Anot A. Survilos „nė viena pasaulio bendruomenė, nė vienas žmogus nėra apsaugotas nuo nelaimingų įvykių, sukeltų gamtinių, technologinių grėsmių ar žmogaus anti - socialaus elgesio. Grėsmės nebūtinai gali pasireikšti šalyje, kurioje gyvename, mes galime pajusti ir kaimyninėje valstybėje ar bendruomenėje įvykstančių nelaimių padarinius“ (Survila 2015, 7). Todėl plėtojant NS

valdymą ir šios mokslo šakos suvokimą, labai svarbu suprasti sąvokos NS valdymo sampratą ne tik moksliniu, bet ir vyriausybinio lygiu, nes už NS valdymą, mokslinių tyrimų ir žinių pritaikymą atsakingos valstybinės institucijos. Pasiiekti tikslus bus lengviau, jei naudosime kiek įmanoma tikslesnes sąvokas, kad būtų kuo mažiau nesusipratimų tarp skirtingų subjektų dalyvaujančių NS valdyme. Vertinant riziką būtina įvertinti ne tik kas dabar aplink mus vyksta (COVID-19, karinės invazijos grėsmė), bet ir istorinę raidą, nes pamiršus istoriją galima padaryti nepataisomų klaidų ruošiantis galimoms grėsmėms. Mokslininkai pabrėžia, kad tokių katastrofų valdymas būtinas visų žemės valstybių bei bendruomenių, kadangi dažnai atvejais, kaip kad žemės drebėjimų, cunamių, technologinių nelaimių atveju (Černobylio AE) ir kt. tokių nelaimių pasiruošimui, suvaldymui ir padarinių šalinimui būtinas bendras ir kitų valstybių įsitraukimas ir pagalba. Taigi, kad tinkamai galėtume pasiruošti bei suvaldyti galimas NS, jėgas privalo suvienyti bei sistemingai dirbti tiek mokslininkai, tiek valstybinės institucijos atsakingos už NS valdymą, bet ir bendruomenės.

1.2. Grėsmės ir jų identifikavimas, karo grėsmė Lietuvai

Mokslininkų susidomėjimas nelaimėmis bei grėsmėmis kaip mokslinės analizės objektais yra glaudžiai susijęs su šaltojo karo laikotarpiu. XIX a. 6 deš. buvo atliktas pirmasis tyrimas apie tai kaip žmonės reaguoja į tokias nelaimes kaip gaisrai, ciklonai, žemės drebėjimai prie šio tyrimo daugiausiai dirbo socialinių mokslų atstovai bei nagrinėjo nelaimių sukeltą socialinį poveikį (Bavel ir kt. 2020, 5).

Kaip teigia, (Bavel ir Curtis 2016, 143-144) pradžioje moksliniai nelaimingų atsitikimų ir pavojingų aplinkos pokyčių tyrimai buvo atlikti bei išsaugoti gamtos mokslų dėka. Atsižvelgiant į didžiulę mokslo pažangą nuo XX a. antrosios pusės, dar tais laikais buvo suprantama taip, kad idėjos apie visuomenės „pažeidžiamumą“ arba jų „rizikos“ poveikio lygius yra didesnis nei diktuoja mūsų žinios apie gamtos reiškinius. XIX a. 8-ajame ir 9-ajame dešimtmetyje, jei kas nors ir kalbėjo apie „pažeidžiamą visuomenę“ galimo - būsimo žemės drebėjimo akivaizdoje, tai jie turėjo omenyje „seisminę riziką“ - žemės drebėjimo tikimybę, kuri iš tikrųjų vyksta šalia esamos visuomenės. Tokie mokslai kaip geografiija, geofizika, fizinis ir urbanistinis miestų planavimas, ekonominis ir aplinkos valdymas kartu sudėjus sukuria technokratinį taikomojo mokslo požiūrį į nelaimes.

UN/ISDR grėsmės sampratą pateikia kaip procesus, reiškinius ar tam tikrus žmogaus veiksmus, dėl kurių gali mirti arba būti sužaloti kiti žmonės, padaryta žala turtui, pasireikšti neigiami socialiniai ar ekonominiai pokyčiai ar aplinkos pablogėjimas. Grėsmė pagal A. Survilą „galimos žalos bendruomenei, t. y. gyventojams, aplinkai, privačiai ir viešajai nuosavybei, infrastruktūrai ir verslui, šaltinis“ (Survila 2015, 44).

Grėsmės, kurios gali pasireikšti bei taip paveikti visuomenę, teritorinį vienetą ar valstybę aibė yra labai plati, todėl tiek Lietuvos mokslininkai, tiek tarptautinės institucijos grėsmes skirsto į grupes. Toks skirstymas NS vadybininkams padeda lengviau numatyti tam tikrų veiksmų gaires ir proceso laiką. Būtina pažymėti, kad grėsmių grupių išskirta daug, tačiau visoms grėsmėms būdinga tai, kad įvykusi grėsmė sukelia negatyvias pasekmes. Grėsmės gali būti pavienės, nuoseklios arba bendros dėl kilmės (atsiradimo) ir poveikio. Kiekvienai grėsmei būdinga vieta, intensyvumas, dažnis ir tikimybė, pvz., ligų pavojų apibrėžia jų užkrečiamumas ar toksiškumas arba kitos biologinės savybės, pvz. reakcija į dozę, inkubacinis laikotarpis, mirtingumo lygis nuo ligos ar patogeno perdavimo įvertinimas.

Remiantis (Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimu, FEMA, A. Survila, 2015) grėsmės galima skirstyti į 3 pagrindines grupes:

1. Gamtines - su kuriomis susidūrimas dažniausiai priklauso nuo vietovės kurioje gyvename ar tuo metu esame, klimato, žemėtvarkos praktikos ir pan.:
  - geofizines - kai grėsmė kyla iš „kietos žemės“ pvz., žemės drebėjimai, ugnikalnio išsiveržimas;
  - meteorologines - grėsmė, kurią sukelia ekstremalios oro sąlygos, kurios gali tęstis nuo kelių minučių iki kelių dienų, pvz., ekstremalūs temperatūros pokyčiai, rūkas, audros;
  - hidrologines - grėsmę sukelia „vandens judėjimas“ pvz., potvyniai, nuošliaužos;
  - klimatologines - grėsmę sukelia klimato kaita, pvz., sausros, miškų gaisrai;
  - biologines - organinės kilmės ar biologinio poveikio (mikroorganizmai, toksinai, aktyvios biologinės medžiagos) pvz., epidemijos, vabzdžių platinamos ligos.
2. Technologines grėsmes tai neišvengiamas techninės pažangos padarinys, jos kelia pavojų gyvybei, turtui bei aplinkai:
  - transporto - tai įvairių rūšių transporto rūšių grėsmės kaip kad: oro, geležinkelio, automobilių, vandens;
  - infrastruktūros keliamos - energijos tiekimo, telekomunikacijos, kompiuterių tinklo, vandens tiekimo ir kanalizacijos sutrikimai. Dideli dujų ir naftos skirstymo vamzdynų gedimai, užtvankų avarijos, maisto stoka;
  - pramoninės - pavojingų medžiagų gamybos ir saugojimo avarijos, radioaktyviųjų medžiagų saugojimas, žaliavų gamybos avarijos, pastatų gaisrai ir griūtys.
3. „Tyčinės“ - tai tokios grėsmės, kurios egzistuoja ne dėl avarijų ar gamtinių reiškinių, bet atsiranda iš apgalvotų individo sprendimų veikti anti - socialiai, šios grėsmės išskirtinumas, kad tai yra tyčinio pobūdžio ir žmogaus sukeltas, išskiriamos:
  - terorizmas - nacionalinis, religinis, kairiųjų - dešiniųjų, anarchistų, vieno intereso terorizmas;

- masinio naikinimo ginklai - cheminiai, biologiniai, branduoliniai ir radiologiniai, sprogmėnys;
- karai - tarptautiniai, religiniai, kibernetiniai, hibridiniai.

Vyriausybės nutarimas („Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ 2010) taip pat išskiria grėsmių kategorijas:

- gamtinio pobūdžio - geologinis ir hidrometeorologinis (stichiniai, katastrofiniai meteorologiniai ir stichiniai, katastrofiniai hidrologiniai reiškiniai) reiškinys, įvykis, susijęs su ledo lytimis, ledų sangrūdomis, ledo laukais; žmonių ligos, vabzdžių antplūdis, gyvūnų ligos, augalų ligos ir kenkėjai, žuvų dusimas, laukinių žvėrių ir paukščių badas;
- techninio pobūdžio - transporto įvykiai, susiję su jūros ar vidaus vandenų laivo naudojimu, aviacija, geležinkelių transporto ir automobilių kelių eismu ir įvykiais vežant pavojingą krovinį; įvykiai pramonėje ir energetikos sistemoje, hidrotechnikos statinio, komunalinių sistemų avarija ir ryšių paslaugų teikimo vartotojams sutrikimas;
- ekologinio pobūdžio - aplinkos oro ir vandens užterštumas; dirvožemio, grunto užterštumas arba kitoks jam padarytas poveikis; tarša branduolinėmis ir (ar) radioaktyviosiomis medžiagomis ir naftos produktais;
- socialinio pobūdžio - masinės riaušės ir neramumai, blokados, provokacijos, diversijos, teroro aktai, taip pat kariniai veiksmai Lietuvos Respublikos ar kaimyninės valstybės teritorijoje.

Pagal A. Petrauskaitę, R. Markelienę ir Gedminienę grėsmės kylančias nacionaliniam saugumui galima skirstyti į:

- išorinės – „priskiriamos tos grėsmės, kurios nepriklauso nuo žmogaus (stichinės nelaimės, gamtos katastrofos ir pan.), visuomenės (bendruomenės) ar konkrečios valstybės valios (branduolinis konfliktas tarp dviejų ar daugiau užsienio valstybių, užsienio šalių karinė intervencija, ekonominė suirutė kaimyninėje šalyje ir kt.)
- vidinės - tai ekonominė ir kriminogeninė situacija šalyje, socialinis saugumas, etninių mažumų padėtis ir kt.“ (Petrauskaitė, Markelienė, ir Gedminienė 2016, 16-17).

Kaip teigia A. Petrauskaitė, R. Markelienė ir R. Gedminienė „karas arba karinis konfliktas - tai ginkluotas susidūrimas tarp valstybių, valstybių koalicijų ar visuomenės sluoksnių arba kraštutinė konflikto forma, kai ginčijami klausimai sprendžiami naudojant jėgą. Kita vertus, šia sąvoka apibūdinami santykiai tarp dviejų valstybių po kurios nors valstybės (valstybių koalicijų) karo paskelbimo kitai (kitoms) arba nuo karo veiksmų pradžios. Jie pasireiškia diplomatinių, prekybos, finansinių ryšių nutraukimu, priešo valstybinio turto konfiskavimu, prekinių laivų rekvizavimu, internavimu ir kt. Karinio konflikto dalyviai gali būti valstybės, kai valstybė arba valstybių koalicija kariauja prieš kitą valstybę arba valstybių koaliciją. Karinis konfliktas gali kilti tarp valstybių ir

nevalstybinių karinių grupuočių. Gali būti valstybės vidaus karai arba kariniai konfliktai, kai valstybės viduje kariauja priešingos jėgos“ (Petrauskaitė, Markelienė, ir Gedminienė 2016, 29).

Karų (karinių konfliktų) tipai anot A. Petrauskaitė, R. Markelienė ir R. Gedminienė dažniausiai skirstomi pagal įvairius kriterijus:

- konflikto dalyvius (kariniai konfliktai tarp valstybių, vidaus kariniai konfliktai, valstybių ir nevalstybinių grupių kariniai konfliktai);
- karinių veiksmų pobūdį (puolamieji, gynybiniai, prevenciniai);
- karo veiksmų mastą (globaliniai, regioniniai, lokaliniai);
- naudojamą ginkluotę (konvenciniai, nekonvenciniai);
- karo kilimo priežastis (teritoriniai, religiniai, ideologiniai, ekonominiai);
- vyraujančių karo veiksmų vietą (jūrų, oro (kosmoso), informaciniai, kibernetiniai);
- kovos priemones (simetriniai, asimetriniai);
- konvencinis karas - tai karinis konfliktas, kuriame naudojama konvencinė ginkluotė;
- nekonvencinis karas - tai karinis konfliktas, kuriame naudojama nekonvencinė ginkluotė;
- gynybiniai karai - tai karai, kurių tikslas apginti nustatytą teritoriją, rajoną, objektą stabdant ir (ar) sekinant priešų pajėgas;
- puolamieji karai - tai karai, kurių tikslas užimti svarbią teritoriją atakuojant, persekiojant, išsklaidant ar sunaikinant priešų kovines pajėgas;
- prevenciniai karai - tai kariniai veiksmai, kuriais siekiama užkirsti kelią tolesniam konflikto vystymuisi;
- teritoriniai konfliktai - tai konfliktai, kurie įsiplieskia siekiant užimti tam tikrą teritoriją;
- religiniai konfliktai - tai konfliktai, kurių priežastis - skirtingi religiniai įsitikinimai;
- ideologiniai konfliktai - tai konfliktai, kurie kyla dėl ideologinių nesutarimų ir požiūrių skirtumų;
- ekonominiai konfliktai - tai konfliktai, kurių priežastis - siekimas užvaldyti ekonominius išteklius;
- mišrūs kariniai konfliktai - tai tokie karai, kai tuo pačiu metu kovos vyksta keliose erdvėse;
- asimetris karas - tai toks karinis konfliktas, kai kariaujančių pusių santykinė karinė galia labai skiriasi ir dėl to skiriasi jų strategija ir taktika;
- asimetris karas - tai toks karinis konfliktas, kai kariaujančios pusės kovoja tomis pačiomis priemonėmis;
- hibridinis karas - tai toks karinis konfliktas, kuriame kariaujančios pusės naudoja įvairias karines ir nekarines priemones (diplomatines, politines, ekonomines, informacines,

kibernetines, kriminalines, humanitarines ir kt.) ir veikla” (Petrauskaitė, Markelienė, ir Gedminienė 2016, 29)

Ties karo grėsmė būtina prasiplėsti plačiau, nes nerasime šalies, tautos, kuri nebūtų susidūrusi su šia grėsmė. Daugiausiai aukų pasaulyje sukėlė karai, kurie gali išnaikinti viską savo kelyje, tam tikros grėsmės sukelia tik tam tikrus padarinius, bet karas ir tokie ginklai kaip termobranduolinė ar atominė bomba gali sunaikinti ne tik kas pastatyta ant žemės, bet dar ir užteršti po žeme, o galiausiai tokį didžiulį plotą palikti keliems tūkstančiams metų negyvenamą. Autoriui antrina ir A. Survila (2015, 67), kad karas yra pragaištingiausia žmogaus sukurta grėsmė, kuri per visą žmonijos egzistavimo istoriją neduodanti ramybės milijonams žmonių.

Vystant karinį potencialą ir išradus tokius galingus ginklus kaip atomines, termobranduolines bombas, padidėjo galimų siaubingų padarinių tikimybė, nes karas negiamai įtakoja visuomenę, ekonomiką, kultūrą. Anot A. Survila „karas paprastai sukelia daugybę mirčių ir sužeidimų, žaloja infrastruktūrą, jam vykstant padažnėja rasinių ar etninių nusikaltimų. Ir kas svarbiausiai, kad nuo visų karų labiausiai nukenčia civiliai gyventojai“ (Survila 2015, 67). CS vienas pagrindinių uždavinių ir yra būtent civilių apsaugojimas, infrastruktūros, kultūrinio paveldo ir kt. Taip pat labai svarbu nustatyti ne tik galimas karo grėsmes, bet ir koku karo (karinio konflikto) tipo jos gali pasireikšti, nuo to priklauso kaip turime tam ruoštis. Ši grėsmė galima ne tik šių dienų Lietuvoje, bet dar nuo nepriklausomybės laikų. 1996 m. K. Baikštys ir kt. teigė, jog „Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir siekiant politiškai bei ekonomiškai įsitvirtinti pasaulyje, prieš mūsų valstybę gali būti imtasi veiksmų, keliančių grėsmę jos saugumui, Lietuvos geografinė padėtis verčia manyti, jog mūsų valstybės teritorija gali tapti karinių susirėmimų židiniu, juk esame Europos kryžkelėje“ (Baikštys ir kt. 1996, 8).

Kad valstybė, mokslininkai, praktikai bei bendruomenė galėtų atremti grėsmes būtina jas identifikuoti, o tam į pagalbą pasitelkiami grėsmių identifikavimo metodai. Taigi pirmasis efektyvus NS valdymo žingsnis prasideda nuo grėsmių identifikavimo. Anot A. Survilos „grėsmių identifikavimo tikslas - sudaryti išsamų grėsmių sąrašą, pagal kurį būtų atliekama tolimesnė analizė“ (Survila 2015, 67).

Taip pat A. Survila pažymi, kad „sudarant sąrašą iš pradžių neturėtų rūpėti grėsmės pasireiškimo tikimybė ar jos padarinių apimtis, kitaip tariant, į sąrašą turi būti įrašytos visos grėsmės, kad ir kokia maža jų pasireiškimo tikimybė ir galimi padariniai. Daugelis tų grėsmių vargu ar kada pasireikš, bet dėl galimų padarinių jas būtina aptarti. Identifikuojant grėsmes svarbu, kad proceso metu būtų nustatytos tos, kurios realiai gali paveikti bendruomenę, regioną ar šalį. Kaip minėta, nesvarbi jų poveikio apimtis ar pasireiškimo tikimybė. Jei grėsmės pasireiškimo tikimybė didesnė nei nulis piniginių vienetų, ji turėtų būti identifikuojama. Grėsmių identifikavimo efektyvumą lemia jo išsamumas. Šio proceso produktas - grėsmių katalogas: detalus visų pasireiškusių praeityje ir visų galimų ateityje grėsmių sąrašas, kuris įgalins parengti tinkamą NS valdymo politiką ir bendruomenės, regiono ar valstybės saugos projektus. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad grėsmių identifikavimo procese dalyvaujančių ekspertų individualus ir

kolektyvinis rizikos suvokimas, žinios ir patirtis - pagrindiniai veiksniai, lemiantys rengiamo katalogo išsamumą, nuoseklumą ir tikslumą. Be to šis sąrašas turėtų parodyti, kaip skirtingai visuomenės nariai suvokia galimų grėsmių svarbą. Identifikavimo procese turėtų dalyvauti įvairių specialybių, patirties ir skirtingų nuostatų ekspertai“ (A. Survila 2015, 67-68).

Kodėl iš visų grėsmių išskiriamas karinis konfliktas kaip galima didelė grėsmė? Pirmiausiai reikėtų pradėti nuo „NS tyrimų“ metodo, kuris taip pat yra vienas iš galimų grėsmių identifikavimo metodų. Dar nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų su slavų šalimis vyko karai su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste. Nuo to laikotarpio iki šių dienų pagal surinktą informaciją Lietuva su Rusija oficialiai kariavo mažiausiai 6 karus, taip pat du kartus buvo okupuota:

- Lietuvos - Maskvos karai (1492 - 1537 m.);
- ATR - Rusijos karas (1605 - 1618 m.);
- ATR - Maskvos karas (1654 - 1667 m.);
- Didysis Šiaurės karas (1700 - 1721 m.) (karas Lietuvos teritorijoje);
- ATR - Rusijos karas (1792 m.);
- Nepriklausomybės kovos (1918 - 1920 m.);
- Rusijos imperijos okupacija (1795 - 1915 m.);
- Sovietų sąjungos okupacija (1940 - 1990 m.).

Taigi puikiai matome, kad per paskutinius 500 metų Lietuva su Rusija kariavo kiekvieną šimtmetį nuo XV a. (įskaitant 1830 - 1831, 1863 m. sukilimus), taip pat sudėjus abiejų okupacijų laiką, Lietuva net 170 metų buvo okupuota kaimynų iš rytų. Deja, kad ir kiek metų praėjo, grėsmė niekur nedingo, ir šiomis dienomis Rusija yra įvardijama kaip viena didžiausių grėsmių Lietuvos saugumui.

Naudojant kitą metodą „sudarytų NS valdymo planų priežiūra“ galima remtis kitų Lietuvos institucijų pateiktais planais, šiuo atveju Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimais (2020, 2021 m.). Išnagrinėjus šiuos vertinimus matome, kad Lietuvos saugumui kaip iš galimų socialinių grėsmių šios dvi institucijos numato Rusijos grėsmę, tai pagrindžia (grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas, 2021, 10) didžiausią grėsmę Lietuvai kelia uždara, represyvi ir dialogo galimybes neigianti Rusija, nes ją vis mažiau varžo ne tik tarptautinės normos, bet ir tarptautinė opinija. Taip pat minima kita grėsmė t. y. technologinė, kaip Astravo atominė elektrinė.

Taip pat remiantis „kaimyninių bendruomenių atliktų grėsmių identifikavimo tyrimais“ metodu galima teigti, kad ne tik Lietuva ar Baltijos šalys mato grėsmę iš Rusijos, bet ir Lenkijos saugumo ekspertai („Russia Is Common Threat to Poland and Baltic States, 2021) teigia, kad: Zapad - 2021 pratybos, ES bei Baltarusijos pasienio krizė primena, kad šiaurinė Šiaurės Atlanto sutarties organizacija (toliau tekste - NATO) rytinio krašto dalis yra labiausiai pažeidžiama bet kokios kylančios grėsmės

Rusijos. Trys Baltijos šalys dėl savo geopolitinės padėties ir karinio silpnumo gali jausti ypač didelę baimę dėl Rusijos spaudimo. Šios valstybės gali tikėtis, kad Maskvą atgrasys tik nuolatinė NATO karinė parama. Vienas iš pavyzdžių, oro policijos misija, kurios tikslas - išsaugoti Latvijos, Lietuvos ir Estijos oro erdvės saugumą. Ispanijos karinė vadovybė nurodė, kad per pastaruosius keturis mėnesius Baltijos jūros teritorijoje kėlė savo lėktuvus dvidešimt šešis kartus prieš neatpažintus Rusijos karinius lėktuvus.

Būtina nepamiršti ir „interviu (apklausos)“ metodo, kai yra apklausiami vietiniai gyventojai, NS vadybininkai, mokslininkai: šiuo atveju ypatingai žvalgybos - karybos profesionalai. Taip pat siekiant išsiaiškinti tiek CS sistemos atstovų, tiek civilių žmonių nuomonę, kurie taip pat dalyvauja pasirengime NS bei jų valdyme padėdami CS sistemos darbuotojams.

Įvertinus rizikos identifikavimo metodus, galima teigti, kad Rusijos grėsmė Lietuvai yra akivaizdi ir planuodami savo veiksmus pasirengimo stadijoje turime labai gerai išstudijuoti karo grėsmės pasireiškimą, kokia būtų jos eiga ir kaip turėtumėme reaguoti. Grėsmės tikimybė didelė, o padariniai būtų dar didesni. Turime nepamiršti ir Lietuvos geopolitinės padėties. Tenka susidurti su tokia informacija, kur yra teigiama, kad Lietuva yra niekam nereikalinga, niekas jos nepuls ir pñš. Tačiau tai netiesa tiek NATO, tiek kiti užsienio specialistai teigia, kad net visos NATO achilo kulnas yra Suvalkų koridorius.

Suvalkų koridorius - tiek Lietuvai, tiek NATO strategiškai svarbi vieta kariniu požiūriu, nes tai yra viena pažeidžiamiausių sausumos jungčių visame NATO bloke. Tačiau pagrindinė Suvalkų problema yra susijusi su jo geopolitine vieta ir geografiniu reljefu karinėms operacijoms vykdyti. Ši tema neseniai buvo iškelta kaip Rusijos Federacijos keliamos grėsmės dalis Baltijos šalių saugumui ir apskritai NATO ir Europos Sąjungos atžvilgiu (Elak, ir Śliwa 2016, 28).

Pasak B. Hodges, J. Bugajski ir P. Doran „įvardijamos trys priežastys, kodėl Suvalkų koridorius laikomas strateginės svarbos objektu:

- Suvalkų koridorius geografiškai skiria žemyninę Rusiją nuo Kaliningrado anklavo ir Baltarusiją. Kaliningradas yra apsuptas NATO šalių. Suvalkų koridoriaus apgynimui grėsmę kelia Kaliningrado karinės jūrų pajėgos (angl. Baltic Fleet Headquarters);
- uždarius Suvalkų koridorių, atkertamos trys Baltijos valstybės, užkertamas kelias atvykti NATO pastiprinimui sausuma;
- uždarius Suvalkų koridorių, Maskva padidintų savo geografinį arealą - prieigą prie Baltijos jūros, Ukrainos dalies. Įvardijama ir Baltarusijos integracija į Rusijos Federacijos karinės galios didinimą. Šio scenarijaus atveju iškiltų grėsmė Lenkijos teritoriniam integralumui ir suverenitetui“ (Hodges, Bugajski, ir Doran, 2018 iš Lukošaitytė 2020, 51).

Įvertinus surinktą karybos bei saugumo ekspertų, mokslininkų, tarptautinių organizacijų kaip (NATO, UN) informaciją, remiantis istoriniais šaltiniais ir faktais galima daryti prielaidas, kad karo grėsmė Lietuvai yra didelės tikimybės, ką pagrindžia tiek Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo

departamentas (nacionaliniai grėsmių vertinimai, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021), tiek Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas (toliau tekste - PAGD) pagal kompetenciją vadovaujantis civilinės saugos sistemos veiklai teigia, kad karinis konfliktas yra pati didžiausia grėsmė Lietuvos valstybės suverenitetui, gyventojų sveikatai ir gyvybei, turtui ir aplinkai („Nacionalinė rizikos analizė“ 2021, 279).

Taip pat įvertinus istorinius aspektus ir šiais laikais išlieka didelė tikimybė, kad karo dalyvių veiksmai vyktų Lietuvoje, puikus to pavyzdys Rusijos imperijos ir Švedijos konfliktas abu Pasauliniai karai, kurie vyko Lietuvos teritorijoje ir nuo dviejų kariaujančių pusių, kuriuose teko kentėti ir Lietuvos piliečiams, todėl privalome imtis visų apsaugos priemonių apsaugoti Lietuvos gyventojus. Galima daryti prielaidą, kad CS subjektų planuose yra viena iš evakuacijos krypčių į Lenkiją ar Latviją, bet kaip pažymi ekspertai, jei Rusija su Baltarusija užimtų Suvalkų koridorių, mes būtume atkirsti tiek nuo Lenkijos, tiek nuo NATO, labai realu, kad karo veiksmai neapimtų tik Lietuvos, būtų puolama ir Latvija su Estija, todėl kyla abejonių ar būtų įmanoma evakuacija. Dabartinis karas Ukrainoje puikiai parodo, kad žmonės gali evakuotis tik į tas šalis, kurios nėra agresorės (Lenkija, Rumunija, Moldova). Šio atveju ukrainiečiai evakuojasi per minėtas šalis, Lietuvos atveju (turint omenyje Suvalkų koridorių) ir jį atkirtus, Lietuva, Latvija ir Estija netektų tokios galimybės, kas komplikotų evakuaciją. Suomija taip pat nėra NATO narė, ko pasekoje atsiduriame labai sunkioje padėtyje, dėl to tik pati Lietuva gali pasirūpinti savo piliečių apsauga.

1.3. Tarptautinės saugumo organizacijos

Atsižvelgiant į Lietuvos geopolitinę padėtį galima teigti, kad didelė dalis nuopelnų dėl to kad Lietuva yra laisva šalis apčiuopiamai prisideda ir mūsų sąjungininkai - partneriai, t. y. tarptautinės organizacijos, ne tik karinės, bet ir ekonominės. Tokias prielaidas galima daryti paanalizavus paskutinius 30 metų Europos regione vykusius karus, kuriuos tiesiogiai ar netiesiogiai sukėlė Rusija:

- 1992 m. Padniestrės konfliktas su Moldova;
- 2008 m. konfliktas su Sakartvelu (ko pasekoje Sakartvelas neteko Abchazijos bei Š. Osetijos regionų);
- nuo 2014 m. besitęsiantis konfliktas su Ukraina (Ukraina neteko Krymo pusiasalio, dalis rytinės teritorijos priklauso sukilėliams remiamiems Rusijos);
- 2022 m. vasario 24 d. užpuolė Ukrainą.

Taip pat nuolat pažeidžiamos tarptautinės sutartys, kai Rusijos kariniai lėktuvai skraido be privalomų atsakiklių arba neteisėtai kerta Lietuvos oro erdvę, paskutinis atvejis buvo 2021 - 06 - 15 metais. Lietuva reagavo bei įteikė protesto notą Rusijai („Dėl oro erdvės pažeidimo - Lietuvos protesto nota Rusijai“, 2021).

Kaip anksčiau minėta, Rusija yra pagrindinė Lietuvos nacionalinio saugumo problema, ką pažymi ne tik Lietuvos institucijos, kaimyninės šalys, bet ir tarptautinės organizacijos. Šiame poskyryje darbo autorius aptars tarptautines organizacijas, kurioms Lietuva priklauso. Pagrindinės keturios organizacijos yra:

Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija - (angl. North Atlantic Treaty Organization). Pati organizacija teigia, kad pats svarbiausias dalykas organizacijoje, jog visos narės yra savo noru šioje organizacijoje („What is NATO“, 2021). Pagrindinė NATO misija - politinėmis ir karinėmis priemonėmis apsaugoti sąjungininkų laisvę ir saugumą. „Šiaurės Atlanto sutarties pagrindas - 5 straipsnis, įtvirtinantis kolektyvinės gynybos principą, kad šalys narės ginkluoto puolimo prieš bet kurią iš jų atveju ateis viena kitai į pagalbą (ir kiekviena atskirai, ir visos kartu). Šis principas užtikrina, kad nei vienai šaliai neteks pasikliauti vien tik savo pačios pastangomis ir ekonominiais resursais, jei iškilis pavojus saugumui. Tačiau nei viena valstybė neatsisako pareigos įgyvendinti nacionalinius įsipareigojimus savo piliečiams ir neišsizada atsakomybės už savo pačios gynybą“ („Lietuvos narystė Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje (NATO“, 2021). NATO išlieka pagrindine transatlantinės bendruomenės saugumo priemone ir jos bendrų demokratinių vertybių išraiška. Lietuva į šią organizaciją įstojo 2004 m. ir yra įsipareigojusi skirti bent 2 proc. nuo BVP krašto gynybai. Galima teigti, kad tai įstojimas į šią organizaciją padarė didžiausią įtaką Lietuvos nepriklausomybei ir dabartiniam saugumui. NATO dėka Lietuvoje pastoviai yra dislokuoti organizacijos kariai, kurie periodiškai atlieka pratybas su Lietuvos kariuomenės daliniais, taip stiprindama bendrą atsaką į galimą grėsmę. Taip pat NATO organizacija saugo ir Lietuvos - Latvijos oro erdvę, Zoknių kariniame oro uoste yra dislokuoti organizacijos naikintuvai.

Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacija (toliau tekste - ESBO) (angl. The Organization for Security and Co-operation in Europe) yra didžiausia pasaulyje regioninė saugumo organizacija, turinti 57 valstybes nares Šiaurės Amerikoje, Europoje ir Azijoje. ESBO siekia stabilumo, taikos ir demokratijos daugiau nei milijardui žmonių, vykdydama politinį dialogą apie bendras vertybes ir praktinį darbą, kuriuo siekiama ilgalaikių pokyčių („Who we are“ 2021). Taip pat ESBO yra politinio dialogo įvairiais saugumo klausimais forumas ir bendrų veiksmų, siekiant pagerinti asmenų ir bendruomenių gyvenimą, platforma. Organizacija taiko visapusišką požiūrį į saugumą, kuris apima politinį - karinį, ekonominį ir aplinkosaugos bei žmogiškąjį aspektą. Lietuva prie šios organizacijos prisijungė 1991 m. kartu su Latvija bei Estija.

JTO (angl. United Nations Organization). JTO yra tarpvyriausybinė organizacija, kurios vienas iš pagrindinių tikslų - palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą, plėtoti draugiškus tautų santykius, siekti tarptautinio bendradarbiavimo, būti tautų veiksmų harmonizavimo centru. Tai didžiausia ir labiausiai žinoma tarptautinė organizacija pasaulyje. Šiandien JTO narėmis yra beveik visos pasaulio valstybės (šiuo metu - 193 valstybės) („Jungtinės Tautos“ 2021). Lietuva į JTO įstojo 1991 m.

Europos Sąjunga ir jos bendra saugumo ir gynybos politika (toliau tekste - ES BSGP) - tai politika, kuria nustatoma ES gynybos ir krizių valdymo, įskaitant valstybių narių bendradarbiavimą ir koordinavimą gynybos srityje, sistema. BSGP, kuri yra neatskiriama Sąjungos bendros užsienio ir saugumo politikos dalis, sudarė sąlygas sukurti ES vidaus politines ir karines struktūras, leidžiančias vykdyti karines ir civilines misijas ir operacijas užsienyje. Į ES Lietuva įstojo 2004 m.

Per 31 vienerius Lietuvos nepriklausomybės metus, Lietuvai pavyko tapti minėtų organizacijų nare, kas labai sustiprino ne tik Lietuvos nepriklausomybės tvarumą, bet padėjo pasiekti aukštumą suvaldant kylančias grėsmes ne tik iš išorės, bet ir iš vidaus. Šiuo metu vyksta daug svarbių geopolitinių pasikeitimų pasaulyje kaip „Brexitas“, COVID-19 pandemija, imigrantų krizė, nestabili Baltarusija, taip pat Rusija, kuri gali laisvai eskaluoti konfliktus su tomis valstybėmis, kurios nėra tokių organizacijų narėmis, pvz. Ukraina, Sakartvelas ar Moldova, dėl to labai svarbu būti pasiruošusiems vystant karinę jėgą atremti priešui, taip pat didinti CS potencialą ir toliau vystyti bendradarbiavimą su tarptautinėmis organizacijomis. Tik atlikus visus šiuos veiksmus ir tinkamai pasiruošus galimoms karinėms grėsmėms Lietuva gali tikėtis nepriklausomybės išsaugojimo su mažiausiais nuostoliais.

1.4. NS valdymo ciklas, poveikis

Šiuolaikinis NS valdymas, kuris apima rizikos mažinimo, pasirengimo, atsako, atkūrimo fazes nebuvo taikomas iki pat XX amžiaus vidurio. Tyrimai ir diskusijos apie įvairius NS etapus siekia dar 1930 m. nuo šių ankstyvų laikų tiek mokslininkai, tiek praktikai humanitarinio atsako srityje, tiek nelaimių valdymo praktikai naudojo tam tikras kategorijas, susijusias su įvairiais nelaimės etapais, kad galėtų geriau suprasti savo studijų sritį ir efektyviau reaguoti į nelaimės įvykius. Anot (Lewis, O'Keefe, ir Westgate 1976, 38) svarbu tai kad teoriniu lygmeniu (1930 - 1970 m.) laikotarpiu nelaimių valdymas taip pat buvo vykdomas. Nepaisant šios teorijos, praktinis požiūris į nelaimių valdymą vis dar daugiausia buvo sutelktas į reagavimo ir pagalbos pastangas po nelaimių. H. Lewis, P. O'Keefe ir K. N. Westgate nuomonei antrina ir A. Survila bei nurodo, kad NS valdymo ciklas nebuvo taikomas iki XX amžiaus vidurio (Survila 2015, 21).

NS valdymo ciklas yra pagrindinė nelaimių valdymo priemonė nuo aštuntojo dešimtmečio, kai žmoniją sukūrė nelaimės ir iš jų kilę tragiški padariniai, tačiau šios srities mokslininkai ir praktikai vis dar diskutuoja apie tai kaip atsirado ir kas atrado šį ciklą, o tai kelia daug painiavos. Problema yra tame, kad NS valdymo istorijai daug įtakos turėjo sociologijos, geografijos, psichologijos, civilinės gynybos ir viešojo administravimo studijos (Coetzee, ir Van Niekerk 2012, 1).

Kaip teigia B. Pitrenaitė - Žilėnienė „kompleksinis nepaprastųjų situacijų valdymas pagrįstas keturiomis fazėmis:

- mažinimu (švelninimu);

- pasirengimu (pasiruošimu);
- atsaku (reagavimu);
- padarinių likvidavimu (atkūrimu, atsigavimu).

Mažinimas (švelninimas) - politika, strategija ir veiksmai prieš susidarant ekstremaliai situacijai, siekiant išvengti nelaimių, o nepavykus išvengti - sušvelninti, sumažinti jų poveikį. Rizikos mažinimo veikla nuo kitų fazių skiriasi tuo, kad dėmesys sutelkiamas į aplinką, kurioje egzistuoja grėsmės. Siekiama taip paveikti šią aplinką, kad sumažėtų tikimybė grėsmei transformuotis į ekstremalų įvykį. Šiuo etapu vykdoma grėsmių stebėseną, ekstremalių įvykių prognozavimas ir prevencija kaip prognozės rezultatų realizavimas. Tinkamas šių funkcijų vykdymas - efektyviausias būdas sumažinti galimą neigiamą NS poveikį. Ši fazė yra sudėtinga ir labai svarbi tuo, kad nuo jos veiklos kokybės priklauso viso proceso veiksmingumas“ (Pitrėnaitė - Žilėnienė 2009, 27-28).

Anot R. Baniulienės „pasirengimas (pasiruošimas) - kompleksiška NS sritis, apimanti valdžios institucijų, ekstremaliųjų situacijų sistemos pajėgų, savivaldybių bei piliečių galimybes ir gebėjimus veikti NS metu. Parengtis susijusi su ekstremalių situacijų planų ir procedūrų kūrimu. Įrangos, technikos ir kitų materialinių išteklių rezervo kaupimu, operatyviųjų tarnybų ir jų veiklos aprūpinimo priemonių išdėstymu, komunikavimo, informacijos valdymo ir koordinavimo procesų sureguliuavimu, personalo rengimu ir efektyvia užduočių vykdymą užtikrinančia personalo kvalifikacija, pratybomis ir treniruotėmis bei visuomenės mokymu“ (Baniulienė, 2008). Parengčiai užtikrinti būtinas valstybės organizacinis, teisinis, materialinis, finansinis ir personalo pajėgumas.

Reagavimas - „veiksmai, vykdomi esant ekstremalaus įvykio poveikiui arba iš karto po jo pasireiškimo. Tai paieškos ir gelbėjimo darbai, medicininės pagalbos teikimas ir kt. Šioje NS valdymo fazėje vykdomos veiklos tikslas - lokalizuoti ekstremalų įvykį ir sumažinti jo poveikį žmonėms, turtui ir aplinkai“ (Pitrėnaitė - Žilėnienė 2009, 27-28).

Padarinių likvidavimas – „veikla, vykdoma pasibaigus reagavimo veiksams, kai atstatomi pastatai, atkuriamos komunikacijos, tvarkoma pažeista infrastruktūra ir kt. Visos NS priemonės nukreiptos pašalinti ekstremalios situacijos padarytus nuostolius ir stabilizuoti padėtį (grįžti į normalią padėtį). Dažniausiai visos šios fazės prasideda dar nepasibaigus ankstesnei fazei, NS yra tęstinės - po vienos fazės prasideda kita“ (Pitrėnaitė - Žilėnienė 2009, 27-28).

1 pav. Nepaprastųjų situacijų valdymo ciklas

Sudaryta darbo autoriaus pagal „4 Phases of Disaster Management Explained“, 2021

Šių laikų NS valdymo mokslininkai, vadybininkai, valstybių CS institucijos naudojami puikiai pasiteisinusiu ir gerai veikiančiu bei palengvinančiu krizių valdymu su NS valdymo ciklu. visos šios fazės yra labai svarbios, ne tik dėl to, kad jos eina viena po kitos ratu (keičiant viena kitą), bet ir tuo, kad jeigu vienoje ypač pasirengimo stadijoje padaromos didelės klaidos, tai jos nulemia ir kitų ciklo stadijų klaidas, nes netinkamai identifikavus grėsmes bei netinkamai joms ruošiantis, ar prastai išnaudojant skirtus išteklius, kurių visom grėsmėms tikrai nepakaks, net ir pačių turtingiausių šalių gali laukti katastrofos bei nesuvaldytos NS.

UN/ISDR NS poveikį pateikia kaip bendrą pavojingo įvykio ar nelaimės poveikį, įskaitant neigiamus poveikius (pvz. ekonominius nuostolius) ir teigiamus poveikius (pvz. ekonominę naudą) pavojingo įvykio ar nelaimės atveju. Šis terminas apjungia ekonominį, žmogiškųjų išteklių ir aplinkos poveikį bei apima mirtis, sužalojimus, ligas ir kitus neigiamus padarinius kylančius žmogaus fizinei, psichinei ir socialinei gerovei.

Kaip teigia A. Survila NS „paprastai padaro didelę įtaką (poveikį) tam tikroje teritorijoje gyvenančių žmonių sveikatai ar gyvybei, pastatams ir juose esančiam turtui, aplinkai. Paprastai tas poveikis klasifikuojamas į fizinį poveikį pastatams bei paslaugų teikimo bendruomenei galimybėms ir į socialinį poveikį teritorijos populiacijai, ekonominį poveikį bendruomenės gyvenimui ir politinį poveikį (pvz. atsiranda naujų lyderių)“ (Survila 2015, 22).

Nelaimės poveikis gali būti staigus ir lokalizuotas, tačiau dažnai yra plačiai paplitęs ir gali tęstis ilgą laiką. Nelaimės poveikis gali patikrinti ar net viršyti bendruomenės ar visuomenės gebėjimą susidoroti naudojant tik savus išteklius skirtus nelaimės poveikiui mažinti, todėl gali prireikti pagalbos

iš išorinių šaltinių, kaip kad kitas savivaldybes arba prašant bei pasinaudojant nacionalinio ar tarptautinio lygio jurisdikcijas.

Poveikiai pagal A. Survila skirstomi į:

- „fizinius - aplinkai gali būti vertinamas kaip žala gyvenamiesiems namams, komerciniams pastatams, pramonei, infrastruktūrai, paslaugų sektoriui, istoriniams ir kultūros objektams;
- socialinius - kurie gali būti psichologiniai, demografiniai, ekonominiai ar politiniai, gali tiesiogiai atsirasti dėl fizinio poveikio ir būti pastebėti iš karto, arba išaiškėti netiesiogiai ir progresuoti per trumpesnę ar ilgesnę laikotarpį“ (Survila 2015, 24-29).

Apibendrinant šį darbo skyrių autorius nori pabrėžti, kad NS valdymas bus efektyvus tik tada, kai vadybininkai remiantis NS mokslu nustatys galimas grėsmes ir nustatys atitinkamas rizikas, kai bus įtrauktos bendruomenės, kurios palaikys valstybinę CS sistemą, kitu atveju be visuomenės (bendruomenių) įsitraukimo nebus pasiekti geriausi rezultatai. Siekiant geriausių rezultatų NS valdyme būtina viską vertinti labai plačiai. Pastebima, kad suvaldyti NS bei joms tinkamai pasiruošti iš dar iki jos pasireiškimo reikia daug žinių, nuoseklaus darbo bei skirtingų sričių specialistų, mokslininkų, bendruomenių, praktikų ir valdžios institucijų glaudaus darbo, nes kaip matome, vienas pats valdymas susideda iš fazių ciklo, kurių kiekviena turi skirtingus uždavinius. Atsiradus klaidoms tam tikroje fazėje gali sutrikti CS sistemos uždavinių atlikimas, dėl ko gali atsirasti labai skaudūs padariniai. Pabrėžiama, kad tik tikslingas ir nuoširdus darbas, paremtas mokslinėmis žiniomis bei gerąją praktika padės pasiekti reikiamų rezultatų NS valdyme. Kaip Lietuvos CS subjektai pasiruošę galimoms karinėms NS bus galima pamatyti išnagrinėjus savivaldybių ESVP bei nacionalines rizikos analizes, juose pateikti specialistų pagrįsti vertinimai, kuriems buvo pasitelkti visi įmanomi pagalbiniai instrumentai.

2. CIVILINĖ SAUGA LIETUVOJE

2.1. CS samprata Lietuvoje ir jos raida, subjektai, sistema, uždaviniai

Pagal CS įstatymą CS tai „veikla, apimanti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų, ūkio subjektų ir gyventojų pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms, veiksmus joms gresiant ar susidarius, ekstremaliųjų situacijų likvidavimą ir jų padarinių šalinimą“ („Civilinės saugos įstatymas“ 1998). Pasak (Čyras, Dubonis, ir Šukys 2008, 8) Lietuvos CS - veikla, kurią sudaro valstybės institucijų, visų ūkio subjektų, visuomeninių organizacijų ir gyventojų pasirengimas ekstremaliai situacijai, visų valstybės išteklių naudojimas gyventojams išgyventi, šalies ūkio gyvybingumui palaikyti, turtui ir aplinkai nuo susidariusios ekstremalios situacijos poveikio apsaugoti, aktyviai šiuose procesuose dalyvaujant piliečiams. Šiuolaikinė Lietuvos CS susiformavo iš civilinės gynybos, o ji iš priešlėktuvinės apsaugos.

Manoma, kad CS pirmtakė priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba atsirado dar Senovės Romos imperijoje, kuri dar antrame amžiuje pr. Kr. turėjo apie 7000 ugniagesių. Tuo tarpu tarpukariu buvo tobulinama priešlėktuvinė gynyba bei gyventojų apsauga nuo cheminių ginklų. Civilinės gynybos struktūros atliko svarbų vaidmenį Antrojo pasaulinio karo metu, apsaugant gyventojus užnugaryje, užtikrinant saugų pramonės įmonių ir transporto darbą, gaisrų gesinimą, gyventojų evakavimą.

Tarpukario Lietuvoje irgi buvo bandoma kurti CS prie Lietuvos aeroklubo, o vėliau nuspręsta prijungti prie tuomet didelės organizacijos Šaulių Sąjungos. Tačiau pilnai sukurti tarpukario Lietuvos CS nepavyko ir iki pat Lietuvos nepriklausomybės dienų turėjome okupanto CS (civilinė gynyba), kuri veikė ne kaip CS, o kaip karinės valstybės karinis - strateginis organas. Galima teigti, kad nuo 1991 m. Lietuvoje pradėta kurti CS kuriama ir dabar, nes šis procesas nuolat kintantis ir besivystantis.

Remiantis CS įstatymu, CS sistemos tikslai yra:

- „užtikrinti prevencinių priemonių ekstremaliosioms situacijoms išvengti arba susidarymo galimybėms sumažinti vykdymą ir įgyvendinimą;
- padėti gyventojams, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kitoms įstaigoms ir ūkio subjektams, gresiant ar susidarius ekstremaliosioms situacijoms, išvengti ar patirti kuo mažiau žalos, išlaikyti rimtį, išsaugoti gyventojų gyvybę, sveikatą, turtą ir apsaugoti aplinką;
- užtikrinti optimalų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų ir ūkio subjektų materialinių išteklių panaudojimą gresiant ar susidarius ekstremaliosioms situacijoms;
- rengti visuomenę praktiniams veiksams, gresiant ar susidarius ekstremaliosioms situacijoms, skatinti jos iniciatyvą CS srityje ir stiprinti pasitikėjimą CS sistemos veikla.“ („Civilinės saugos įstatymas“ 1998)

CS sistemą sudaro šie subjektai:

- „Lietuvos Respublikos Vyriausybė;
- Vyriausybės ekstremalių situacijų komisija;
- Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija;
- Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos ir jam pavaldžios įstaigos;
- ministerijos ir kitos valstybės institucijos ir įstaigos;
- savivaldybių ekstremalių situacijų komisijos;
- savivaldybių institucijos ir įstaigos;
- ūkio subjektai, kitos įstaigos;
- operacijų centrai;
- civilinės saugos sistemos pajėgos“ („Civilinės saugos įstatymas“ 1998).

Remiantis 2010 m. vyriausybės nutarimu „Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ institucijos skirstomos į:

- „atsakingąją instituciją - ministerija, kita valstybės institucija ar įstaiga, kuriai, atsižvelgiant į veiklos sritį ir gresiančios ar susidariusios valstybės lygio ekstremaliosios situacijos pobūdį, tenka atsakomybė už valstybės lygio ekstremaliosios situacijos likvidavimo ir jos padarinių šalinimo organizavimą;
- remiančiąją instituciją - ministerija, kita valstybės institucija ar įstaiga, savivaldybės administracijos direktorius, kurie padeda atsakingajai institucijai likviduoti valstybės lygio ekstremaliąją situaciją ir šalinti jos padarinius, telkti turimus materialinius ir žmogiškuosius išteklius“ („Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ 2010).

Remiantis CS įstatymu, CS sistemos uždaviniai yra:

- „organizuoti ir palaikyti CS sistemos pajėgų parengtį ir reikiamą materialinį ir techninį aprūpinimą;
- perspėti gyventojus, valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, kitas įstaigas ir ūkio subjektus apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją, išplatinti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų turimą arba joms skirtą informaciją, kuri leistų imtis priemonių, siekiant išvengti galimos žalos arba ją sušvelninti;
- informuoti gyventojus, valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, kitas įstaigas ir ūkio subjektus CS klausimais;
- organizuoti ir vykdyti įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo darbus, atlikti gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinus darbus“ („Civilinės saugos įstatymas“ 1998).

LR Seimo Viešojo saugumo plėtros 2015 - 2025 programoje nurodyta, kad siekiant, jog ekstremaliųjų situacijų atvejais būtų kuo mažiau pakenkta gyventojams, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, ūkio subjektų ir kitų įstaigų veiklai, turtui ir aplinkai, reikia, kad visi civilinės saugos sistemos subjektai kryptingai vykdytų ekstremaliųjų situacijų prevencijos ir pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms priemones ir kad būtų užtikrinta tinkama civilinės saugos sistemos pajėgų parengtis („Dėl Viešojo saugumo plėtros 2015 - 2025 metų programos patvirtinimo“, 2015).

Tinkamai pasiruošus bei atlikus visus būtinus uždavinius mažinimo fazėje pareinama prie sekančios pasirengimo fazės, kurioje labai svarbų vaidmenį atlieka ESVP bei praktinis įgytos informacijos panaudojimas. ESVP planai naudojami ne tik kaip susisteminta informacija tiek CS subjektams, bet ir visuomenei bei ūkio subjektams. Tinkamai parengus planus, juos aptarus su bendruomenėmis galima pereiti prie pratybų ir pasiruošimo veikti atsako metu strategijos. Labai svarbu, kad visų fazių metu išliktų nuoseklumas tiek pradedant mažinimo fazės metu surinktos ir atrinktos informacijos pateikimu ESVP, tiek plano derinimo ir jo vykdymu pvz. pratybomis, taip pat atsako fazės metu tinkamai atlikti būtiniausias veiksmus, kad būtų sumažinti galimi grėsmių padariniai iki mažiausio lygio. Tam antrina ir R. Baniulienė parengtis - tai strategija, sudaranti prielaidas aktyviai apsaugai nuo gresiančių pavojų ar susidariusių ekstremaliųjų situacijų. Geros parengties rezultatas - visuomenė, gebanti atsispirti ekstremalių situacijų poveikiui (Baniulienė 2016, 41). Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad parengtis karinėms grėsmėms, o vėliau ir reagavimo į karines grėsmes, jų likvidavimo bei padarinių šalinimo rezultatai tiesiogiai priklauso nuo karinių grėsmių rizikos vertinimo rezultatų.

2.2. ESVP, galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizė

ESVP - „tai dokumentas, kuriuo nustatomi CS sistemos subjektų veiksmai gresiant ar susidarius savivaldybės ar valstybės lygio ekstremaliosioms situacijoms ir organizuojant jų likvidavimą, padarinių šalinimą bei materialinių ir žmogiškųjų išteklių sutelkimą. Už plano parengimo, jo savalaikio tikslinimo, plane pateiktų duomenų ir informacijos atitikimo realiai padėčiai organizavimą yra atsakingas ūkio subjekto, kitos įstaigos, ministerijos, kitos valstybės institucijos ir įstaigos vadovas, savivaldybės administracijos direktorius“ („Civilinė sauga valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms“ 2020).

ESVP yra trijų tipų:

- valstybinis ekstremaliųjų situacijų valdymo planą nustatantį materialinių ir žmogiškųjų išteklių sutelkimą ir valdymą gresiant ar susidarius valstybės lygio ekstremaliajai situacijai („Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ 2010);
- savivaldybės ekstremaliųjų situacijų valdymo planas, kuris padeda savivaldybės administracijos direktoriui ir savivaldybės ekstremaliųjų situacijų operacijų centrui organizuoti ir koordinuoti gresiančių ar susidariusių ekstremaliųjų situacijų ir didelių

pramoninių avarijų likvidavimą ir jų padarinių šalinimą. Taip pat padėti savivaldybės administracijos direktoriui įgyvendinti kitas dėl ekstremaliojo įvykio ar ekstremaliosios situacijos būtinas vykdyti funkcijas, nustatytas Lietuvos Respublikos CS įstatyme;

- ūkio subjektų ekstremaliųjų situacijų valdymo planas, kuris padeda ūkio subjekto, ar kitos įstaigos vadovui organizuoti ir koordinuoti ūkio subjekto ar kitos įstaigos darbuotojų ir lankytojų veiksmus įvykio metu.

Remiantis („Civilinė sauga valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms“ 2020) planą sudaro šios pagrindinės dalys:

- „bendrosios nuostatos;
- gresiančios ekstremaliosios situacijos;
- ekstremaliosios situacijos valdymo organizavimas;
- gyventojų apsauga gresiant ar susidarius ekstremaliajai situacijai;
- viešosios tvarkos palaikymas;
- sveikatos priežiūros organizavimas, baigiamosios nuostatos;
- planas taip pat turi savo priedus“.

Pasak PAGD pateikiamos informacijos „plane pateikiamos gresiančios atitinkamo lygio ekstremaliosios situacijos, nustatytos atlikus galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizę ir nustatčius pavojų tikimybę pasiekti atitinkamo lygio ekstremaliosios situacijos mastą, ekstremaliųjų situacijų valdymo organizavimo bei materialinių ir žmogiškųjų išteklių pasitelkimo mechanizmas, gyventojų evakavimo organizavimas, aprūpinimo asmeninės apsaugos priemonėmis užtikrinimas, socialinės pagalbos organizavimas evakuotiems ir nukentėjusiems gyventojams, pateikiami civilinės saugos sistemos subjektų veiksmų tikslai vykdant viešosios tvarkos apsaugą įvykus ekstremaliajai situacijai. Taip pat nurodomos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, atsakingos už viešosios tvarkos palaikymą, aprašomos šių institucijų užduotys ir funkcijos kilus ekstremaliajai situacijai, pateikiama jų struktūra ir valdymo organizavimas, nurodoma, kas atsako už viešosios tvarkos palaikymą įvykus ekstremaliajai situacijai, pateikiami CS sistemos subjektų veiksmai vykdant sveikatos priežiūrą“ („Civilinė sauga valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms“ 2020).

Galima teigti, kad ESVP vienas pagrindinių dokumentų CS į kurią įtraukiama visų institucijų ir bendruomenių surinkta informacija, pateikiamos galimos grėsmės, kurias peržiūri NS specialistai, pagal tai yra paruošiamas planas kaip pasiruošti reaguoti į esamą arba būsimą grėsmę, perspėti žmones apie gresiantį įvykį ir koordinuoti veiksmus, padarinių šalinimo organizavimas ir kitos labai svarbios dalys. Kad planas būtų tikrai gerai paruoštas jis dar peržiūrimas kitų CS subjektų ir turi būti patvirtintas.

Savivaldybės galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės tikslas - nustatyti galimus pavojus, įvertinti ekstremaliųjų situacijų rizikos lygį ir numatyti rizikos valdymo priemones: sumažinti

galimų pavojų kilimo tikimybę, galimus padarinius ir pagerinti didelės rizikos ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų valdymo galimybes („Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo“ 2011). Anot R. Baniulienės siekiant numatyti priemones žmonių, turto ir aplinkos saugumui užtikrinti, pirmiausia reikia išanalizuoti rizikos pasireiškimo veiksnius ir įvertinti pačias rizikas. Vertinant riziką reikia analizuoti pačias grėsmes, pažeidžiamumą, pasekmes ir jų ryšius. Galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos vertinimas - tai pirmasis žingsnis, rengiant valstybinius, savivaldybių ar atskirų organizacijų ekstremaliųjų situacijų valdymo planus. Anot R. Baniulienės „pavojų rizikos analizės tikslas - nustatyti galimus pavojus, įvertinti ekstremaliųjų situacijų rizikos lygį ir numatyti rizikos valdymo priemones: mažinti galimų pavojų kilimo tikimybę, galimus padarinius ir pagerinti didelės rizikos ekstremaliųjų įvykių bei ekstremaliųjų situacijų valdymo galimybes. Duomenys, gauti atlikus pavojų rizikos analizę, naudojami rengiant ekstremaliųjų situacijų prevencijos ir šių situacijų valdymo planus bei planuojant kolektyvinės gyventojų apsaugos nuo atsiradusių gyvybei ar sveikatai pavojingų veiksnių priemones“ (Baniulienė 2016, 40).

Tiek ESVP tiek, tiek rizikos analizės rengimas yra reglamentuotas įstatymais, vyriausybės nutarimais bei PAGD direktoriaus įsakymais:

- Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas;
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“;
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Ekstremaliųjų įvykių kriterijų sąrašo patvirtinimo“;
- PAGD direktoriaus įsakymas „Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo“;
- PAGD direktoriaus įsakymas „Dėl Ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“.

Matome, kad savivaldybių ESVP rengiami tik tada, kai yra atliekama rizikos analizė taip reglamentuoja metodinės rekomendacijos - planas rengiamas atlikus galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizę. Plane aprašomi veiksmai ir priemonės turi užtikrinti maksimalią civilinės saugos sistemos parengtį savivaldybėje kiekvieno pavojaus atveju („Dėl Ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“ 2016).

Savivaldybės ESVP ruošimas kaip minėta anksčiau pirmiausiai pradedamas nuo rizikos analizės, kuri atliekama šiais etapais:

- nustatomi galimi pavojai remiantis moksliniais, statistiniais, istoriniais duomenimis, specialistų ir ekspertų vertinimais, Lietuvos ir kitų šalių patirtimi, analizuojamos aplinkos apžiūra, įvykių modeliavimu, taip pat Ekstremaliųjų įvykių kriterijais;

- atliekamas rizikos vertinimas;
- nustatomas rizikos lygis ir jos priimtinumumas (priimtina ar nepriimtina).

Remiantis 2016 m. valstybinio audito ataskaita atlikta audito analize „atlikdamos rizikos analizę, valstybės institucijos privalo:

- nustatyti visus galimus gamtinius ir žmogaus veiklos sukeltus pavojus, galinčius daryti neigiamą įtaką valstybės institucijų kompetencijai priskirtoms veiklos sritims (sektoriams);
- atlikti pavojų rizikos vertinimą pagal jų tikimybę, galimus padarinius ir jų trukmę;
- nustatyti kiekvieno galimo pavojaus rizikos lygį, kuris gali būti labai didelis, didelis, vidutinis arba priimtinas“ („Ar valstybės institucijos pasirengusios ekstremaliosioms situacijoms“ 2016, 13).

Atlikus savivaldybės rizikos analizę bei nustačius galimas grėsmes bei jas suskaidžius į priimtinas, vidutines, dideles ir labai dideles pereinama prie savivaldybės ESVP rengimo, jei tai naujas planas, arba prie papildymo, jei atlikus rizikos analizę atsiranda pakitimų grėsmių pasireiškimo rizikoje.

Valstybės kontrolė nurodė, jog „siekiant, kad būtų sumažinta NS susidarymo rizika, svarbu, kad būtų tinkamai vykdoma jų prevencija: nustatyti pavojai, galintys sukelti NS situacijas, suplanuotos ir įgyvendintos jų rizikos mažinimo priemonės bei įvertintas šių priemonių veiksmingumas. Ne mažiau svarbu kryptingai vykdyti ir pasirengimo galimiems ekstremaliesiems įvykiams ir ekstremaliosioms situacijoms priemones, kurios turėtų užtikrinti reikiamą skubią pagalbą žmonėms ir taip sumažinti pavojų jų gyvybei, sveikatai ir turtui“ („Ar valstybės institucijos pasirengusios ekstremaliosioms situacijoms“ 2016, 4).

2.3. Nacionalinė rizikos analizė

Nacionalinė rizikos analizė (toliau tekste - NRA) - tai analizė nustatanti galimus pavojus, įvertinanti NS rizikos lygį, kurią koordinuoja PAGD bei ruošia kartu su visomis Lietuvos Respublikos ministerijomis ir kitomis valstybės institucijomis bei įstaigomis, kurių kompetencija gali būti susijusi su NS valdymu arba kurių pasitelkimas gresiančių ar susidariusių valstybės lygio NS metu gali būti svarbus.

Įvertinus CS įstatymu nurodytą subjektų hierarchiją, pastebima, kad savivaldybės nesiremia vienu svarbiausiu ir aukščiausio lygio rizikos analizės dokumentu, PAGD atlikta 2012 m. - 2013 m., ir 2018 m. bei 2021 m. atnaujinta NRA, kurios nurodo gaires dėl galimų grėsmių visos Lietuvos mastu. Kitas svarbus aspektas, kad ši rizikos analizė, paruošta visų institucijų, kurios tiesiogiai ir netiesiogiai atsakingos už NS valdymą nėra įtraukta nei į anksčiau minėtus ESVP bei rizikos analizių savivaldybių lygmeniu teisės aktus nei kaip rekomenduotina, nei kaip privaloma. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad ši NRA yra visų galimų NS skirtingų sričių specialistų parengta analizė, kuri autoriaus nuomone turėtų būti įtraukta kaip teisinę galią turintis dokumentas žemesnio CS subjektų rizikos analizių kūrimui. Taip

pat svarbu, kad PAGD direktoriaus rekomendacijos skirtos rizikos analizės rengimui, tiek ESVP kūrimui bei NRA yra tos pačios institucijos rengti dokumentai, kurie tarp savęs nėra susiję ir neaiški jų teisinė hierarchija.

Kita aktuali problema yra dėl planų peržiūros ir patvirtinimo bei rizikų analizės. Įvertinus esamus rizikos vertinimus pastebima, kad savivaldybės atlikdamos rizikų vertinimus ESVP nuvertina riziką arba ją ignoruoja, tai pagrindžia ir R. Baniulienės 2016 m. atliktas darbas. Specialistė atliko tyrimą ir pateikė jo rezultatus, kurie atskleidė, kad savivaldybės galimai nuvertina radiologines avarijas ir jų riziką arba ją ignoruoja, nors nacionalinėje rizikos analizėje radiologinių avarių rizika įvertinta kaip didelė (Baniulienė 40, 2016). Darbo autorius pastebėjo, kad savivaldybės ne tik radiologinių avarių riziką nuvertina tačiau ir Lietuvos saugumui kylančius pavojus, kaip nurodyta PAGD NRA 2018 m. pavojus valstybės saugumui buvo įvertintas kaip „didelės rizikos“, o 2021 m. analizėje išskiriamas kaip „labai didelės rizikos“, bet patikrinus didžiųjų Lietuvos miestų ESVP pastebėta, kad Vilniaus, Kauno, Klaipėdos miestų planuose net nėra išskirta tokia grėsmė, taip pat vertinant anksčiau minėtas taisykles, kyla pagrįstas klausimas kodėl PAGD tuos planus tvirtina, jeigu juose nėra nurodytų rizikų ir prieštarauja tiek PAGD parengtai NRA, tiek anksčiau aptarto VSD grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimams.

Galimai nepatikimas grėsmių vertinimas savivaldybių ESVP gali silpninti savivaldybių parengtį karinėms grėsmėms (kitoms taip pat), tiek atsako fazės ruošimą, kaip evakuaciją ar KAS, ko pasekoje įvykus tokiai grėsmei gali būti neužtikrintas visuomenės saugumas. Tam antrina ir R. Baniulienė, kuri tyrimo išvadose nurodo, „kad radiologinių avarių tikimybės ir poveikio vertinimai savivaldybėse nepriklauso nuo jų teritorijoje esančių ar nesančių radiologinės avarijos rizikos objektų, todėl radiologinių avarių rizikos vertinimai kelia abejonių dėl patikimumo. Radiologinių avarių rizika dažnai yra nuvertinama arba ignoruojama, o tai silpnina savivaldybių parengtį radiologinėms avarijoms. NRA, savivaldybių galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos vertinimo metodikose naudojamų poveikio vertinimo kriterijų bei taikomų rizikos matricių suvienodinimas leistų objektyviau įvertinti radiologinių avarių rizikos vertinimo kokybę ir priimti sprendimus dėl jos tobulinimo galimybių“ (Baniulienė 2016, 40).

2016 m. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė atliktas auditas susijęs su CS subjektais: „ar valstybės institucijos pasirengusios ekstremaliosioms situacijoms“ nurodė kitą problemą, dėl ko nepasiekiami teisės aktuose nustatyti reikalavimai. Anot valstybės kontrolės institucijos „valstybės institucijose netinkamai organizuojamas funkcijų CS srityje vykdymas. Daugumoje (28) valstybės institucijų šias funkcijas pavesta vykdyti darbuotojams, kuriems pagal jų pareigybių aprašymus CS funkcijų vykdymas yra tik viena iš daugelio pavestų funkcijų. Valstybės institucijų vadovai neužtikrina, kad šie darbuotojai turėtų tinkamą kvalifikaciją CS srityje ir skirtų pakankamai darbo laiko šiai funkcijai vykdyti. Tai turėjo neigiamos įtakos vykdant prevencinę veiklą ir užtikrinant parengtį“ („Ar valstybės institucijos pasirengusios ekstremaliosioms situacijoms“ 2016, 7).

Būtina pažymėti, kad NRA ir PAGD („Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo“) analizės turi skirtingus grėsmių apibrėžimus bei skirtingas matricas, kurios yra skirtos vertinant rizikos lygį, dėl to atsiranda dar viena problema, kad grėsmės gali būti skirtingai traktuotos naudojant skirtingas matricas, taip pat gali tam tikrais atvejais iškraipyti grėsmių rizikos lygį, o atitinkamas rizikos lygis jau yra svarbus pačiame ESVP, ar ta grėsmė bus įtraukta ir jai bus atliktas aprašymas, ar ne.

Galimo pavojaus tikimybė	5								raudona - labai didelė rizika
	4								oranžinė - didelė rizika
	3								geltona - vidutinė rizika
	2								žalia - priimtina rizika
	1								
		1	2	3	4	5			
Galimi padariniai (poveikis)									

2 pav. savivaldybių rizikos matrica sudaryta darbo autoriaus pagal („Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo“ 2021)

Galimo pavojaus tikimybė	5								raudona - labai didelė rizika
	4								oranžinė - didelė rizika
	3								geltona - vidutinė rizika
	2								žalia - priimtina rizika
	1								
		1	2	3	4	5			
Galimi padariniai (poveikis)									

3 pav. PAGD rizikos matrica Sudaryta darbo autoriaus pagal („Nacionalinė rizikos analizė“ 2021)

Apibendrinant, būtina pažymėti, kad tinkamai neparuošus ESVP gali laukti labai skaudžios pasekmės, o blogai atlikus rizikos analizę gali būti blogai paruošiamos kitos ESVP plano dalys, pvz. nenumačius karinės grėsmės kaip didelės grėsmės, nebus aprašyta, kaip savivaldybė ruošiasi tokiai grėsmei, ko pasekoje, jai įvykus planas nebūtų efektyvus ir neatliktų savo pagrindinės funkcijos.

Pabrėžiama, kad vertinant grėsmes ir rengiant ESVP būtina visiems CS subjektams vieningai dirbti ties planais, taip pat remtis kitų valstybinių institucijų (pvz. Valstybės saugumo departamentas, Nacionalinis kibernetinio saugumo centras) pateikiamomis analizėmis, apžvalgomis, jei šis etapas bus

padarytas tinkamai, tada tiek ruošiantis karinėms grėsmėms, tiek ruošiant atsaką kaip evakuaciją ir KAS bus pasiekti geriausi rezultatai su galimais mažiausiais nuostoliais. NS mokslininkai pabrėžia, kad bendruomenės į NS valdymą būtina įtraukti, ne tik atsako fazėje bet dar ruošiantis nelaimėms t. y. mažinimo fazėje. Tiek tobulinant CS, tiek sudarinėjant ESVP labai svarbu, kad bendruomenės būtų apklausiamos, o iš jų surinkta informacija gali būti panaudota su jau turima NS vadybininkų bei CS subjektų, ko pasekoje galima paruošti labai stiprią CS sistemą kartu su bendruomenėmis. Bendruomenės puikiai pažįsta savo gyvenamąją vietą, turi bendruomeniškumo jausmą, o tai yra neįkainojama medžiaga CS subjektams. Taip pat, apklausiant bendruomenes galima daryti išvadas, kaip tam tikra bendruomenė, miestas ar net visa savivaldybė yra pasiruošusi reaguoti į NS, taip pat galima numatyti, kaip silpnąsias vietas savivaldybės ESVP ar bendruomenėse, kaip kad nesutikimas evakuotis, ar nepasitikėjimas CS subjektais, ar net nežinojimas elementarių dalykų, ką reiktų daryti įvykus tam tikroms NS.

2.3. Kolektyvinės apsaugos statiniai, slėptuvės ir jų istorija, atsiradimas, paskirtis

Įvertinus Lietuvos įstatymus bei užsienio mokslininkų literatūrą susiduriama su sąvokų problema, kadangi pagal („Civilinės saugos įstatymas“ 1998) KAS yra laikomas - statinys ar patalpa, kurią ekstremaliųjų situacijų ar karo metu galima pritaikyti gyventojams apsaugoti nuo atsiradusių gyvybei ar sveikatai pavojingų veiksnių. Pagal tą patį įstatymą slėptuvė suprantama kaip - specialiosios paskirties statinys arba specialiai įrengta patalpa gyventojams, kurie užtikrina valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklą NS ar karo metu, apsaugoti nuo atsiradusių gyvybei ar sveikatai pavojingų veiksnių. Kembridžo universitetas pateikia tokį slėptuvės apibrėžimą - tvirtas pastatas, dažniausiai po žeme, skirtas apsaugoti žmones nuo radioaktyvių dulkių po branduolinio sprogo („Meaning of fallout shelter in English“, 2021). Lietuvos mokslininkai (P. Čyras, R. Dubonis, R. Šukys 2008 m., 146) slėptuves apibūdina kaip: sudėtingus inžinerinius techninius autonominius įrenginius, kurių tikslas - slopinti ypatingų aplinkybių sukeltų ar dėl jų atsiradusių pavojingų poveikių įtaką žmogaus organizmui, sumažinant tuos poveikius iki nustatyto lygio.

Kadangi užsienio literatūroje nėra išskiriamos slėptuvės kurios skirtos civiliams, o kurios skirtos CS subjektams kaip Lietuvos CS įstatyme, laikysime, kad slėptuvių sąvoka - suvokiama kaip visiems prieinamas statinys, kuris skirtas apsaugoti visuomenę nuo pasireiškusių grėsmės.

Žmones apsaugančių slėptuvių tokių kaip jas suprantame šiais laikais atsiradimo pradžia laikoma XX a. Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau tekste - JAV). JAV vyriausybėje kalbos dėl slėptuvių prasidėjo dar vadinamuoju iki Šaltojo karo laikotarpiu (1917 m. - 1945 m.) po to, kai Pirmajame pasauliniame kare buvo panaudoti nauji iki tol nematyti veiksmai, kurie buvo nukreipti į priešininkų civilius gyventojus siekiant sumažinti jų populiaciją ir taip priversti varžovę kapituluoti. Tokią taktiką pasirinko kaizerinė Vokietija, kai pradėjo bombarduoti oponentų (Prancūzijos, Belgijos, Lenkijos,

Didžiosios Britanijos) ne tik karinius objektus, bet ir miestus su civiliais (U.S. Department of homeland security 2006, 4). Po tokių Vokietijos veiksnių JAV vyriausybė suprato, kad CS apimanti įvairias sritis, kuriomis padedama apsaugoti civilius yra viena iš pagrindinių apsaugos priemonių, jeigu ateityje prasidėtų karinis konfliktas. Iki pat 1949 m. tarp besikeičiančių JAV prezidentų administracijos nebuvo vieningos nuomonės dėl tokių slėptuvių reikalingumo, kol Sovietų Sąjunga neišbandė atominės bombos, o 1953 m. ir vandenilinės bombos. Nuo 1950 m. nors ir sunkiai, bet slėptuvės pradėta plėtoti, kai JAV Kongresas sukūrė Federalinę Civilinės Saugos Administraciją (FCDA), kad ši institucija koordinuotų visų valstijų veiksmus susijusius su civilinės gynybos politika (Civil Defense and Homeland Security: A Short History of National Preparedness Efforts 2006). 1953 m. H. Trumaną pakeitė D. Eisenhoweris, kurio administracija keitė kursą dėl slėptuvių ir priėmė naują planą pavadinimu „Federalinės valdžios subsidijuojama savi - pagalba“, taip skatindama šeimas turėti savas slėptuves. Tačiau tikroji JAV slėptuvių programos pradžia laikoma 1961 m., kai į valdžią atėjo J. F. Kenedis, iškart tais pačiais metais jis skyrė labai didelį dėmesį CS ir civilinių slėptuvių plėtojimui. Pasak JAV vyriausybės ir literatūros, slėptuvės užtikrino ne tik savo šeimos, bet ir JAV žmonių išlikimą. Dr. E. Telleris, dar vadintas vandenilinės bombos tėvu, tikėjo, kad be tinkamos civilinės gynybos „JAV nustos egzistuoti“. Taip pat, slėptuvės buvo platesnės strategijos, kuria siekiama užtikrinti JAV dominavimo branduoliniame pasaulyje tęstinumą, dalis. Pastebima, kad JAV dėl geros ginkluotės ir patogios geopolitinės padėties nėra tokia didelė tikimybė būti tiesiogiai užpultai, kaip kad Europos šalims. Todėl didelę įtaką JAV skyrė ne slėptuvių statybai, o staigiam atsakui kariniais veiksmais, laikydamasi aktyvios gynybos politikos. Pasak (Klein 2017, 86) pagrindinė JAV veiklos sritis buvo jos puolimo plėtra gebėjimas sustiprinti atgrasymą. JAV padidino savo branduolinių galvučių skaičių ir padidino jų galią (mega - tonų vandenilio bombos) bei sukūrė antrojo smūgio pajėgumą (visų pirma plėtojant branduolinių povandeninių laivų flotilę). Deja, Lietuva tokios taktikos negali taikyti, todėl turime remtis kitų šalių gerąja politika susijusia su atsaku NS metu.

Anot Baikštys ir kt. „įvykus nelaimėi ar susidarius kitokioms ekstremalioms situacijoms, žmonėms tenka saugotis. Paprasčiausia būtų pabėgti ar išsikelti iš nelaimės vietos, tik ne visuomet galime tai padaryti. Kartais nespėjama, dažnai nenorima palikti savo turto, dalis žmonių turi dirbti ir nelaimės metu sąlygomis. Visą šalį apėmusios suirutės metu išvykti nebūtų kur. Reikalingos žmonių apsaugos priemonės tose vietose, kur jie gyvena ar dirba“ (Baikštys ir kt. 1996, 157). Todėl tinkama slėptuvė daro didelę įtaką žmonių išgyvenimui pradinuose nelaimės etapuose be to slėptuvė yra būtina siekiant užsitikrinti žmonių saugumą bei suteikiant apsaugą nuo klimato bei kitų poveikių žmonių sveikatai. Taip pat svarbu, kad slėptuvės pakelia žmogaus, šeimos, bendruomenės orumą gyvenimui palaikyti ir sudaro sąlygas nukentėjusiems gyventojams atsigauti po nelaimės padarinių (The Sphere Project, 2011, 244).

JAV pakeitus kursą dėl CS ir nusprendus remtis ne pasyvia, o aktyvia gynyba, masinis slėptuvių tinklo vystymas buvo pradėtas Europoje. Iki šių dienų Šveicarija, Švedija, Suomija turi didelius resursus slėptuvių, kurios galėtų apsaugoti visą arba didžiąją dalį civilių įvykus karinei ar technologinei nelaimei.

1963 m. Šveicarijoje, buvo priimtas statybos įstatymas, kuris numatė privalomai įrengti slėptuves visuose naujuose pastatuose. Iki šiol iš visoje Šveicarijoje yra 5500 valstybinių ir 354500 privačių slėptuvių, kurių dauguma žmonių namuose. 1963 m. statybos įstatymas vis dar galioja, o valdžios institucijos paskelbė, kad šalis turi pakankamai vietų, o t. y. net 114 procentų šalies gyventojų skaičiui (Ziauddin 2016, 675).

Švedijoje pirmosios slėptuvės buvo pradėtos statyti dar 1940 m. ir skirtos apsaugoti žmones nuo galimų oro antskridžių, bet dauguma slėptuvių buvo pastatyta dar 6 - 7 praeito amžiaus dešimtmečiuose bijant galimo pavojaus dėl branduolinio karo. Iki 2002 m. švedai po truputį didino slėptuvių skaičių statydami vis naujus saugai skirtus pastatus, kol 2002 m. Švedijos vyriausybė nusprendė stabdyti naujų slėptuvių statybą nematant didelių pavojų karo grėsmei. 2014 m. Švedijos civilinės saugos agentūra (MSB) atliko tyrimą ir nustatė, kad situacija saugumo stabilumo klausimu pasikeitė iš esmės, dėl to vyriausybė vėl atnaujino slėptuvių planą. Pastebima, kad Švedijos vyriausybė atnaujino ne tik civilinės saugos, bet ir karinės parengties planus bet ženkliai padidino finansavimą krašto apsaugai, viso to priežastis Rusijos, kaip potencialios karo kurstytojos suaktyvėjimas. Suomija turi apie 45 000 slėptuvių, kuriose telpa apie 3.6 mln. žmonių. Dauguma slėptuvių yra privačios (Civil defence shelters would be used during military threat, 2021).

4 lentelė. KAS statistika Europos šalyse

Šalis	KAS skaičius	Kiek telpa į KAS	Populiacija šalies	Kiek ~ procentų gyventojų tenka KAS
Šveicarija	360 000	9 961 323	8 698 000	115
Švedija	65 000	7 000 000	10 048 000	70
Suomija	45 000	3 600 000	5 540 000	65

Sudaryta darbo autoriaus pagal „List of the populations of the world’s countries, dependencies, and territories“

Remiantis Lietuvos CS veiklą reglamentuojančiais aktais, civiliams skirti tik KAS, o slėptuvės skirtos gyventojams, kurie užtikrina valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklą NS ar karo metu. KAS tai - visuomeninės paskirties pastatai (dažniausiai mokyklos), pagal įstatymus savivaldybės KAS turi numatyti vietas tik 20 proc. nuo vietovės populiacijos.

Kaip jau minėta apžvelgiant karines rizikas labai realu, kad dviejų kariaujančių pusių kariniai veiksmai vyktų Lietuvoje, dėl to labai svarbu tinkamai tam pasiruošti ir turėti kur apsaugoti piliečius, nes ne visada galima žmones evakuoti, ką pabrėžia ir PAGD savo analizėje (nacionalinėje rizikos analizėje 2021).

Slėptuvės ne kartą yra gelbėjusios civilius gyventojus kaip pavyzdį galima pateikti Hamburgo miesto bombardavimą. Tyrinėjant pirminius šaltinius iš Hamburgo miesto bombardavimo matoma, kad dauguma civilių, kurie spėjo pasislėpti tinkamose slėptuvėse išgyveno. Atominių ginklų bandymai ir Antrojo pasaulinio kario rezultatai daro prielaidą, kad didžioji dalis populiacijos gali išgyventi, jei slėpsis tinkamo saugumo slėptuvėse. 1943 m. liepos 27-28 d. didelį gaisrą sukėlė Sąjungininkų numesta padegamoji bomba Hamburgo mieste Vokietijoje. Paskaičiuota, kad tuo metu bombos numetimo diapazone buvo 280 000 gyventojų, iš kurių žuvo apie 50 000 arba 18% civilių. Išgyveno apie 230 000 arba 82%. Išgyvenimo tikimybė priklausė nuo slėptuvės apsaugos galimybių. Hamburgo policijos vadas (kuris buvo atsakingas už gaisrų gesinimą ir kt. civilinės gynybos funkcijas) rašė: „visais atvejais slėptuvėse buvo išvengta aukų“. Tik viena slėptuvė, kurioje buvo 96 civiliai visi rasti negyvi, nes tiksliai į ją buvo pataikyta bomba (Lucas ir kt., 1990, 812). Kasselio mieste žuvo 6000 - 9000 civilių, tai tik 8 proc. nuo bombos numetimo diapazone buvusių civilių. Brunswicko mieste aukų skaičius tesiekė 560 t. y. apie 1 proc. civilių, 23 000 civilių išgyveno 6 didelėse slėptuvėse (Lucas ir kt. 1990, 816). Įvertinus Hamburgo ir kitų miestų Pirmojo pasaulinio karo metu vykusias oro atakas, matoma kad tinkamai pastatytos slėptuvės gali užkirsti kelią žmonių aukoms nuo bombų bei jų sukeltų gaisrų.

Autoriaus nuomone būtų labai naudinga peržvelgti Lietuvos CS pasiruošimą karinėms grėsmėms ir iš naujo įvertinti bei paruošti metodiką skirtą atsako fazei, koreliuojant tarp kelių variantų ypač pasiremiant gerąja kitų šalių praktika. Taip pat galima apsvarstyti Šveicarijos, Suomijos, Švedijos praktiką, kurios į CS valdymą įtraukė savo bendruomenes (dauguma slėptuvių tose šalyse yra privačios), o taip yra sumažinami kaštai valstybei, bendruomenės prisideda ir yra sustiprinama CS. Pastebima, kad Lietuvoje nėra įtraukiamos arba minimaliai įtraukiamos bendruomenės į CS valdymą rengiantis grėsmėms. Nebūtina statyti slėptuvių stiprumo nuo atominių bombų, bet įvertinus grėsmes, tikrai reikėtų apsvarstyti variantus dėl slėptuvių nuo oro išpuolių. Jeigu aktyvūs kariniai veiksmai vyktų Lietuvoje, tai tokios slėptuvės galinčios atlaikyti bombų sprogius labai praverstų.

Kiekviena šalis turi atitinkamas grėsmes, dėl to vien tik remtis aklai kitų šalių praktika negalime, tačiau geriausią jų praktiką galime pritaikyti ir Lietuvoje. Tačiau atlikus kitų šalių gerosios praktikos analizę ir pritaikius mūsų geopolitinę, finansinę, galimų grėsmių keliamą riziką, būtina peržiūrėti savivaldybių ESVP bei atsako fazę, įvertinant ar nebūtų naudinga Lietuvai turėti KAS ne tik mokyklas, bet ir kitas galimas vietas, kurias galėtume panaudoti atsako fazei kaip daugiabučių rūšiai ir kt. Taip pat leisti į valstybės kuriamą saugumą įsitraukti bendruomenėms, kaip Švedijoje ar Suomijoje, skatinant privačiuose būstuose statyti rūšius, kurie gali atlaikyti bombų sprogius, įpareigoti naujų daugiabučių plėtotojus, statant naujus namus ar rajonus įrengti slėptuves, kurios būtų pajėgios visuomenę apsaugoti nuo tam tikrų karinių grėsmių kaip kad tiesioginių oro atakų, ar jų sukeltų gaisrų.

2.4. Evakuacija

Įvykus ar susidarius palankioms sąlygoms pasireikšti grėsmei pradedamas žmonių evakavimas. Turbūt nerasime nei vieno Lietuvos piliečio kuris nebūtų girdėjęs apie evakuaciją, ypač Sovietų Sąjungoje gimusius ir užaugusius žmones. Tačiau ar tikrai visi žinome ką reiškia evakuacija, kaip elgtis įvykus grėsmei, kokia tvarka vyksta evakuacija, kokių planų laikytis ir ką daryti karo atveju, jeigu nėra galimybės evakuotis.

Gyventojų evakavimas - dėl gresiančios ar susidariusios ekstremaliosios situacijos organizuotas gyventojų perkėlimas iš teritorijų, kuriose pavojinga gyventi ir dirbti, į kitas teritorijas, laikinai suteikiant jiems gyvenamąsias patalpas („Civilinės saugos įstatymas“ 1998). Evakuacija - laikinas žmonių ir turto perkėlimas į saugesnes vietas prieš pavojingą įvykį, jo metu arba po jo, siekiant juos apsaugoti (UN/ISDR).

Atsižvelgus į ekstremalių situacijų sukeltus pavojus gyventojų gyvybėms ar sveikatai, verdiktą dėl galimo civilių evakavimo priima savivaldybės administracijos direktorius, kitos įstaigos ar ūkio subjekto vadovas. Karo padėties metu atitinkamus sprendimus priima karo komendantai. Įvykio ar ekstremaliojo įvykio metu gyventojai skubiai iškeldinami gelbėjimo darbų vadovo sprendimu.

„Gyventojų evakavimui organizuoti savivaldybėje įkuriami gyventojų surinkimo, tarpiniai gyventojų evakavimo ir gyventojų priėmimo punktai, kurių struktūra ir įkūrimo vietos numatytos savivaldybės ekstremaliųjų situacijų valdymo plane. Priklausomai nuo pavojaus gyventojų gyvybei ar sveikatai, galimą ekstremaliosios situacijos plitimo kryptį pasirenkamas gyventojų evakavimo maršrutas ir nustatoma, per kuriuos gyventojų surinkimo, tarpinius gyventojų evakavimo ir gyventojų priėmimo punktus bus vykdomas gyventojų evakavimas. Gyventojų surinkimo punktų paskirtis - surinkti gyventojus ir organizuoti evakavimą. Tarpinių gyventojų evakavimo punktų paskirtis - registruoti atvykstančius gyventojus, tikrinti jų cheminį užterštumą, vykdyti dozimetrinę kontrolę ir siųsti gyventojus į gyventojų priėmimo punktus. Gyventojų priėmimo punktų paskirtis - pasitikti atvykstančius gyventojus, suskirstyti juos į grupes ir palydėti iki jiems laikinai suteiktų gyvenamųjų patalpų. Gyventojų surinkimo, tarpiniuose gyventojų evakavimo ir gyventojų priėmimo punktuose gyventojams teikiamos būtiniausios paslaugos, užtikrinama viešoji tvarka ir visuomenės sveikatos sauga, prireikus teikiamos būtinajai medicinos pagalbai priskiriamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, psichologinė ir socialinė pagalba“ („Civilinė sauga valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms“ 2020).

Reikia pasidžiaugti, kad nepriklausomoje Lietuvoje nėra buvę priverstinės viso miesto evakuacijos. Paskutinis atvejis Lietuvoje kada evakuota dalis civilių buvo 2019 m., kai Alytaus mieste kilo gaisras, kai gamyklinėse patalpose užsidegė cheminės medžiagos ir naudotos automobilių padangos. Tuo atveju buvo evakuota medicininės reabilitacijos sporto centras.

JAV dėl dažnų ir didelių gamtinių nelaimių dažnai pasitelkiama evakuacija gelbėjant žmones iš labiausiai paveiktų teritorijų. Anot (Kendra, Rodzinsky, ir McEntirie 2008, 3) JAV didelio masto evakuacijos parodė du dalykus: didelių miestų evakuacija įmanoma, nors nepaprastai sunku evakuoti vieną miestą ar regioną, kuriame gyvena daug gyventojų ir antra, tai gali būti lengviausia dalis. Tačiau turime pridėti papildomą sąlygą - kad žmonės netrukus galės grįžti į savo namus ar bent jau į savo bendruomenes po nelaimės. Galime sakyti, kad norint pasiekti keliamus evakuacijos tikslus būtina ne tik parengti evakuacijos planus, bet nuolatos bendrauti su bendruomenėmis, daryti pratybas, kad įvykus nelaimei žmonės noriai sutiktų evakuotis. Tokiai JAV mokslininkų minčiai pritaria ir A. Survila „namų ūkiai gali būti nepasirengę evakuotis ar norėti pasilikti įprastoje vietoje. Net ir esant ypatingoms sąlygoms, daugumą namų ūkių reikia aplankyti individualiai ir padėti atsispirti grėsmės padariniams“ (Survila 2015, 263)

Anot A. Mastausko „praėjus 30 metų nuo Černobylio AE avarijos norėtusi tikėti, kad skaudžios pamokos išmoktos. Labai svarbu, kad avarinis pasirengimas būtų suderintas ne tik tarp kaimyninių šalių, bet ir Europos mastu, o geriausiai - visame pasaulyje, nes sunkių branduolinių avarių pasekmės visada yra tarptautinės tai ypač svarbu ir Lietuvai, nes kaimyninėje Baltarusijoje vyksta atominės elektrinės statyba. Baltarusijos AE statoma skubių apsaugomųjų veiksmų planavimo zonoje: Lietuvoje 30 km nuo Baltarusijos AE gyvena apie 33 tūkst. gyventojų, o iš viso 100 km nuo Baltarusijos AE Lietuvos teritorijoje gyvena apie 918 tūkst. Lietuvos gyventojų (patenka 14 rajonų ir Vilniaus miestas). Baltarusijos AE įvykus sunkiai branduolinei avarijai Lietuvoje dideliame gyventojų skaičiui reikėtų taikyti apsaugomuosius veiksmus, tokius kaip tinkamas slėpimasis, jodo profilaktika, evakavimas, maisto ir geriamojo vandens vartojimo apribojimai ir pan. Tam reikia rengtis iš anksto“ (Mastauskas 2016, 6). Tada kyla naturalus klausimas: ar verta evakuotis tada per pirmas dienas? Pasak A. Mastausko „didžiausia tarša, kaip paprastai ir būna avarių atominėse elektrinėse atveju, buvo radioaktyviuoju jodu 131I. Nors 131I yra trumpaamžis radionuklidai, kurio pusėjimo trukmė yra 8 paros, tačiau pirmosiomis dienomis po avarijos jo iškritos ant grunto minėtuose regionuose buvo tokio lygio, kad teko riboti pieno ir jo produktų vartojimą maistui, ypač kūdikiams“ (Mastauskas 2016, 6).

Taip pat daug klausimų kyla dėl evakuacijos karo metu, ar pavyktų civilius gyventojus saugiai evakuoti, jeigu vyktų kariniai veiksmai, kitas aspektas, jei tai būtų fizinė svetimos kariuomenės intervencija ir būtų uždaryti keliai, abejojama ar būtų galima saugiai evakuoti žmones. Iš tikro daug problemų kelia ir senų žmonių ar sergančių ligonių evakuacija.

Anot (Kendra, Rodzinsky, ir McEntirie 2008, 3) jeigu didelių miestų evakuacija tampa pagrindine priemone gelbėti žmonių gyvybes tada būtina įvertinti ir atlikti daugiau tyrimų, kurie padės parengti ir įgyvendinti evakuacijos strategiją. Tokių tyrimų pasigendama, taip pat kaip ir tokių kaip žmones reaguotų ir ar sutiktų evakuotis. Panašu, kad tam tikri CS subjektai tiesiog sudarė ESVP planus, o kaip į tai reaguos visuomenė įvykus nelaimei net nesidomima. Sunku rasti su NS valdymu susijusių apklausų,

ypač tokių, kurios nagrinėtų galimas problemas, kurios iškiltų būtent visuomenei, tai pagrindžia ir 2019 m. Marijampolės savivaldybės atlikta apklausa, viename iš klausimų klausia ar respondentai yra girdėję apie CS rekomendacijas, taip atsakė tik 56, 1 proc. apklaustųjų. Apie kolektyvinius saugos pastatus išvis tik 26,3 proc. apklaustųjų buvo „girdėję“. O klausiant gyventojų apie www.72.lt svetainę, kuri teikia informaciją, kaip elgtis išvengti ekstremalios situacijos, tik 15,8 proc. žino šią svetainę („Gyventojų apklausos „Ar pakanka informacijos apie civilinę saugą“ rezultatai ir išvados“ 2019). Labai realu, kad įvykus karinei grėsmei nebūtų pasiruošus tinkamai nei Lietuvos valstybė, nei bendruomenės.

3. METODOLOGIJA

Tyrimo teorinis pagrindimas. Darbas buvo pradėtas nuo mokslinės, istorinės literatūros tyrinėjimo kartu remiantis ir Lietuvos teisės aktų bei valstybinių institucijų dokumentų analizėmis, kurios yra susijusios su CS ir NS valdymu. Išnagrinėtos teorinės dalies analizė natūraliai kelia klausimus kaip bendruomenės ir Lietuvos CS subjektai objektyviai ir nuosekliai vertina valstybės saugumui kylančias karines grėsmes taip pat kaip bendruomenės yra įtraukiamos į NS valdymą. Pastebima, kad savivaldybės rengdamos ESVP galimai atmetinai vertina ne tik radiologines (Baniulienė 2016), bet ir karines grėsmes, nevertina bei netaiko CS subjektų bei kitų valstybinių institucijų kaip (VSD ir AOTD) parengtų grėsmių analizių, kuriose įvardijamos realios grėsmės Lietuvos valstybės saugumui, taip pat bendruomenės menkai įtraukiamos į NS valdymo ciklo fazes. Daroma prielaida, kad jei nėra tinkamai nustatomos grėsmės - šiuo atveju karo grėsmė tai nėra tinkamai pasiruošiama ne tik karinėms grėsmėms, bet ir visoms galimoms grėsmėms. Lietuva yra nedėkingoje geopolitinėje pozicijoje, dėl to labai svarbu paruošti efektyvius ESVP bei į NS valdymą įtraukti bendruomenes. Pažymėtina, kad Lietuvoje atliktų empirinių tyrimų tiek analizuojant karines grėsmes savivaldybių ESVP, tiek dėl bendruomenių įtraukimo į NS nėra atlikta.

Rengiant teorinį tyrimo pagrindimą darbo autorius remiasi šio darbo teorinės dalies mokslininkų mintimis, tyrimais, analizėmis:

- dar 1996 m. K. Baikštys ir kt. teigė, jog „Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir siekiant politiškai bei ekonomiškai įsitvirtinti pasaulyje, prieš mūsų valstybę gali būti imtasi veiksmų, keliančių grėsmę jos saugumui, Lietuvos geografinė padėtis verčia manyti, jog mūsų valstybės teritorija gali tapti karinių susirėmimų židiniu, juk esame Europos kryžkelėje“ (Baikštys ir kt. 1996, 8);
- NS vadybininkams labai svarbu parengti efektyvius ESVP, kaip teigia A. Survila, „karas yra didžiausia žmogaus sukurta grėsmė, per žmonijos istoriją kamuojanti milijonus“ (Survila 2015, 67);
- įvertinus esamus tyrimus pastebima, kad savivaldybės atlikdamos rizikų vertinimus ESVP nuvertina riziką arba ją ignoruoja, tai pagrindžia ir R. Baniulienės atliktas tyrimas. Specialistė atliko tyrimą bei pateikė jo rezultatus, kurie parodė, kad savivaldybės nuvertina radiologinių avarių riziką arba ją ignoruoja. Nors nacionalinėje rizikos analizėje radiologinių avarių rizika įvertinta kaip didelė (Baniulienė 40, 2016);
- anot A. Survilos „bendruomenių ir jų narių pagalba ekstremalių ar nepaprastųjų situacijų metu gali būti neįkainojama priimant sprendimus dėl evakuacijos, teikiant būtinąją medicinos pagalbą nukentėjusiems, rūpinantis be tėvų priežiūros likusiais vaikais, maisto gaminiu ir tiekimu nukentėjusiems ir padarinius likviduojantiems pareigūnams ir atliekant daugelį kitų

panašaus pobūdžio veiklų“ (Survila 2018, 256). Bendruomenė ne tik šiuo aspektu gali prisidėti, bet ir kitos fazėmis konsultuojantis valstybinėms institucijomis, dėl galimų nuogastavimų ir kitų galimų grėsmių. Bendruomenės nariai - tai žmonės, savo laisvu pasirinkimu susivieniję bendram tikslui, labai suinteresuoti ekstremalių, nepaprastųjų situacijų valdymo veiksmingumu.

- kaip teigia A. Survila ir A. Stasiukynas „bendruomenės atstovai NS valdyme galėtų dirbti kartu su viešojo administravimo institucijų pareigūnais ir ekspertais bei galėtų valdyti nepaprastų situacijų švelninimo ir pasiruošimo joms pasekmes ir iššūkius, reikėtų įtraukti žmones ir į politikos ir strategijos formavimą. Šis procesas žmonėms skatina nuosavybės jausmą ir tuo pačiu norą nuolat dalyvauti tokioje veikloje ir priimti ilgalaikius įsipareigojimus. Bendruomenės dalyvavimas yra svarbus tiek iki nelaimės, išankstinių padarinių švelninimo, tiek ir po jos, reagavimo ir atkūrimo procesuose“ (Survila, ir Stasiukynas 2015, 592).

Tyrimo tikslas. Ištirti kaip Lietuvos CS sistemos subjektai vertina karinės grėsmės riziką ir kaip į NS valdymą yra įtraukiamos bendruomenės.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išanalizuoti kaip Lietuvos savivaldybių ESVP vertinamos karinės grėsmės.
2. Išnagrinėti PAGD NRA (2018, 2021 m.).
3. Palyginti NRA su PAGD teisiniais aktais.
4. Naudojant anketinės apklausos metodą išsiaiškinti kaip bendruomenės yra įtraukiamos į NS valdymą.
5. Išanalizuoti tyrimų metu surinktus duomenis ir juos pateikti statistine - aprašomąja forma.

Tyrimo metodų pasirinkimas/ metodologinės prielaidos. Empirinis tyrimas ir jo strategija bus grindžiama dviejų kiekybinių metodų trianguliacija. Anot R. Tidikio - „kiekybiniai metodai yra specifiniai sociologinių tyrimų metodai, padeda giliau ir tiksliau nagrinėti dinامينius ir statistinius dėsningumus, suteikia sociologinių žinių formą, kuri skatina juos pratiškai naudoti socialinių procesų valdyme ir prognozavime“ (Tidikis 2003, 356). K. Kardelis teigia, kad „kiekybinis tyrimas yra labiau struktūrizuotas ir suplanuotas, nes tyrimo metodai ir duomenų analizės priemonės dažniausiai būna sukonstruotos dar prieš tyrimą“ (Kardelis 2016, 332). Autoriaus nuomone šio tyrimo atveju tiksliausia taikyti kelis kiekybinius tyrimus, kurių pagalba bus plačiai išnagrinėta kaip CS subjektai vertina karinės grėsmės riziką ir kaip į NS valdymą yra įtraukiamos bendruomenės. K. Kardelis nurodo, kad tinkamai pasirinkto metodo reikšmė yra labai reikšminga visam darbui. Gerai parengtas ir pritaikytas metodas labai palengvina tyrimą (Kardelis 2016, 96). Siekiant pagrįsti teorinės dalies problemą bei susieti teorinę bei empirines darbo dalis, būtina remtis tinkama programa, visapusiškai ištirti tyrimo objektą, kad būtų pasiekti geriausi rezultatai. Pirmasis metodas skirtas išanalizuoti pirmąjį tiriamojo objekto dalį, kaip CS subjektai vertina karines grėsmes ir kaip jos pateikiamos ESVP bei NRA, tai bus

nagrinėjama pasitelkiant - statistinę rizikos vertinimo duomenų analizę, taip pat lyginamosios analizės metodą tiriant, kaip savivaldybių rizikos vertinimo rezultatai dera su NRA. Siekiant statistiškai reikšmingų išvadų bus siekiama išanalizuoti visų 60 Lietuvos savivaldybių ESVP. Tyrimo metu keliamas tikslas išnagrinėti ar visos savivaldybės vertino dėl karo galinčias kilti ekstremaliąsias situacijas. Pasak (Bitinas, Rupšienė, ir Žydzūnaitė 2008, 189) būtent teksto formą turintys dokumentai dažniausiai naudojami moksliniuose tyrimuose, todėl tikslinga juos detaliau aptarti, kreipiant didžiausią dėmesį į tai, kaip surinkti mokslinei analizei kuo kokybiškesnius tekstus, nes jų kokybė padeda padidinti viso tyrimo validumą ir patikimumą. Minėtų mokslininkų nuomonei pritaria ir darbo autorius, kadangi visi nagrinėjami dokumentai yra valstybinių institucijų suderinti, patvirtinti, pasirašyti bei oficialūs.

Antroji tiriamo objekto dalis yra bendruomenės ir jų įtraukimas tiesiogiai priklauso nuo to, kaip jas įtraukia CS subjektai. Taigi, siekiant ištirti kaip bendruomenės įtraukiamos į NS valdymą pasitelktas antrasis metodas - internetinė anketinė apklausa. Kaip teigia K. Kardelis „apklausa yra komunikacinis procesas, susidedantis iš skatinančių veiksmų sekos, naudojamos atsakymams iš subjektų gauti, tarpusavyje susitarus“ (Kardelis 2017, 236). Anot (Tidikis 2003, 474) tai yra vienas populiariausių sociologinio tyrimo metodų. Autorius nuomone šis metodas tinkamiausias išsiaiškinti, kaip bendruomenės Lietuvoje yra įtraukiamos į NS, nes galima vienu metu surinkti duomenis apie tiriamąjį objektą, taip pat yra reprezentatyvi tyrimo galimybė, surenkama pagrindinių tyrimo kintamųjų dažnio duomenys, ir standartizuota informacija. Kaip teigia I. Gaižauskaitė ir S. Mikėnė „apklausa internetu pasižymi ir kitais savarankiškam klausimyno pildymui būdingais privalumais: išvengiama interviuotojo įtakos, suteikiama daugiau privatumo atsakant į jautrius klausimus“ (Gaižauskaitė, ir Mikėnė 2014, 85). Taip pat, I. Gaižauskaitė ir S. Mikėnė pažymi, jog „šiuolaikinės sociologinės apklausos yra moksliskai pagrįstas ir patikimas duomenų rinkimo metodas“ (Gaižauskaitė, ir Mikėnė 2014, 11).

Tyrimo instrumentarijus. Tyrimo metu buvo naudojami dveji instrumentai: statistinių rizikos dokumentų analizės rezultatų fiksavimo kortelė bei anketa. Pažymima, kad abu instrumentai buvo rengti remiantis teorine analize bei anksčiau minėtų mokslininkų metodologijos mokslo taisyklėmis bei praktika. Statistinių rizikos dokumentų analizės rezultatų fiksavimo kortelė buvo naudota surinkti reikiamus duomenis juos sugrupuojant, kad būtų gauti statistiniai skaičiai pagrįsti teorines prielaidas. Kortelės kintamųjų seka sudaryta remiantis („Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo“ 2011) taisyklėmis ir išskiriant tyrimui reikalingus kintamuosius, kurie yra nurodyti 5 lentelėje. Surinkti duomenys pateikti Microsoft Excel duomenų bazėje (žr. 3 priedą), vėliau surinkta informacija perkelta į darbo rezultatų analizės skyrių diagramų forma. Taip pat savivaldybių ESVP ir jų analizė buvo lyginama su PAGD NRA analize ir jos pateikiamomis reikšmėmis tose pačiose kategorijose.

5 lentelė statistinių rizikos dokumentų analizės rezultatų fiksavimo kortelė

1. Savivaldybės pavadinimas
2. Ar yra ESVP išskirta karo grėsmė ir koks jos rizikos lygis
3. Galimo karo pavojaus tikimybės (T) rizikos įvertinimas
4. Karinės grėsmės pavojaus galimas poveikis žmonių gyvybei ir sveikatai (P1)
5. Karinės grėsmės pavojaus galimas poveikis turtui ir aplinkai (P2)
6. Karinės grėsmės pavojaus galimas poveikis veiklos tęstinumui (P3)
7. Ar savivaldybės naudoja taisyklėse nurodytą matricą

Sudaryta darbo autoriaus pagal „(„Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo“ 2011)

Antrasis tyrimo instrumentas - anketa, kuri buvo skirta apklausti Lietuvos visuomenę siekiant išsiaiškinti ir (ar) bendruomenės yra įtraukiamos į NS valdymą, taip pat kaip CS subjektai užtikrina informacijos sklaidą bei kaip visuomenė supranta bendrai grėsmes ir kokią vietą tarp jų užima „tyčinės grėsmės“. Anketos klausimai parengti remiantis T. Tidikio, I. Gaižauskaitės ir S. Mikėnės taisyklėmis. Anketa buvo sudaryta iš 20 uždaro tipo klausimų bei 1 pusiau uždaro tipo klausimo, kurie nurodyti 6 lentelėje. Klausimynas skirstytas į 6 dalis (žr. 6 lentelė). Klausimyno vertinimo skalės naudotos kelios - t. y. Likerto bei 4 - 5 reikšmių vertinimo skalės. Internetinis anketavimas vykdytas naudojant www.apklausa.lt internetinį puslapį. Tyrimo metu surinkti duomenys buvo išanalizuoti pasitelkiant SPSS, Excel ir Word programines įrangas bei pateikti lentelėmis ir diagramomis tyrimo rezultatų analizės skyriuje. Visi respondentai gavo identiškus klausimus, ta pačia tvarka su identiškais atsakymų variantais.

6 lentelė tyrimo instrumento - internetinės anketos klausimai

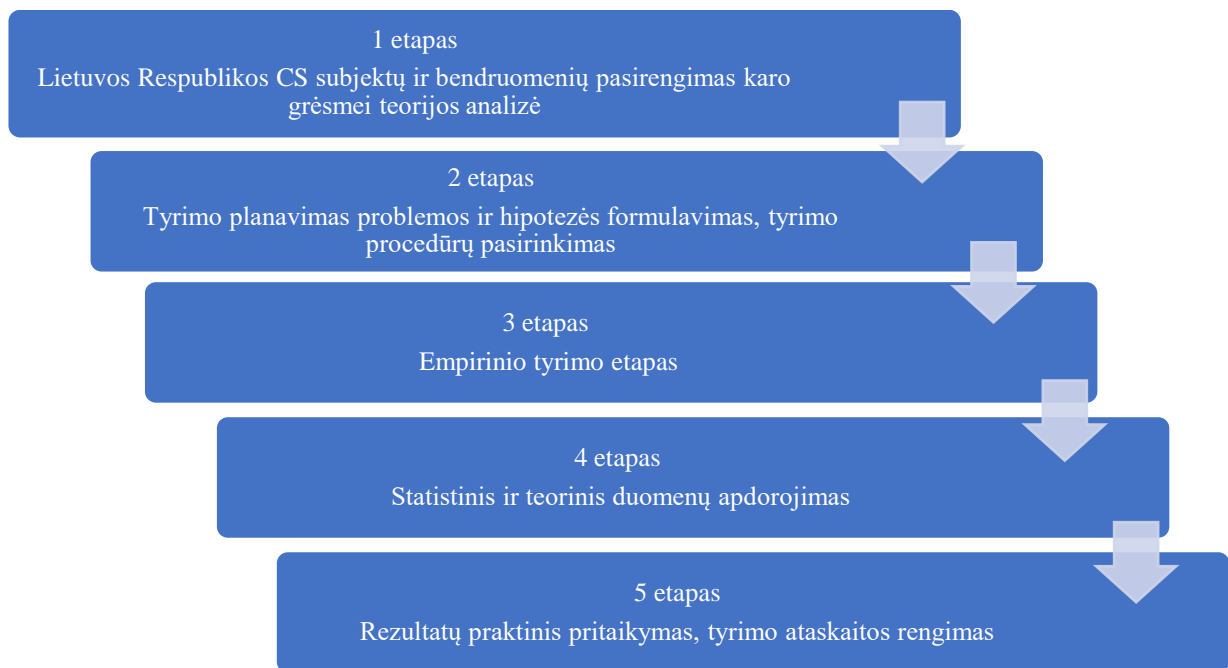
Klausimų grupė	Kiekybinio tyrimo klausimai
Socialiniai - demografiniai klausimai.	Jūsų lytis? Jūsų amžius? Jūsų išsilavinimas?
Kaip visuomenė supranta CS ir jos subjektų būtinos informacijos pateikimą.	Ar CS yra veikla, apimanti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų ūkio subjektų ir gyventojų pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms, veiksmus joms gresiant ar susidarius, ekstremalių situacijų likvidavimą ir jų padarinių šalinimą? Kaip manote ar civilinės saugos institucijos informatyviai pateikia būtina civilinės saugos medžiagą visuomenei?

	<p>Jūsų nuomone, kaip būtų patogiau gauti visuomenei būtiną civilinės saugos informaciją?</p> <p>Ar esate lankęsis (-iusis) www.lt72.lt internetiniame puslapyje skirtam gyventojų švietimui, kuriame pateikti patarimai, kaip elgtis kilus gamtinės, techninės, „tyčinės“ - karinės kilmės pavojams?</p> <p>Jeigu 18 klausime pažymėjote a) variantą ar vadovaujatės www.lt72.lt pateiktomis rekomendacijomis?</p>
<p>Apie mokymus ir bendruomenių įtraukimą į NS.</p>	<p>Ar esate dalyvavęs civilinės saugos pratybose arba turėjote civilinės saugos mokymus (pvz. darbe, mokykloje, universitete ir pnš.)?</p> <p>Ar esate turėjęs civilinės saugos mokymus susijusius su karinėmis grėsmėmis (kaip elgtis karo atveju)?</p> <p>Ar pritariate teiginiui, kad Lietuvos Respublikos piliečiai nuo pat pirmų mokyklos klasių turėtų būti mokomi civilinės saugos pagrindų?</p> <p>Jūsų nuomone, kuria priemone būtų pasiekti geriausi rezultatai ugdant patriotinį sąmoningumą?</p> <p>Ar sutiktumėte padėti valstybės institucijoms, jeigu įvyktų karinė grėsmė ir civilinės saugos institucijos prašytų civilių pagalbos suvaldant karinės grėsmės padarinius (pagalba evakuojant civilius, žmonių gelbėjimas iš griuvusių pastatų)?</p>
<p>Dėl bendrai galimų bei karinių - socialinių grėsmių.</p>	<p>Jūsų manymu, kokios grėsmės Lietuvos valstybei yra realiausios?</p> <p>Kuri iš šių „tyčinių“ - socialinių grėsmių jums atrodo realiausia Lietuvos valstybei?</p> <p>Jūsų nuomone, kokia tikimybė karinės grėsmės pasireiškimo Lietuvoje iš užsienio valstybės, turint omenyje Lietuvos geopolitinę padėtį?</p>
<p>Visuomenės reagavimas į kilusią karinę grėsmę.</p>	<p>Kurį variantą rinktumėtės pasireiškus karinei grėsmei (pvz. bombardavimas, priešo karinių pajėgų intervencija)?</p> <p>Jeigu įvyktų karinė nelaimė, ar žinotumėte kur rasti visuomenei numatytus laikinus statinius ar patalpas, kurias ekstremaliųjų situacijų ar karo metu galima pritaikyti gyventojams apsaugoti nuo atsiradusių gyvybei ar sveikatai pavojingų veiksnių (kolektyviniai apsaugos statiniai)?</p>

	Ar pritariate šiam teiginiui, kad jūs esate pasiruošęs ir žinote kaip elgtis pasireiškus karo veiksams?
Apie pasitikėjimą CS bei jos pasirengimą.	Ar pritariate teiginiui, kad civilinės saugos institucijos yra tinkamai pasiruošusios reaguoti pasireiškus karinėms grėsmėms? Ar pasitikite Lietuvos Respublikos civilinės saugos sistema?

Tyrimo imtis. Pirmojo instrumento imtis 60 Lietuvos savivaldybių ESVP ir rizikos analizės, kurios turi būti įkeltos į jų oficialius internetinius puslapius t. y. 60 oficialių dokumentų bei dvejomis NRA (2018 ir 2021 m.). Tyrimo imties dydis apskaičiuotas taikant www.apklausa.lt formulę, pasirenkant 95 % tikimybę ir 5 proc. paklaidą. Galima teigti, kad atlikto tyrimo reprezentatyvios imties tūris (56 savivaldybės), o išdėstyti argumentai leidžia kalbėti apie apklausos reprezentatyvumą. Antrajam tyrimui aktuali populiacija yra visos Lietuvos piliečiai, todėl siekiant, kad tyrimas būtų reprezentatyvus bus pasitelktas imties dydis ir pasirinktas imties sudarymo būdas. Siekiant apskaičiuoti reprezentatyvią tyrimo imtį buvo remtasi Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis 2021 m. pradžioje Lietuvoje gyveno - 2 mln. 795,7 tūkst. nuolatinių gyventojų („Lietuvos gyventojai“ 2021). Tyrimo imties dydis apskaičiuotas taikant www.apklausa.lt formulę, pasirenkant 95 % tikimybę ir 5 proc. paklaidą. Kaip teigia I. Gaižauskaitė ir S. Mikėnė „paprastai yra naudojamas 95 proc. patikimumo lygmuo kaip kompromisinis pasirinkimas, užtikrinantis toleruotiną patikimumą bei optimalų imties dydį“ (Gaižauskaitė, ir Mikėnė 2014, 40). Apibendrinant galima teigti, kad atlikto tyrimo imties tūris (384 respondentai) ir išdėstyti argumentai leidžia kalbėti apie apklausos reprezentatyvumą.. Užtikrinti reprezentatyvią tyrimo imtį pavyko - surinkti 529 respondentų atsakymai, anketų grįžtamumas 138 proc.

Tyrimo organizavimas. Internetinės apklausos tyrimas buvo vykdytas visoje Lietuvoje 2022 m. vasario - kovo mėnesiais pasitelkiant išmaniąsias technologijas bei anketos internetinę nuorodą talpinant skirtinguose internetiniuose puslapiuose, soc. tinklų grupėse (pvz. Facebook, Instagram), taip siekiant kuo reprezentatyvesnio tyrimo atsižvelgiant į grupių veiklos pobūdį, jos narius (buvo siekiama pateikti ne tik siauros srities grupėse, ar kuriose dominuoja vienos grupės respondentai). Prieš pradėdant anketavimą buvo atliktas pilotinis 10 respondentų tyrimas, kurio tikslas nustatyti galimas klaidas, netinkamai suformuluotus klausimus ir atsižvelgus į esamas pastabas papildyti klausimyną. Atsižvelgus į pilotinio tyrimo dalyvių pastabas, buvo pakeisti kelių anketos klausimų pasirinkimo variantai (leista vietoje vieno atsakymų varianto rinktis daugiau nei vieną) taip pat keletas klausimų buvo papildyti atsakymų variantais.

4. pav. tyrimo eiga, sudaryta darbo autoriaus pagal (Kardelis 2017, 147)

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo laikomasi tyrėjo etikos kodekso. Anot I. Gaižauskaitė ir S. Mikėnė „tyrėjo etikos kodeksas - tai yra etinių standartų, veiklos principų bei taisyklių rinkinys, kuriuo vadovaujasi sociologai planuodami ir atlikdami sociologinius tyrimus“ (Gaižauskaitė, ir Mikėnė 2014, 45). Tyrimo metu užtikrinta respondentų gerovė tiek apklausos metu, tiek po jos. Tyrimo dalyvių buvo prašoma savanoriško sutikimo dalyvauti tyrime. Buvo paaiškintas tyrimo tikslas ir uždaviniai ir taip pat pabrėžiama, kad gauti tyrimo duomenys bus naudojami apibendrinimui ir atskiro respondento suteikta informacija tolesniame procese nebus identifikuotina užtikrinant anonimiškumo bei konfidencialumo principus.

4. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

Pirmasis kiekybinis tyrimas buvo atliktas 2021 m. lapkričio mėnesį, kuriuo siekiama išsiaiškinti kaip savivaldybės ir PAGD (NRA) vertina karines grėsmes, kokios metodikos (rizikos matricos) yra taikomos ir kaip laikomasi nustatytų teisės normų pagal 2 skyriuje nagrinėtus teisės aktus. Tyrimas pradėtas nuo savivaldybių ESVP analizės taip pat lygiagrečiai taikant antrąjį šio kiekybinio tyrimo etapą t. y. nagrinėjant ir 2018 bei 2021 m. PAGD paruoštus NRA. Siekiant kuo objektyvesnių duomenų apie esamą padėtį buvo pasitelktos tiek 2018 m. tiek 2021 m. NRA, kadangi paskutinioji analizė išleista tik 2021 m. spalio mėnesį, tad daroma prielaida, kad savivaldybės neturėjo pakankamai laiko adaptuoti naujausią analizę. Atliekant ESVP statistinę analizę buvo remtasi aprašomuoju - palyginamuoju metodu lyginant su teorinėje medžiagoje teigiamomis tezėmis ir NRA.

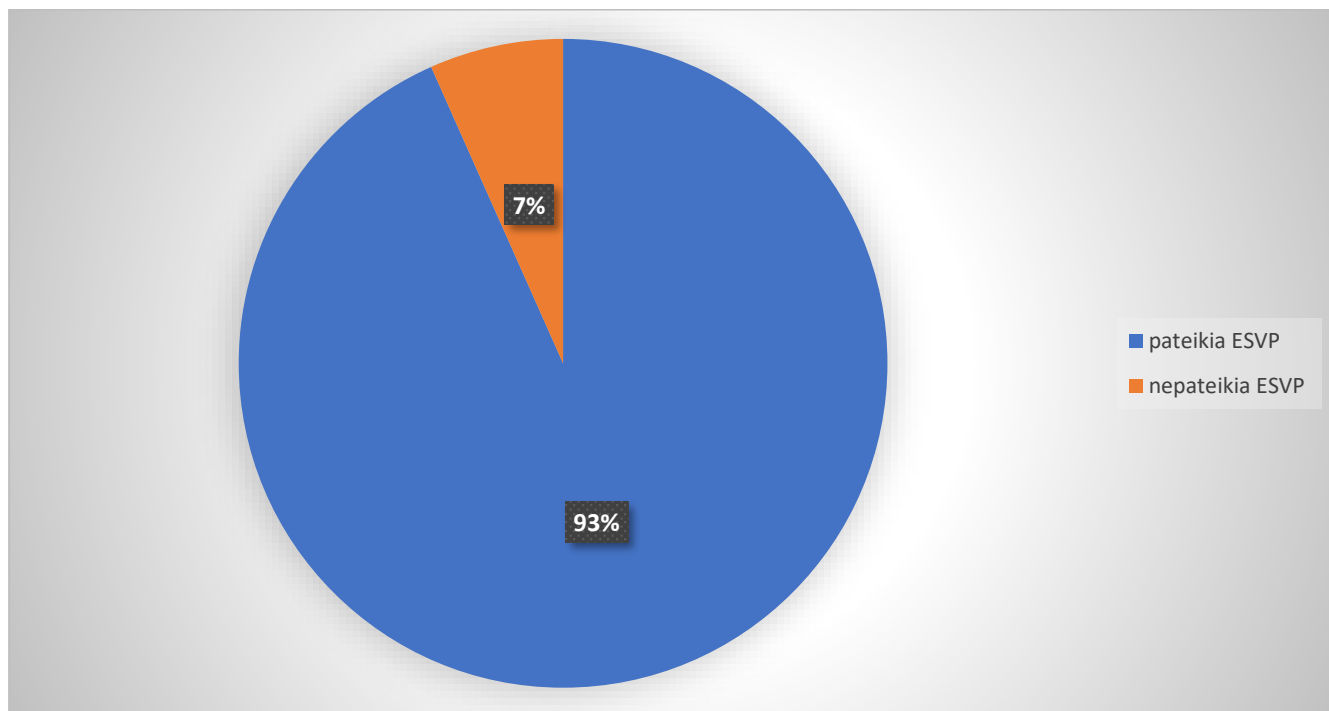
Pažymėtina, kad tiek 2018, tiek 2021 m. NRA neišskiria karo grėsmės, tačiau 2018 m. NRA pateikta *pavojaus valstybės saugumui* apibrėžimas - o jis „gali kilti įvykus: užsienio valstybės karinių vienetų skaičiaus gretimos valstybės pasienio teritorijose padidėjimui, veiksmų suaktyvėjimui, karinės galios demonstravimui prie Lietuvos Respublikos valstybės sienos; nesankcionuotam užsienio valstybės ginkluotųjų pajėgų Lietuvos Respublikos valstybės sienos kirtimui; asmenų ar asmenų grupių neteisėtiems ir (ar) ginkluotiems veiksams prieš valstybės suverenitetą, konstitucinę santvarką; pasienio sargybos, valstybės sienos apsaugos objekto ar įrenginio apšaudymui ar užpuolimui. Visos minėtos šio pavojaus pasireiškimo formos kompleksiskai paveiktų Lietuvos Respublikos politinę sistemą, ekonominę, socialinę ir humanitarinę padėtis, keltų labai didelę riziką Lietuvos Respublikos gyventojų sveikatai ir gyvybei, vyriausybės ir kitų vyriausybės įstaigų veiklos tęstinumui, pareikalautų maksimalių civilinės saugos sistemos ir kitų institucijų pajėgumų“ („Nacionalinė rizikos analizė 2011, 142).

2021 m. NRA taip pat naudojama sąvoka - *pavojus valstybės saugumui*, o ji suprantama kaip Lietuvoje susidariusi situacija vertintina kaip ekstremalusis įvykis, dėl kurio kyla pavojus valstybės saugumui (užsienio valstybės karinių vienetų skaičiaus gretimos valstybės pasienio teritorijose padidėjimas, veiksmų suaktyvėjimas, karinės galios demonstravimas prie Lietuvos valstybės sienos).

Savivaldybės karines grėsmes įvardija kaip: *karinės grėsmės, maištas, sukilimas* vadovaujantis Rekomendacijomis arba pagal PAGD NRA - pavojus valstybės saugumui. Įvertinus tiek NRA pateikiamos sąvokos pavojus valstybės saugumui, tiek Rekomendacijose naudojamą sąvoką - *karinės grėsmės, maištas, sukilimas*, laikysime, kad tiek vienas apibrėžimas, tiek kitas bus vertinamas ir suprantamas kaip galima karo grėsmė Lietuvos valstybei.

Išanalizavus visų 60 Lietuvos savivaldybių internetinius puslapius, pastebėta, kad ne visi subjektai pateikia ESVP planus kaip turėtų būti pagal PAGD direktoriaus įsakymą „dėl ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo, 2011“. Darbo autorius nori pabrėžti, kad

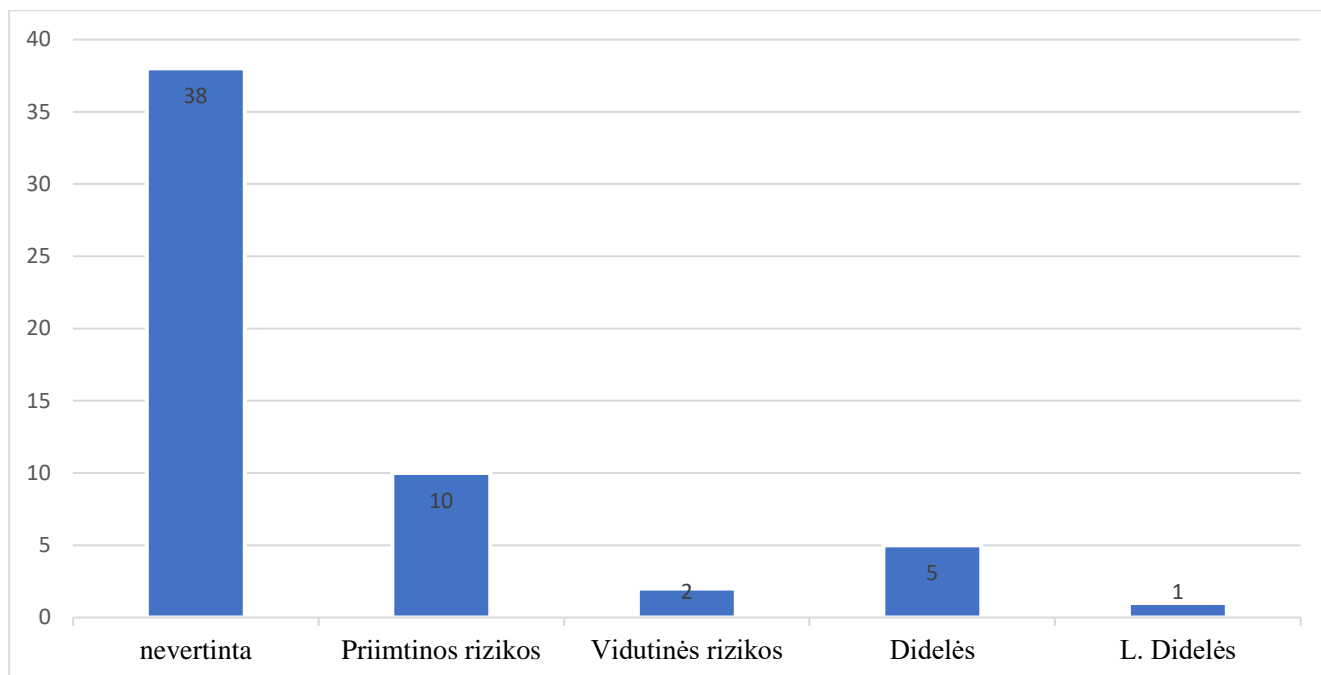
pagal minėtą PAGD direktoriaus įsakymą savivaldybėms privaloma skelbti ESVP ir tuo pačiu rizikos analizę, nes tai yra neatsiejama plano priedo dalis. Nustatyta, kad 56 savivaldybės (93 proc.) pateikia ESVP ir rizikos analizę (žr. 5 pav.), o 4 savivaldybės - Kelmės raj., Pagėgių raj., Švenčionių raj. ir Neringos (7 proc.) internetiniuose savivaldybių puslapiuose nepateikia nei ESVP, nei rizikos analizės. Taigi, išnagrinėjus turimus 56 savivaldybių ESVP planus galima kalbėti apie tyrimo reprezentatyvumą, taigi toliau tyrime bus naudojama šių 56 savivaldybių turimi duomenys.

5 pav. „Savivaldybių ESVP ir rizikos analizės pateikimas savivaldybių internetiniame puslapyje“

Laikantis nustatytos sekos pagal metodologinę dalį buvo nagrinėjama, kaip savivaldybės įtraukia karo grėsmę į rizikos analizę ir jeigu įtraukia, tai koks rizikos lygis joms nustatomas bei kokia karo grėsmės rizika nurodoma PAGD NRA. Ši grafa labai svarbi, kadangi pagal teisės aktus savivaldybės privalo svarstyti visas grėsmes, o grėsmes kurioms nustatoma 1. didelė ar didelė rizika turi būti aprašomos savivaldybių ESVP, jeigu nėra rizikos, tai atitinkamai savivaldybė nepasiruošia ne tik galimos grėsmės mažinimui kaip to reikalauja teisinė bazė, bet ir jai įvykus neturėtų plano jos suvaldymui, šiuo atveju karo grėsmės. Tiek 2018, tiek 2021 m. NRA pateikia karinės grėsmės riziką kaip didelę ar labai didelę. Iš 56 savivaldybių net 38 (67 proc.) karo grėsmė nėra analizuojama rizikos analizėje. 10 (18 proc.) savivaldybių karo grėsmę laiko priimtina, 2 (4 proc.) vidutine, 5 (9 proc.) didele ir tik 1 (2 proc.) savivaldybė karo grėsmę priskiria prie labai didelių (6 pav.). Palyginant su NRA 2018 metų, galime teigti, kad tik 6 (11 proc.) savivaldybės priima riziką kaip tai pateikta 2018 m. NRA, o pagal 2021 m. NRA teikiamus duomenis, tik 1 (2 proc.) savivaldybė. Taip pat lyginant su (Baniulienė 2016) tyrimu, kuris buvo atliktas 2016 metais, ne visų savivaldybių ESVP bei rizikos analizės pavyko rasti, kai tuo tarpu R. Baniulienėi pavyko rasti visus ESVP su analizėmis. Galima matyti, kad situacija su savivaldybių ESVP ne tik kad nepagerėjo, bet 4 savivaldybės išvis nepateikia ESVP.

6 pav. „Karo grėsmė išreikšta rizikos lygiu“

Galimo karo pavojaus tikimybės (T) rizikos įvertinimas. Remiantis Rekomendacijomis rizikos vertinimas pateikiamas tokia galimo pavojaus tikimybės (T) įvertinimo kriterijų tvarka (žr. 7 lentelę).

7 lentelė Galimo pavojaus tikimybės (T) įvertinimo kriterijai

Galimo pavojaus tikimybės (T) įvertinimas	Galimo pavojaus tikimybės lygis	Vertinimo balai
Gali įvykti dažniau negu kartą per metus	labai didelė tikimybė	5
Gali įvykti kartą per 1-10 metų	didelė tikimybė	4
Gali įvykti kartą per 10-50 metų	vidutinė tikimybė	3
Gali įvykti kartą per 50-100 metų	maža tikimybė	2
Gali įvykti rečiau negu kartą per 100 metų	labai maža tikimybė	1

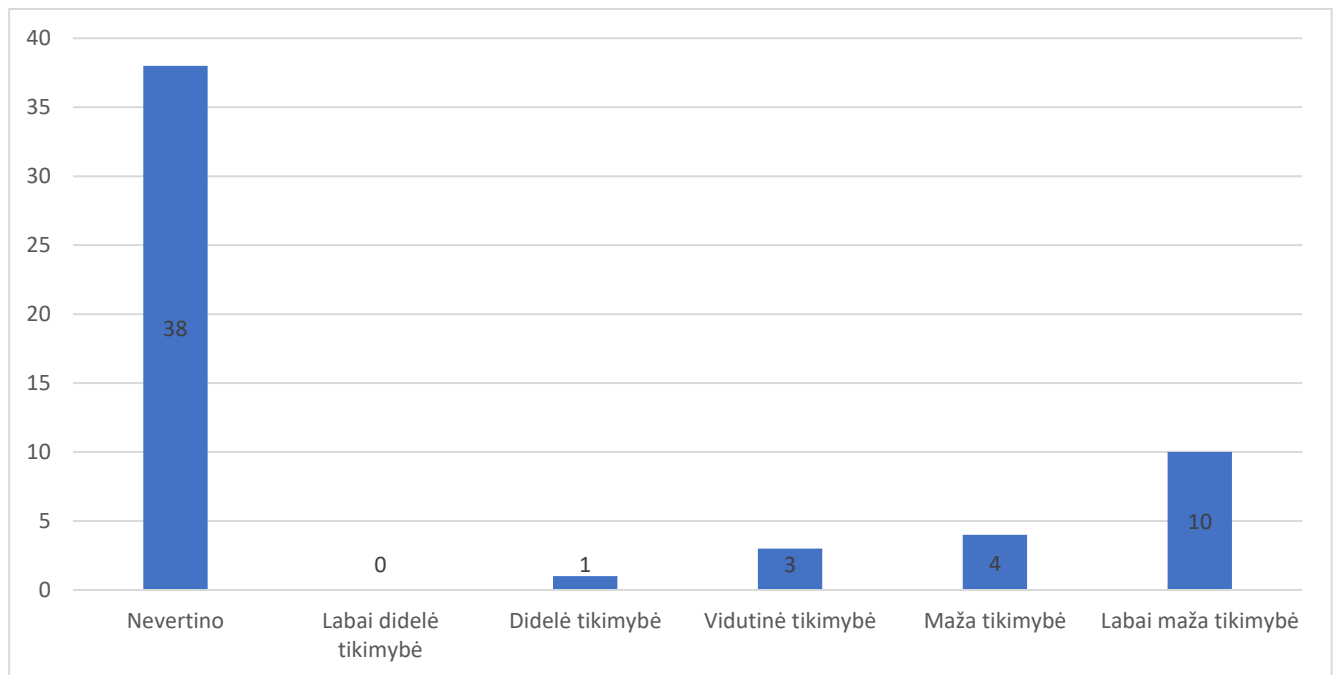
Sudaryta darbo autoriaus remiantis („Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo, 2011““)

8 lentelė Galimo pavojaus tikimybės (T) įvertinimo kriterijai PAGD NRA

Galimo pavojaus tikimybės (T) įvertinimas			Galimo pavojaus tikimybės lygis	Vertinimo balai
Vieną kartą per ..... metus (-ų)	Dažnis (1/metų)	Tikimybė, proc.		
Gali įvykti dažniau negu kartą per metus	> 1	> 80%	labai didelė tikimybė	5
Gali įvykti kartą per 1-10 metų	1 - 10 ⁻¹	61-80%	didelė tikimybė	4
Gali įvykti kartą per 10-50 metų	10 ⁻¹ - 2*10 ⁻²	41-60%	vidutinė tikimybė	3

Gali įvykti kartą per 50-100 metų	$2 \cdot 10^{-2} - 10^{-2}$	21-40%	maža tikimybė	2
Gali įvykti rečiau negu kartą per 100 metų	$< 10^{-2}$	$< 20\%$	labai maža tikimybė	1

Sudaryta darbo autoriaus remiantis („PAGD Nacionalinė rizikos analizė, 2018, 2021“)

7 pav. „Galimo karo grėsmės tikimybės (T) įvertinimas savivaldybėse“

Įvertinus savivaldybių pateikiamus galimo pavojaus tikimybės (T) įvertinimus, nustatyta, kad 38 (68 proc.) savivaldybių nevertino galimo karo pavojaus tikimybės (T), labai didelės tikimybės nenustatė nei viena savivaldybė (0 proc.), didelę tikimybę tik 1 (2 proc.), vidutinę 3 (5 proc.), mažą 4 (7 proc.) ir 10 (18 proc.) labai mažą (žr. 7 pav.). PAGD 2018 m. NRA vertino (T) - 2 balais, o 2021 m. NRA - 4 balais, nes labai stipriai pasikeitė geopolitinė padėtis Lietuvos regione, atsižvelgiant į įvykius Baltarusijoje, Rusijoje bei Ukrainoje. Apibendrinus matome, kad palyginus 2018 m. ir 2021 m. NRA, tai tinkamai karinės grėsmės tikimybę (T) įvertino tik 3 (5 proc.) savivaldybės.

Peržiūrėjus galimos grėsmės tikimybę galima pereiti prie sekančios tyrimo dalies t. y. galimų padarinių (poveikio) (P) nustatymo ir vertinimo, kurią sudaro trys galimi poveikiai:

- gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1);
- turtui ir aplinkai (P2);
- būtiniausioms gyvenimo (veiklos) sąlygoms (P3) pagal Rekomendacijas, o pagal NRA politinio ir (ar) socialinio poveikio įvertinimas (P3).

Toliau pateikiamos 9 bei 10 lentelės, kuriuose matome kaip padarinių poveikį gyventojų gyvybei ir sveikatai vertina PAGD NRA ir PAGD Rekomendacijose. Žinome, kad tiek Rekomendacijos tiek NRA yra PAGD kurti teisinę galią turintys dokumentai, tačiau kaip palyginus šias dvi lenteles, aiškiai matome, kad poveikis gyventojų gyvybei ir sveikatai neatitinka tų pačių poveikio lygio aprašymų.

Galima daryti prielaidą, kad Rekomendacijos nuo nereikšmingo iki katastrofinio poveikio visose žymose griežčiau vertina galimus padarinius nei NRA.

9 lentelė Poveikio gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1) įvertinimas PAGD NRA (2018, 2021 m.)

Poveikio gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1) įvertinimas	Poveikio lygis	Vertinimo balai
Žuvo ne daugiau nei 5 gyventojai, buvo sužalota ne daugiau nei 50 gyventojų, evakuoti gyventojų nereikia	nereikšmingas	1
Žuvo nuo 10 iki 15 gyventojų, nuo 50 iki 100 gyventojų buvo sužalota, reikia evakuoti iki 300 gyventojų	ribotas	2
Žuvo nuo 15 iki 25 gyventojų, buvo sužalota nuo 100 iki 250 gyventojų, reikia evakuoti nuo 300 iki 1000 gyventojų	didelis	3
Žuvo nuo 25 iki 75 gyventojų, buvo sužalota nuo 250 iki 500 gyventojų, reikia evakuoti nuo 1000 iki 2000 gyventojų	labai didelis	4
Žuvo daugiau nei 75 gyventojų, buvo sužalota daugiau nei 500 gyventojų, reikia evakuoti daugiau nei 2000 gyventojų	katastrofinis	5

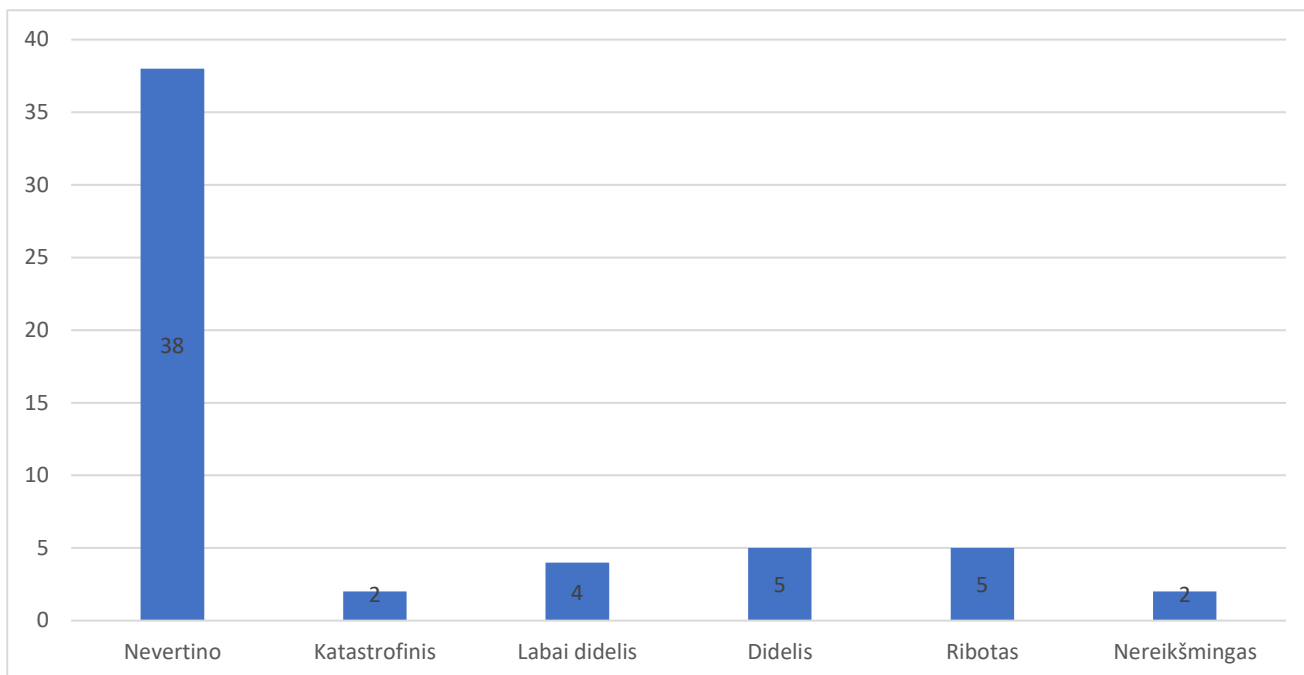
Sudaryta darbo autoriaus pagal („PAGD Nacionalinė rizikos analizė, 2018, 2021“)

10 lentelė Galimų padarinių (poveikio) gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1) įvertinimas

Galimų padarinių (poveikio) gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1) įvertinimas	Galimų padarinių (poveikio) lygis	Vertinimo balai
Žuvusiųjų, sužeistųjų nėra ir (ar) gyventojų evakuoti nereikia	nereikšmingas	1
Sužaloti 1-5 gyventojai ir (ar) iki 300 gyventojų evakuota	ribotas	2
Žuvo ne daugiau kaip 5 gyventojai ir (ar) sužalota nuo 5 iki 10 gyventojų, ir (ar) nuo 300 iki 500 gyventojų evakuota	didelis	3
Žuvo ne daugiau kaip 20 gyventojų ir (ar) nuo 10 iki 100 gyventojų sunkiai sužalota, ir (ar) nuo 500 iki 1000 gyventojų evakuota	labai didelis	4
Žuvo daugiau nei 20 gyventojų ir (ar) sužalota daugiau nei 100 gyventojų, ir (ar) daugiau kaip 1000 gyventojų evakuota	katastrofinis	5

Sudaryta darbo autoriaus pagal („Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo“)

Atlikus savivaldybių ESVP bei NRA (2018, 2021 m.) galimų padarinių gyventojų gyvybei bei sveikatai analizę, galima apibendrinti surinktus duomenis. Pradedant NRA (2018, 2021 m.) analize nustatyta, kad galimas poveikis gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1) įvertintas pačia didžiausia reikšme - 5 (katastrofinis). Išnagrinėtuose savivaldybių ESVP matome, kad iš jų 38 (67 proc.) nevertino karinės grėsmės poveikio (P1), katastrofiniu poveikiu vertino - 2 (4 proc.), labai dideliu - 4 (7 proc.), dideliu - 5 (9 proc.), ribotu - 5 (9 proc.), nereikšmingu - 2 (4 proc.). Apibendrinus, galime matyti, kad tik 2 (3,5 proc.) savivaldybės vertina galimus padarinius gyventojų gyvybei ir sveikatai taip pat, kaip NRA.

8 pav. „Galimi padariniai (poveikis) gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1)“

Aptariant galimų pavojų turtui ir aplinkai dalį pirmiausiai būtina atkreipti dėmesį į tai, kad Rekomendacijose vis dar naudojami litai, nors Lietuva euro valiutą yra įsivedus dar 2015 m., o tai kelia keblumų savivaldybėms sudarant ESVP, taip pat pastebėta, kad kai kurios savivaldybės galimus nuostolius nurodo ne eurais, o litais. Matoma kita problema nėra aišku, kaip savivaldybės turi nurodyti sumas vertinant ESVP galimus nuostolius turtui ir aplinkai, o ir neaišku ar valiutos turėjo būti perskaičiuotos, ar dabartinius planus sudarant savivaldybėmis turi būti naudojami pvz. katastrofiniam poveikiui turi būti naudojama 10 000 eurų vertinimas, ar pvz. konvertavus esamą skaičių t. y. 10 000 Lt išversti vienas prie vieno į euro valiutą tai būtų 10 000 Eurų, ar pagal lito kursą euro santykiu, kas būtų ~ 2 896 Eur. Taip pat svarbus aspektas ir tame, kas gali trikdyti planų parengimą yra tai, kad Rekomendacijos ir ANR turi skirtingus galimų padarinių turtui ir aplinkai įvertinimus (žr. 11, 12 lenteles).

11 lentelė Poveikio turtui ir aplinkai (P2) įvertinimas PAGD NRA (2018, 2021 m.)

Poveikio turtui ir aplinkai (P2) įvertinimas	Poveikio lygis	Vertinimo balai
Iki 0,08 proc. BVP	nereikšmingas	1
Nuo 0,08 iki 0,16 proc. BVP	ribotas	2
Nuo 0,16 iki 0,9 proc. BVP	didelis	3
Nuo 0,9 iki 1,75 proc. BVP	labai didelis	4
Daugiau nei 1,75 proc. BVP	katastrofinis	5

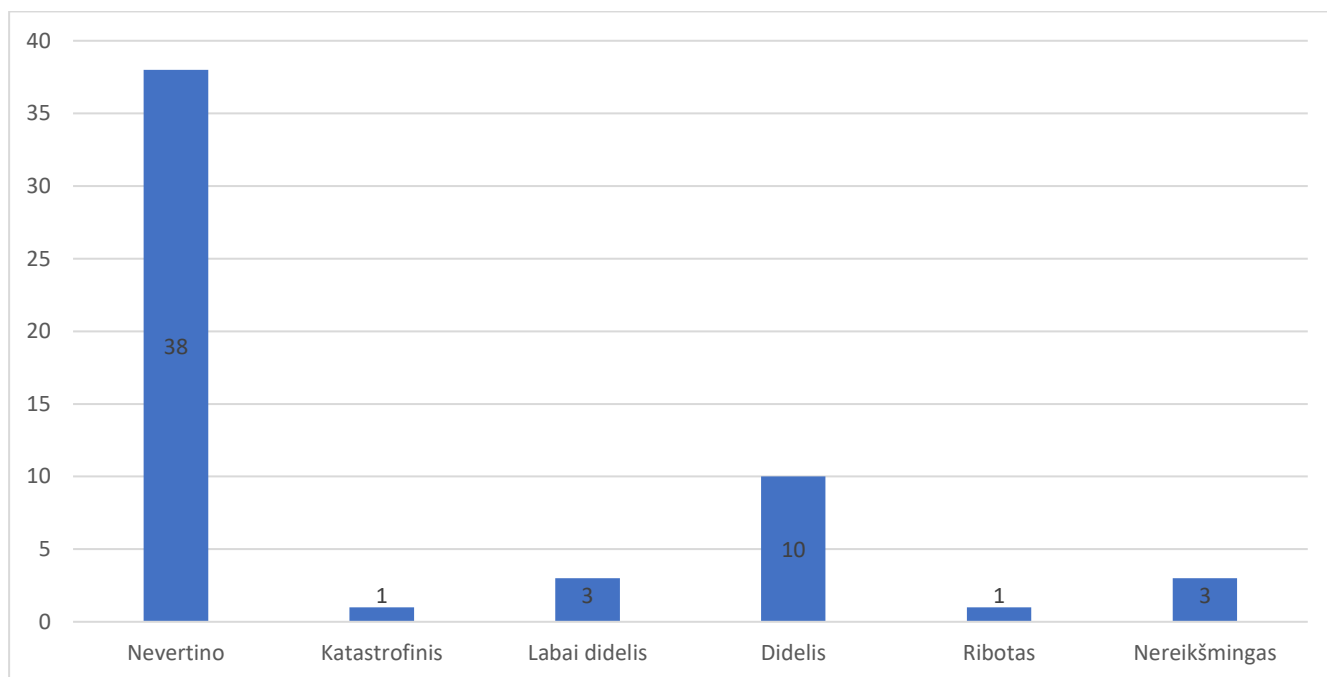
Sudaryta darbo autoriaus pagal („PAGD Nacionalinė rizikos analizė, 2018, 2021)

12 lentelė Galimų padarinių (poveikio) turtui ir aplinkai (P2) įvertinimas

Galimų padarinių (poveikio) turtui ir aplinkai (P2) įvertinimas, tūkst. Lt	Galimų padarinių (poveikio) lygis	Vertinimo balai
Mažiau nei 50	nereikšmingas	1
50-200	ribotas	2
200-1000	didelis	3
1000-10 000	labai didelis	4
Daugiau nei 10 000	katastrofinis	5

Sudaryta darbo autoriaus pagal („Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo“)

Nors negalime palyginti savivaldybių ESVP ir NRA dėl padarinių turtui ir aplinkai, tačiau galime aptarti, kaip savivaldybės vertina padarinius turtui ir aplinkai (9 pav.). 2018 m. bei 2021 m. ANR galimus padarinius turtui ir aplinkai vertina kaip katastrofinius, kurie gali siekti daugiau nei 1,75 proc. nuo Lietuvos BVP. Savivaldybės galimus padarinius turtui ir aplinkai pateikė taip: 38 (68 proc.) nevertino, 1 (2 proc.) įvertino kaip katastrofinius, 3 (5 proc.) kaip labai didelius, 10 (18 proc.) kaip didelius, 1 (2 proc.) kaip ribotus ir 3 (5 proc.) kaip nereikšmingus. Apibendrinus ir palyginus duomenis, galime matyti, kad tik 1 savivaldybė galimus padarinius turtui ir aplinkai vertina tokiu pat katastrofiniu lygiu, kaip ir NRA.

9 pav. „Galimi padariniai (poveikis) turtui ir aplinkai (P2)“

Trečioji padarinių dalis, kuri kartu sudaro bendrą galimos grėsmės tikimybę yra būtiniausias gyvenimo (veiklos) sąlygos lygis (P3). Atlikus NRA ir Rekomendacijų analizę pastebėta, kad savivaldybės naudojamos Rekomendaciją vertina galimo pavojaus rizikos būtiniausioms gyvenimo (veiklos) sąlygoms lygį t. y. gyventojų kasdienėms gyvenimo sąlygoms (vandens, elektros tiekimas). 2018 bei 2021 m. NRA naudoja P(3) suprantama „kaip politinio ir (ar) socialinio poveikio įvertinimas - masiniai neramumai (riaušės); masiniai neramumai (riaušės) pataisos vietose; šalies suvereniteto ar

teritorijos vientisumo pažeidimai; demokratinės sistemos pažeidimas; žmonių konstitucinių teisių ir laisvių apribojimas (nepaprastosios padėties įvedimo būtinybė); neigiamas poveikis viešajai tvarkai ir saugumui, gyventojų kasdienėms gyvenimo sąlygoms; žala kultūros vertybėms ir kiti panašūs padariniai, galintys atsirasti dėl analizuojamų pavojų“ (Nacionalinė rizikos analizė 2021, 272). Palyginus Rekomendacijas ir NRA matome, kad analizėje pateikiama platesnė vertinimo skalė, kuri apima ir Rekomendacijose pateiktą įvertinimo sąvoką. Taip pat NRA numato maksimalią t. y. katastrofinį poveikio lygį, kai būtiniausias - kai veiklos srities (sektoriaus) veikla sutrikdoma sutrikdomos daugiau kaip 30 parų. Taip pat labai svarbu pažymėti, kad tiek 2018 m., tiek 2021 m. NRA rasta grubi klaida, kur P(3) užrašyta tai kaip turi būti pagal toje pačioje analizėje išvardintus paaiškinimus t. y. *galimas socialinis ir (ar) politinis poveikis (P3)*, o jau kitame stulpelyje nurodyta galimo pavojaus rizikos būtiniausioms gyvenimo (veiklos) sąlygoms lygis (R3) $R3=TxP3$ (Nacionalinė rizikos analizė 2021, 279). 13 lentelėje pateikiama, kaip pagal Rekomendacijas turi būti vertinamos būtiniausioms gyvenimo (veiklos) sąlygos (P3), o 14 lentelėje pateikiama kaip NRA vertina politinio ir (ar) socialinio įvertinimo kriterijus. Atsižvelgiant į tai, kad būtiniausias gyvenimo sąlygos įeina ir į NRA vertinimus kaip sudėtinis komponentas ir pagal abi lenteles yra identiški įvertinimai, o pagal abi NRA politinis ir (ar) socialiniai padariniai yra nurodyti kaip katastrofiški t. y. - kai veiklos srities (sektoriaus) veikla sutrikdoma sutrikdomos daugiau kaip 30 parų, galima daryti prielaidą, kad savivaldybės įvertindamos karo grėsmės padarinius būtiniausias gyvenimo (veiklos) taip pat vertino tik 2 (4 proc.) savivaldybės. 38 (68 proc.) išvis nevertino tokių padarinių, katastrofiniu lygiu įvertino - 2 (4 proc.), labai dideliu lygiu įvertino - 3 (5 proc.), dideliu lygiu - 9 (16 proc.), ribotu lygiu - 0, nereikšmingu 4 (7 proc.).

13 lentelė Poveikio būtiniausioms gyvenimo (veiklos) sąlygoms (P3) įvertinimas

Poveikio būtiniausioms gyvenimo (veiklos) sąlygoms (P3) įvertinimas	Poveikio lygis	Vertinimo balai
Kai būtiniausias gyvenimo (veiklos) sąlygos sutrikdomos iki 6 valandų	nereikšmingas	1
Kai būtiniausias gyvenimo (veiklos) sąlygos sutrikdomos nuo 6 iki 24 valandų	ribotas	2
Kai būtiniausias gyvenimo (veiklos) sąlygos sutrikdomos nuo 1 iki 3 parų	didelis	3
Kai būtiniausias gyvenimo (veiklos) sąlygos sutrikdomos nuo 3 iki 30 parų	labai didelis	4
Kai būtiniausias gyvenimo (veiklos) sąlygos sutrikdomos daugiau kaip 30 parų	katastrofinis	5

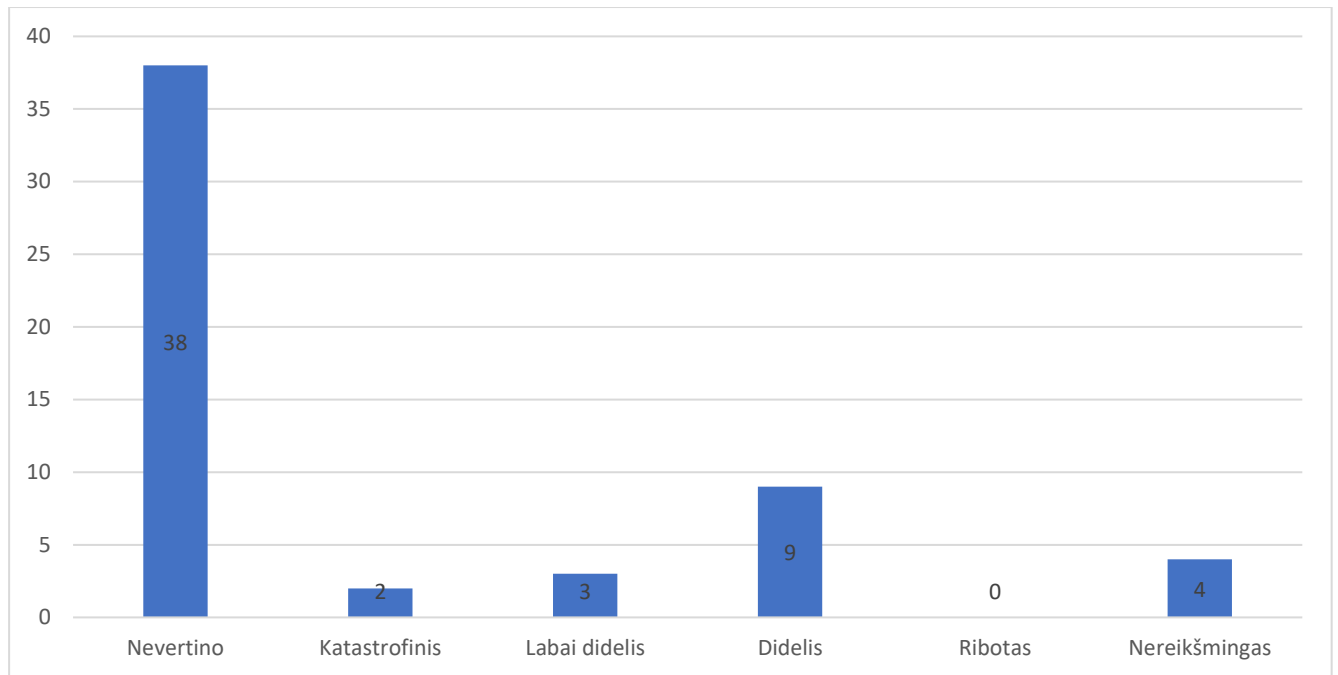
Sudaryta darbo autoriaus pagal („Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo“)

14 lentelė Poveikio politinio ir (ar) socialinio įvertinimas (P3) PAGD NRA (2018, 2021 m.)

Politinio ir (ar) socialinio poveikio įvertinimas (P3)	Poveikio lygis	Vertinimo balai
Kai veiklos srities (sektoriaus) veikla sutrikdoma iki 6 valandų	nereikšmingas	1

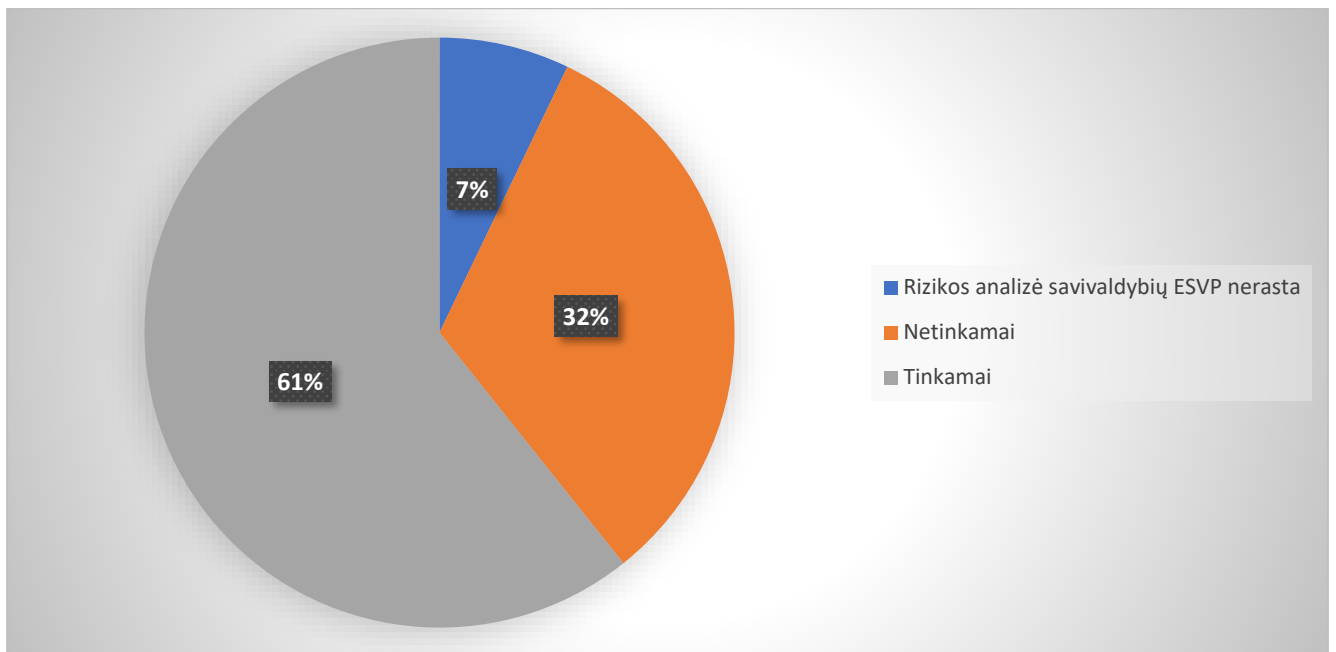
Kai veiklos srities (sektorius) veikla sutrikdoma nuo 6 iki 24 valandų	ribotas	2
Kai veiklos srities (sektorius) veikla sutrikdoma nuo 1 iki 3 parų	didelis	3
Kai veiklos srities (sektorius) veikla sutrikdoma nuo 3 iki 30 parų	labai didelis	4
Kai veiklos srities (sektorius) veikla sutrikdoma sutrikdomos daugiau kaip 30 parų	katastrofinis	5

Sudaryta darbo autoriaus pagal („PAGD Nacionalinė rizikos analizė, 2018, 2021“)

10 pav. „Galimi padariniai (poveikis) būtiniausioms gyvenimo (veiklos) sąlygoms (P3)“

Tam kad tinkamai būtų atlikta rizikos analizė, tiek PAGD, tiek savivaldybių lygmeniu, būtina teisingai naudoti matricą, kaip tai minėta antrame darbo skyriuje, kad suprastume kas yra įvardijama tinkamai naudojama matrica, tai turima omenyje, kad ji atitinka Rekomendacijose pateikiamą formą, taip pat savivaldybės atlikdamos rizikos vertinimą teisingai apskaičiuoja rizikos lygį bei bendrą rizikos lygį, jeigu savivaldybės taiko netinkamą rizikos matricą t. y. netokią, kokia yra nurodyta Rekomendacijose, arba atlikdamos skaičiavimus netinkamai apskaičiuoja arba netinkamai taiko matricą laikoma, kad savivaldybė blogai taiko rizikos matricą.

11 pav. „Rizikos matricos panaudojimas ESVP“

Atlikus analizę, kaip savivaldybės naudoja matricas nustatyta, kad: 34 (61 proc.) taiko rizikos matricą kaip tai nustatyta teisės aktuose, 18 (32 proc.) savivaldybių nesilaiko Rekomendacijų nustatytos rizikos vertinimo tvarkos, 4 (7 proc.) savivaldybių ESVP pažeidžiant Rekomendacijas išvis nebuvo rasta rizikos analizės matricų.

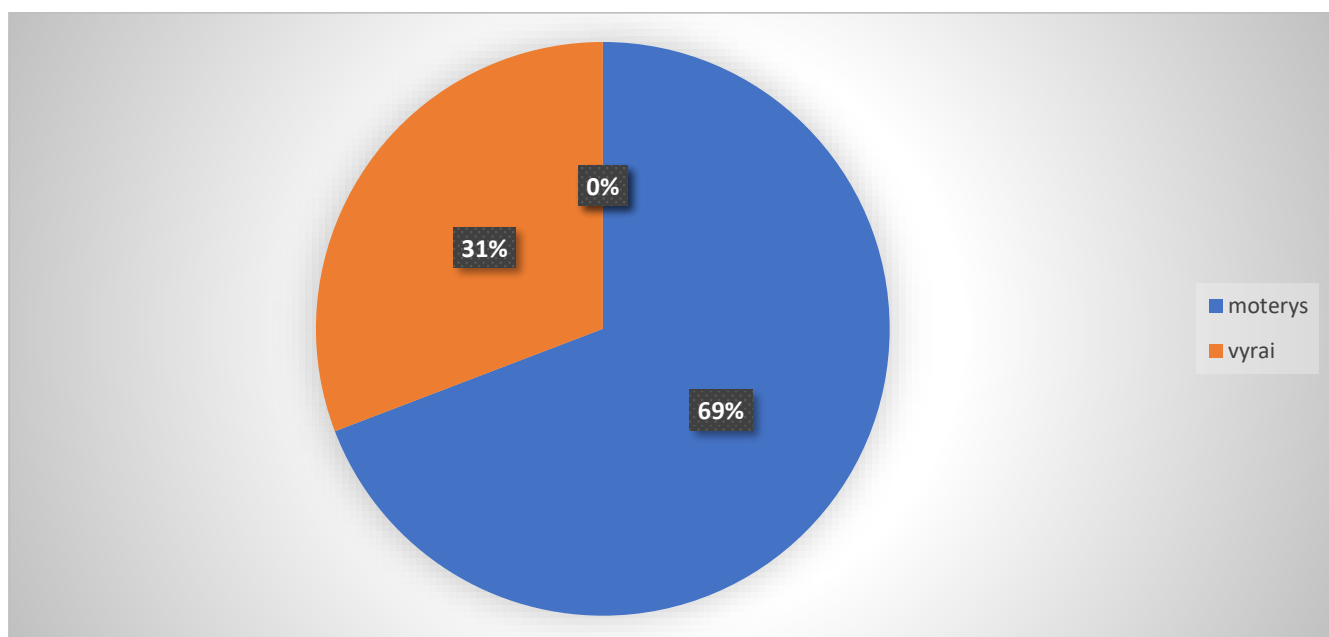
Apibendrinant pirmąją tyrimo dalį galima daryti prielaidą, kad tik keletas savivaldybių potencialią karinę grėsmę vertina taip pat kaip ir NRA. Kaip minėta, tyrime buvo naudojamos dvi NRA (2018 bei 2021 m.) dėl to, kad planai nėra dažnai atnaujinami, o paskutinė NRA redakcija pasirodė tik prieš kelis mėnesius. Taigi, remiantis 2018 m. NRA, kurioje karo grėsmė vertinta kaip vidutinė rizika ir palyginus su tyrimo metu gautais duomenimis, matome, kad tik 5 savivaldybės: Kauno raj., Kazlų Rūdos, Marijampolės, Šakių raj. ir Vilkaviškio raj. vertino karo grėsmę taip pat kaip PAGD NRA. Palyginus tyrimo duomenis su 2021 m. NRA, kurioje nurodyta karo grėsmės pavojaus rizika kaip labai didelė, tai tik viena Kalvarijos savivaldybė vertino karo grėsmę tokia pačia *labai didele* rizika. Taip pat būtina pabrėžti, kad tinkamai neįvertinus karinės grėsmės padarinių ir jai nepatekus tarp didelių ar labai didelių grėsmių - savivaldybės neprivalo karo grėsmės sukeltamų ekstremaliųjų situacijų suvaldymo procesų pateikti savivaldybės ESVP. Pastebima, kad karo grėsmės rizika dažnai yra nuvertinama arba į ją nekreipiama dėmesio, o tai menkina savivaldybių pasirengimą tinkamai reaguoti ir suvaldyti galimus karinės grėsmės padarinius. Darbo autorius pritaria R. Baniulienės išsakytai minčiai, kad „NRA, savivaldybių galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos vertinimo metodikose naudojamų poveikio vertinimo kriterijų bei taikomų rizikos matricų suvienodinimas leistų objektyviau įvertinti radiologinių avarijų rizikos vertinimo kokybę ir priimti sprendimus dėl jos tobulinimo galimybių“ (Baniulienė 2016, 40).

Atlikus pirmąją tyrimo dalį ir išsiaiškinus kaip PAGD ir savivaldybės vertina karinę grėsmę bei kaip įgyvendina teisinius aktus galima pereiti prie antrosios tyrimo dalies t. y. anketinio tyrimo, kuris yra skirtas išsiaiškinti ar CS subjektai įtraukia ir kaip įtraukia bendruomenes į NS valdymą dėl galimos karinės grėsmės.

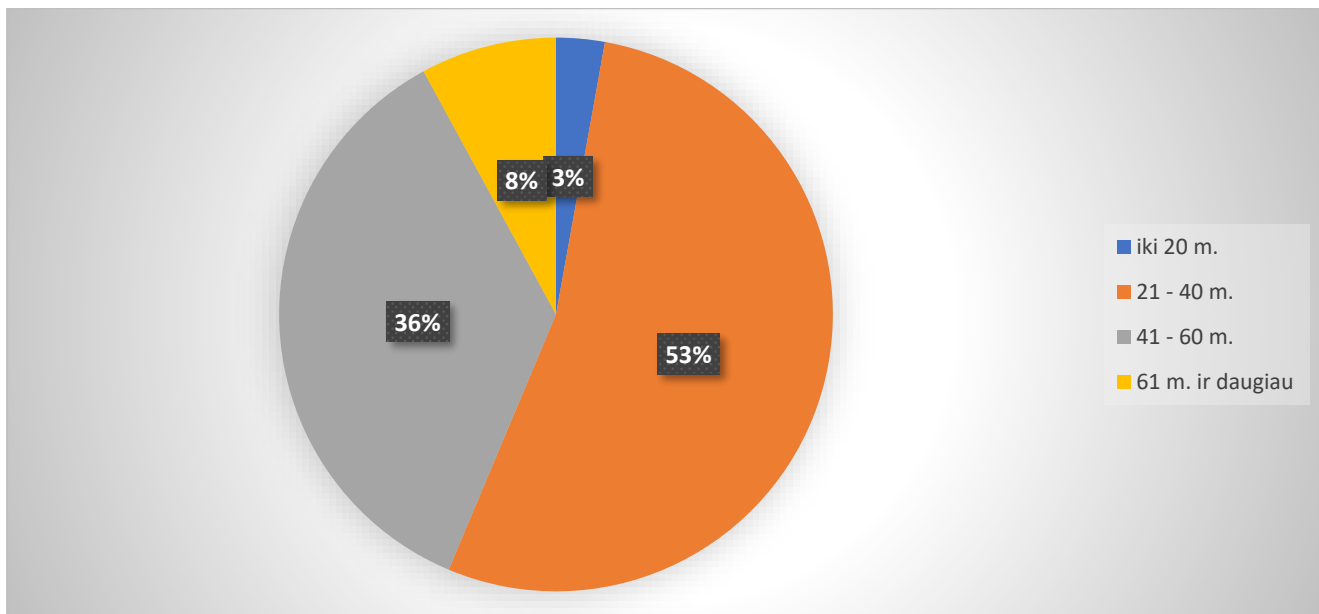
Tyrimas vyko 2022 m. vasario - kovo mėnesiais. Anketa buvo patalpinta <https://apklausa.lt/f/lr-civilines-saugos-subjektu-ir-bendruomeniu-pasirengimas-karo-gresmei-f8kgvge.fullpage> internetiniame puslapyje.

Kiekybinio tyrimo pradžioje respondentams buvo pateikti klausimai, kurie atskleidžia respondentų socialinę - demografinę charakteristiką. Šiam tikslui buvo pasirinkti tokie kriterijai: lytis, amžius ir išsilavinimas. Į anketos klausimus iš viso atsakė 529 respondentai: iš kurių 366 (69 proc.) yra moterys ir 163 (31 proc.) - vyrai. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį vizualiai pavaizduotas 12 paveiksle.

12 pav. „Respondentų pasiskirstymas pagal lytį“

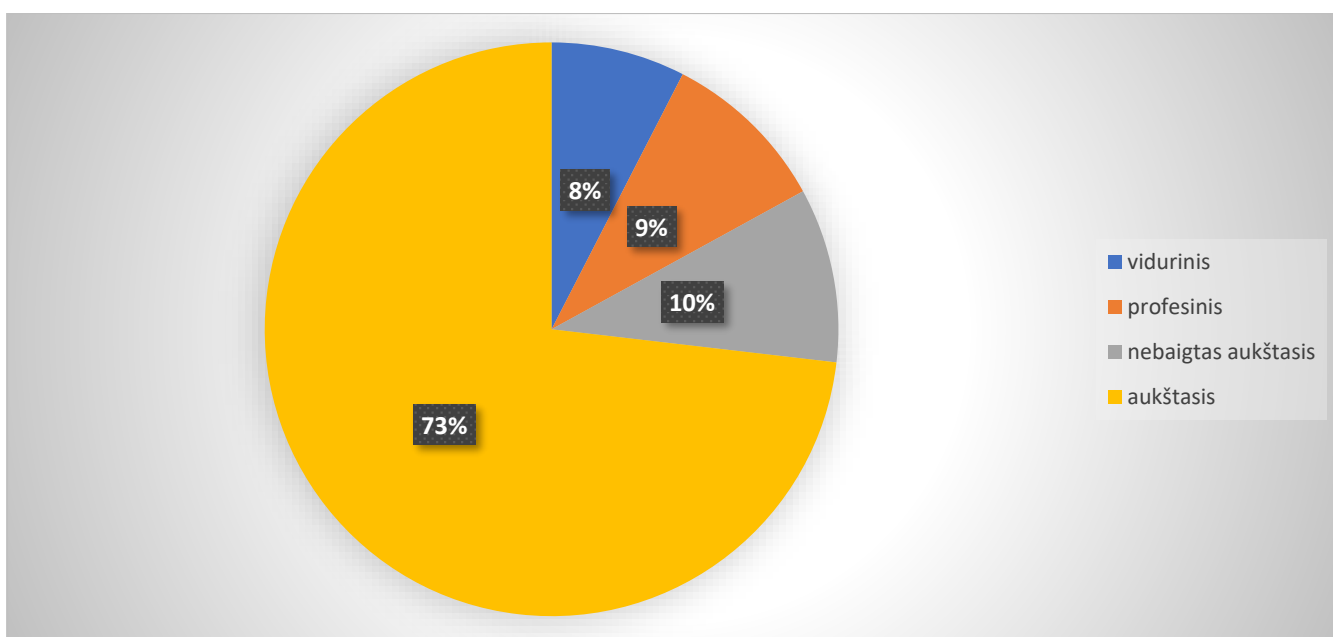
Pagal amžių respondentai buvo suskirstyti į keturias amžiaus grupes (žr. 13 paveiksle). Gausiausiai atsakymų pateikusių respondentų amžiaus grupė buvo 21 - 40 m. 283 (53 proc.) nuo visų apklaustų anketos dalyvių. Antroji pagal dydį amžiaus grupė buvo 41 - 60 m., ją sudarė 189 (35,7 proc.) respondentai, trečioji grupė 61 m. ir daugiau - 42 (8 proc.) bei ketvirtoji amžiaus grupė iki 20 m. (3 proc.).

13 pav. „Respondentų pasiskirstymas pagal amžių“

Kaip matyti paveiksle, jauniausios amžiaus grupės respondentai bendrai sudaro tik 3 proc., tai labai įdomus reiškinys, nes anketa buvo internetinė bei platinta tarp jaunimo labai populiariuose soc. tinkluose „Facebook“ ar „Instagram“. Galima manyti, kad jaunimui neįdomu arba jie nesupranta ir yra neįtraukiami į NS valdymą. Kaip ir tikėtasi daugiausiai į anketas atsakė dvi vidurinės amžiaus grupės, sudėjus (89 proc.). Džiugina, kad tyrimo anketa nors buvo prieinama tik internetu, tačiau vistiek pavyko gauti ir vyresnės kartos asmenų atsakymus, kurie irgi labai svarbūs galutiniam darbo rezultatui.

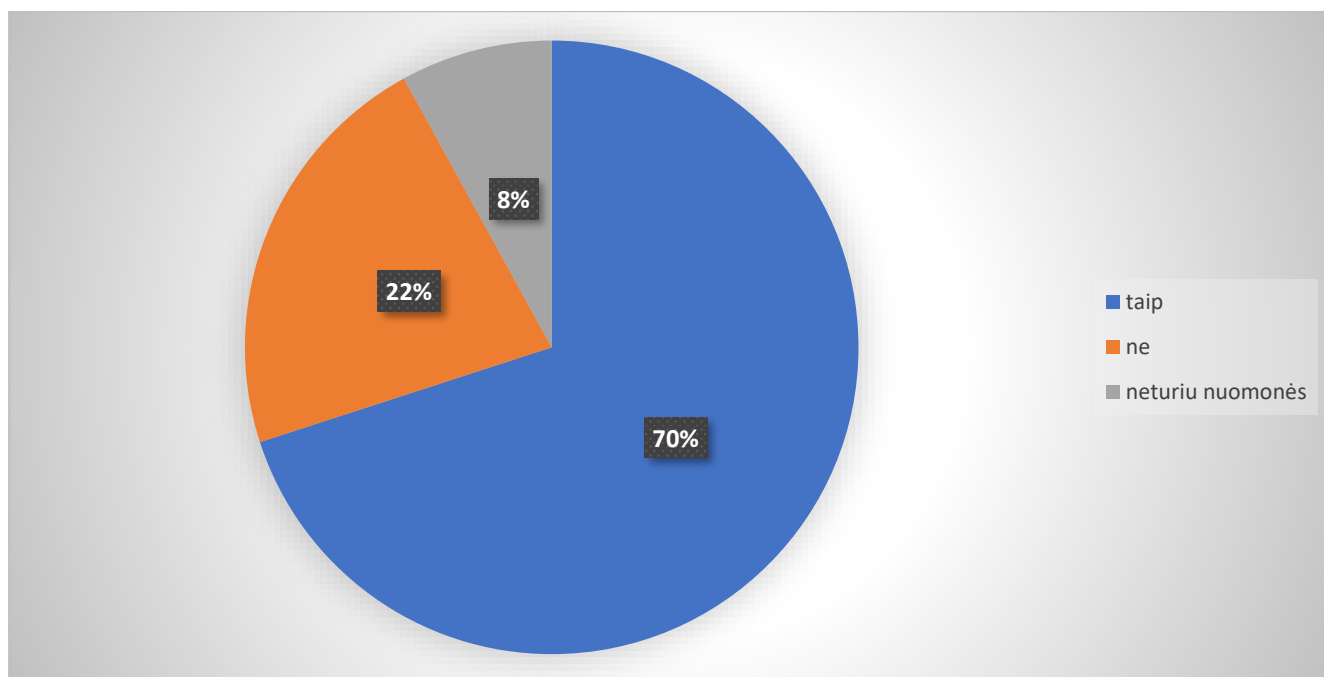
Paskutinis iš socialinės - demografinės grupės klausimų buvo apie įgytą respondentų išsilavinimą. Didžiausią respondentų grupę sudarė aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys - 387 (73 proc.), nebaigtą aukštąjį mokslą nurodė 52 (10 proc.) respondentai, profesinį išsilavinimą turėjo 50 (19 proc.) ir vidurinį išsilavinimą nurodė 48 (9 proc.) respondentų (žr. 14 pav.).

14 pav. „Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą“

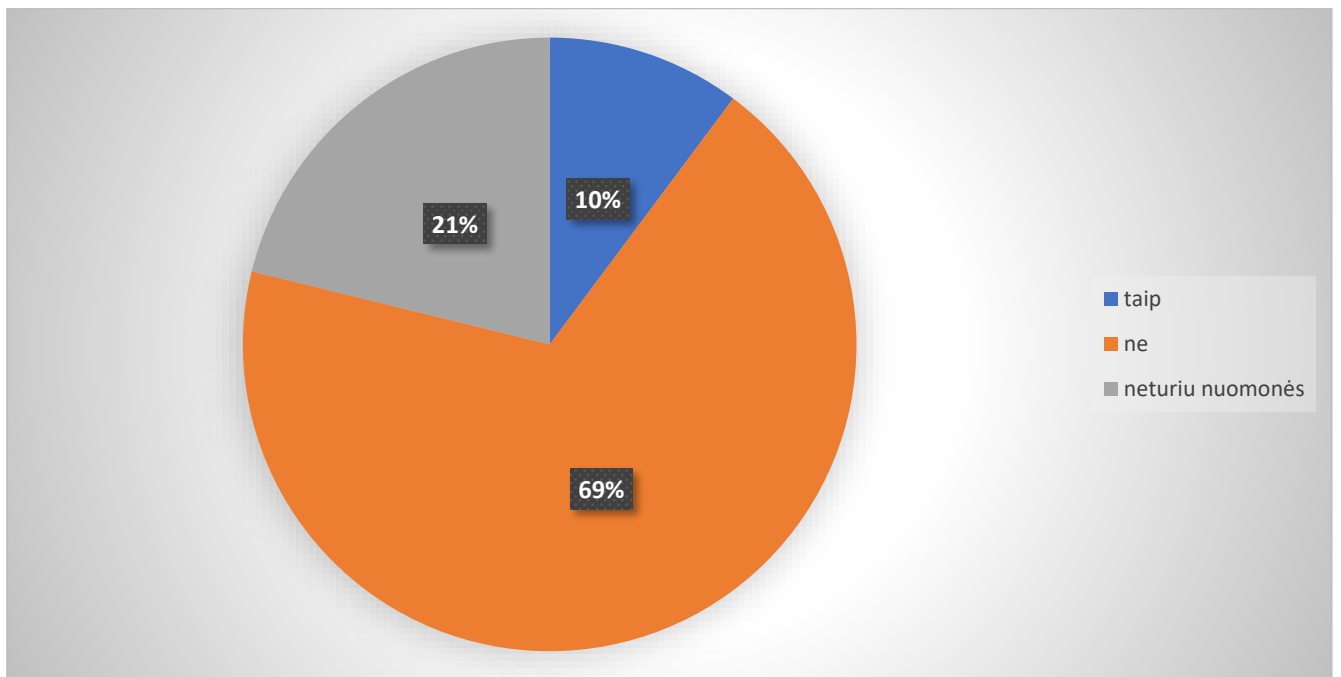
Kodėl svarbūs tyrimui šie socialiniai - demografiniai klausimai? Darbo autorius nori pabrėžti, kad į NS valdymą privaloma įtraukti visus žmones neatsižvelgiant į tai kokia jų lytis, amžius ar išsilavinimas, nes bendruomenes sudaro ir jauni ir seni žmonės, išsilavinę ir neturintys aukštojo išsilavinimo, moterys ir vyrai. Taigi šie atsakymai išskiria kurias bendruomenių grupės yra mažiausiai įtraukiamos į NS, o tai labai svarbi informacija, kurią nukreipus tinkama linkme galima pagerinti tam visų socialinių - demografinių grupių įtraukimą į NS valdymą.

Toliau buvo nagrinėjama kaip visuomenė supranta CS ir kaip vertina jos subjektų būtinos informacijos pateikimą. Apklausos dalyvių buvo paklausta: ar CS yra veikla, apimanti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų ūkio subjektų ir gyventojų pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms, veiksmus joms gresiant ar susidarius, ekstremalių situacijų likvidavimą ir jų padarinių šalinimą? Atsakymai buvo pateikti tokie: 371 (70 proc.) respondentas nurodė teigiamą atsakymą, 117 (22 proc.) atsakė neigimai ir 41 (8 proc.) neturėjo nuomonės šiuo klausimu (žr. 15 pav.)

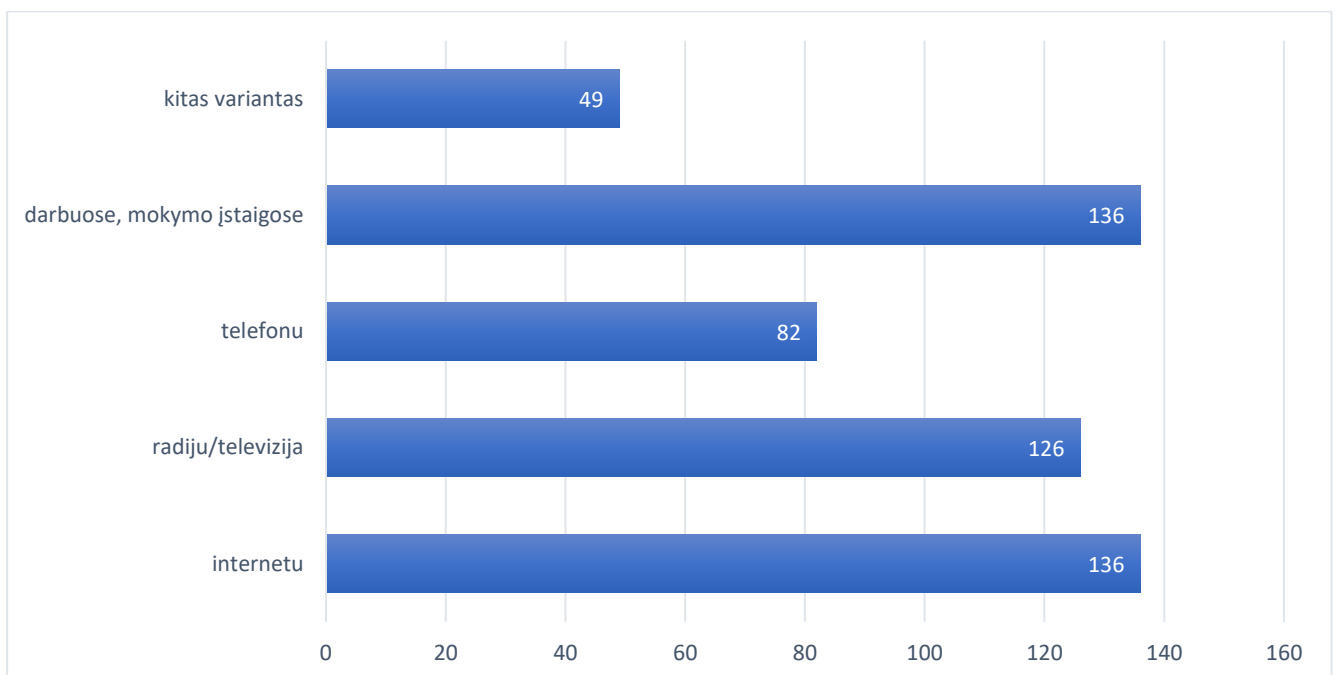
15 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kaip manote ar CS institucijos informatyviai pateikia būtiną CS medžiagą visuomenei?“

Įvertinus kaip visuomenė supranta CS buvo klausama ar informatyviai pateikiama būtina CS medžiaga visuomenei. 363 (69 proc.) apklaustųjų teigė, kad neinformatyviai pateikiama CS informacija visuomenei, 112 (21 proc.) - neturėjo nuomonės ir 54 (10 proc.) teigė, kad informatyviai pateikiama CS informacija visuomenei (žr. 16 pav.).

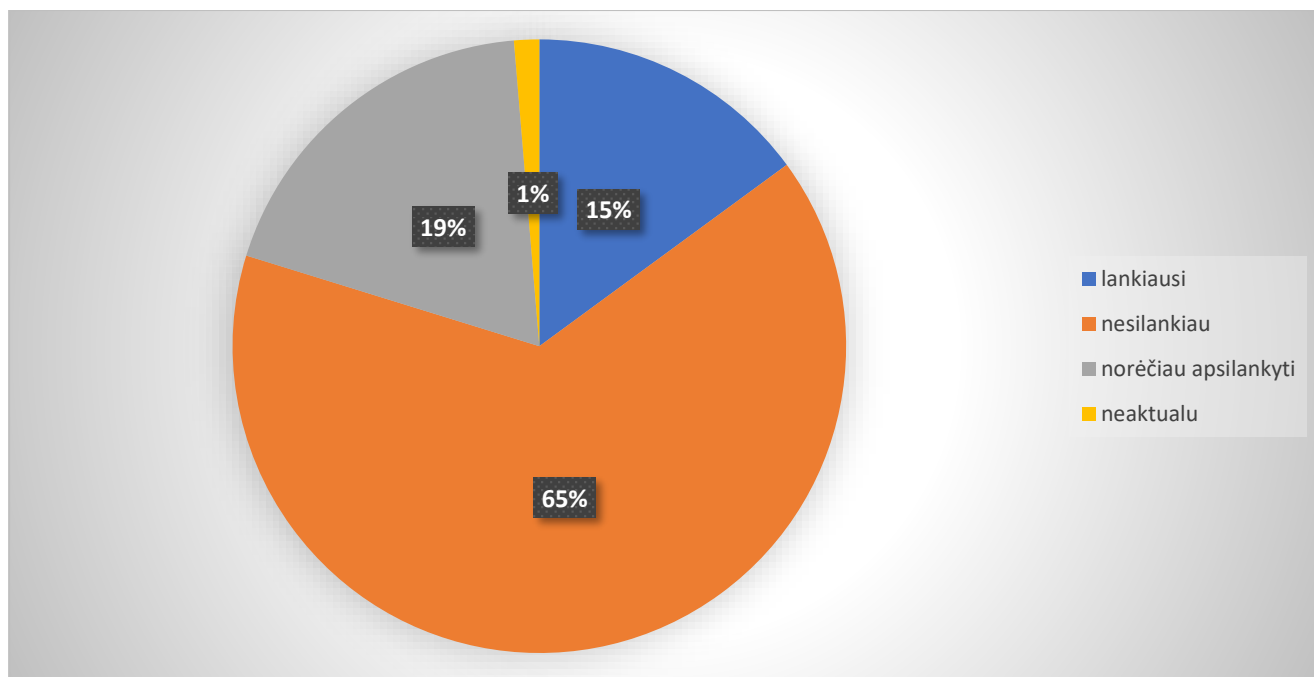
16 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kaip manote ar civilinės saugos institucijos informatyviai pateikia būtiną civilinės saugos medžiagą visuomenei?“

Tęsiant aiškinimąsi apie CS subjektų informacijos sklaidą apklausos dalyvių buvo paklausta kokiais informacijos sklaidos šaltiniais visuomenei būtų patogiau gauti reikiamą civilinės saugos informaciją. 136 (26 proc.) respondentų pasirinko interneto variantą, taip pat 136 (26 proc.) - pasirinko darbuose - mokymo įstaigose. 126 (24 proc.) - radiju - televizija, 82 (15 proc.) - telefonu (žr. 17 pav.). 49 (9 proc.) korespondentų pasirinko atsakymo opciją - *kitas variantas* bei pateikė savo variantus, kurių nebuvo atsakymuose, tarp kurių dominavo, kad visuomenė turėtų būti šviečiama visais atsakymuose išvardintais variantais, daugiau šio klausimo atsakymų žr. 2 darbo priede.

17 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: jūsų nuomone, kaip būtų patogiau gauti visuomenei būtiną CS informaciją?“

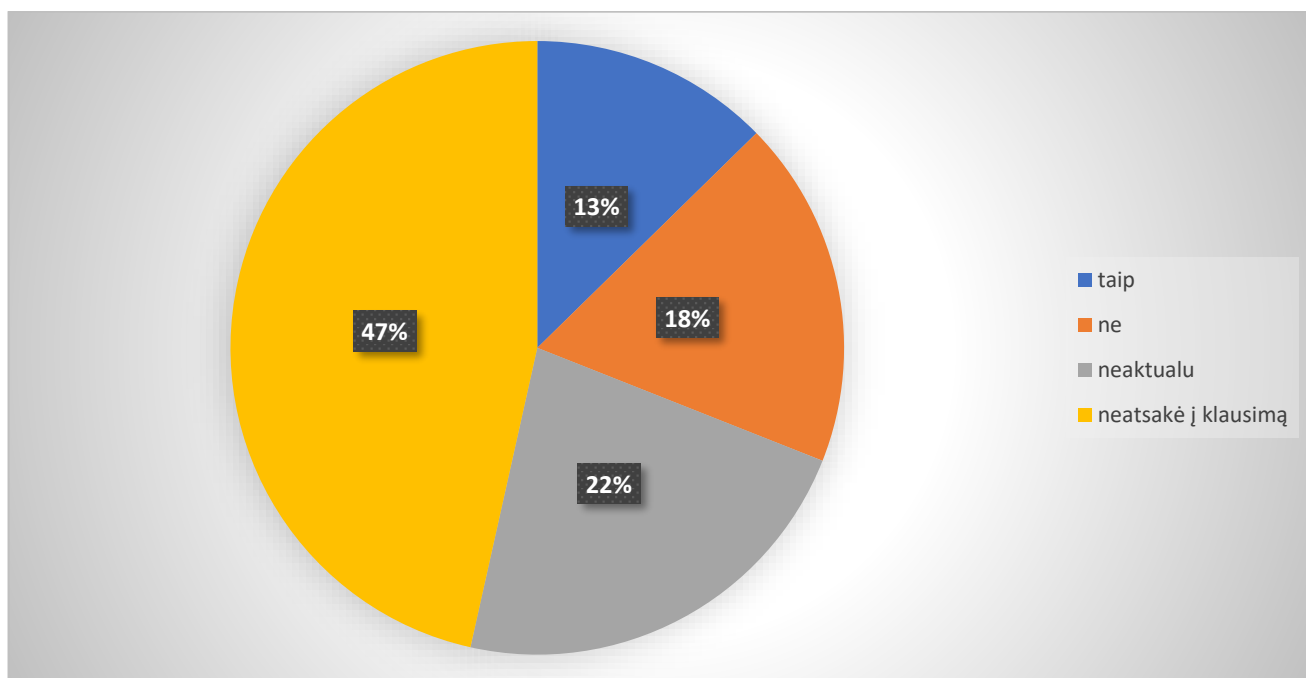
Kitas klausimas buvo apie internetinę svetainę www.lt72.lt, ar visuomenė žino tokį puslapį, kuris yra skirtas gyventojų švietimui, pateikti patarimai, kaip elgtis kilus gamtinės, techninės, „tyčinės“ - karinės kilmės pavojams. 343 (65 proc.) šiame puslapyje nesilankė, 100 (19 proc.) - norėtų apsilankyti, 79 (15 proc.) lankėsi ir 7 (1 proc.) respondentams tai nepasirodė aktualus internetinis puslapis (žr. 18 pav.)

18 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar esate lankęsis (-iusis) www.lt72.lt internetiniame puslapyje skirtam gyventojų švietimui, kuriame pateikti patarimai, kaip elgtis kilus gamtinės, techninės, „tyčinės“ - karinės kilmės pavojams?“

Šis klausimų blokas svarbus, nes pirmiausiai buvo bandoma išsiaiškinti ar visuomenė supranta kas yra CS, tai matoma, kad 70 proc. visuomenės žino kas yra CS ir kam skirta, tai svarbu visai CS, nes panašu, kad dauguma supranta CS, bet vis tiek nemaža dalis 30 proc. apklaustųjų nesupranta arba nežino kas yra CS ir kam ji skirta. Toliau pereinama prie CS subjektų informacijos sklaidos ir bandoma išsiaiškinti ar visuomenę tenkina, kaip yra pateikiama informacija, deja, net 69 proc. mano, kad informacija nėra pateikiama informatyviai. Toliau klausiant respondentų kokiais informacijos sklaidos kanalais būtų galima patogiau pateikti informaciją visuomenei atsakymai pasidalino gan apylygiai tarp tokių variantų kaip internetas, darbe - mokymo įstaigose, radijas - televizija, taip pat telefonas. Taip pat aiškintasi, ar visuomenė naudojami valstybiniu puslapiu www.lt72.lt, kuris yra labai svarbus ir vienas pagrindinių CS pobūdžio informacijos sklaidos šaltinių, tačiau čia pasirodė labai svarbi informacija, kad tik 15 proc. apklaustųjų lankėsi šiame puslapyje. Įvertinus šio bloko klausimus galima apibendrinti, kad

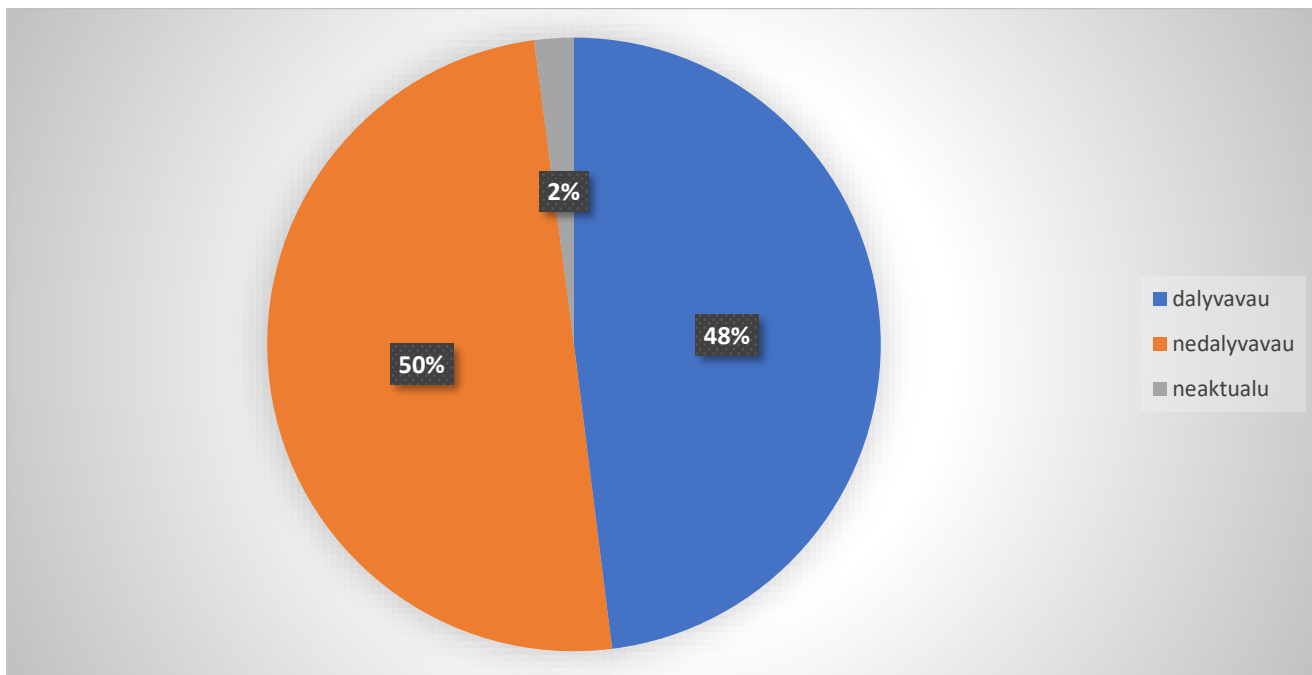
didžioji dalis visuomenės žino kas yra CS, tačiau negauna reikalingos informacijos iš valstybinių institucijų ir CS subjektų ir dėl to gali būti neįtraukiamos bei neparuošiamos kartu valdyti NS.

19 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: jeigu 18 klausime pažymėjote a) variantą ar vadovaujatės www.lt72.lt pateiktomis rekomendacijomis?“

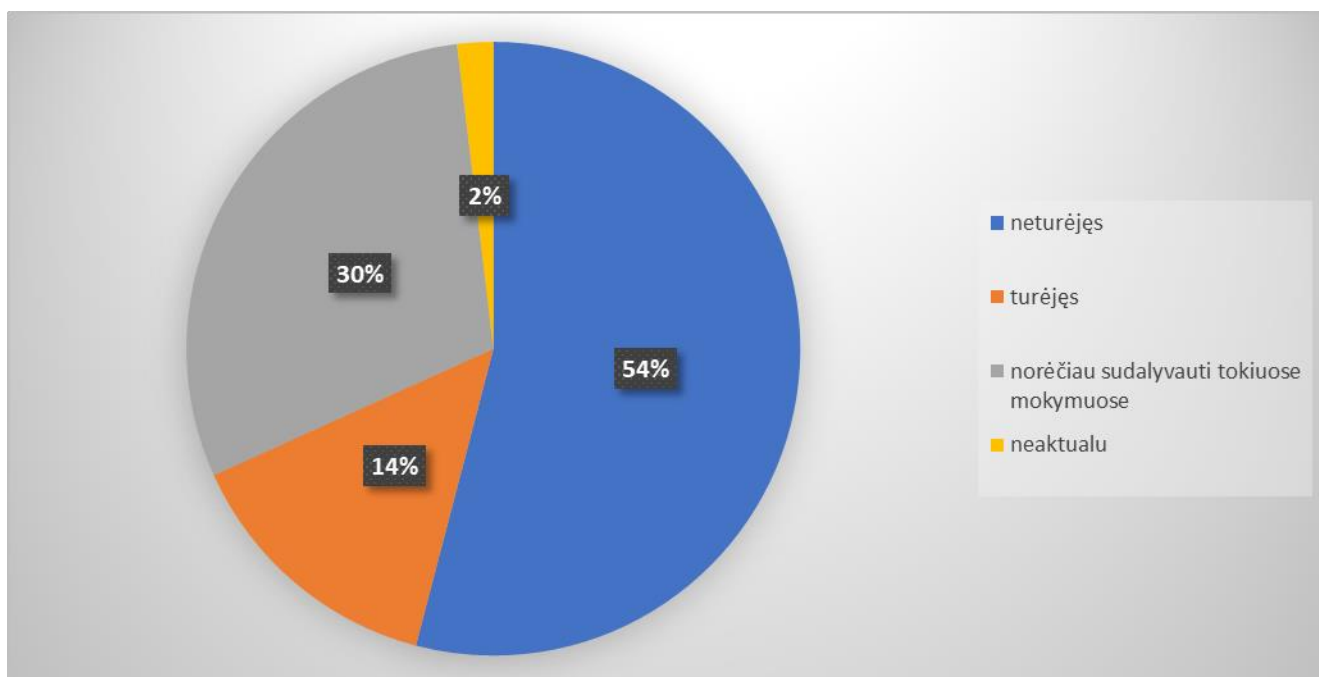
Ne tik skleidžiant informaciją kaip pasyvų įtraukimą visuomenės į CS sklaidos šaltiniais, visuomenė turi būti paruošta ir praktiškai reaguoti į grėsmes, tai vyksta per praktinius mokymus, todėl sekantis klausimų blokas skirtas bendruomenių mokymams ir jų įtraukimui į NS.

Išsiaiškinus kaip visuomenė yra informuojama bei kaip jai yra pateikiama informacija buvo pereita prie kitos klausimų grupės skirtos išsiaiškinti ar visuomenė yra įtraukiama į CS valdymą per mokymus ar juos turi. Pirmiausiai buvo klausiama ar respondantai yra dalyvavę CS pratybose ar mokymuose. 264 (50 proc.) nėra dalyvavę CS pratybose ar mokymuose, 254 (48 proc.) - dalyvavo ir 11 (2 proc.) respondentų šis klausimas nebuvo aktualus (žr. 20 pav.)

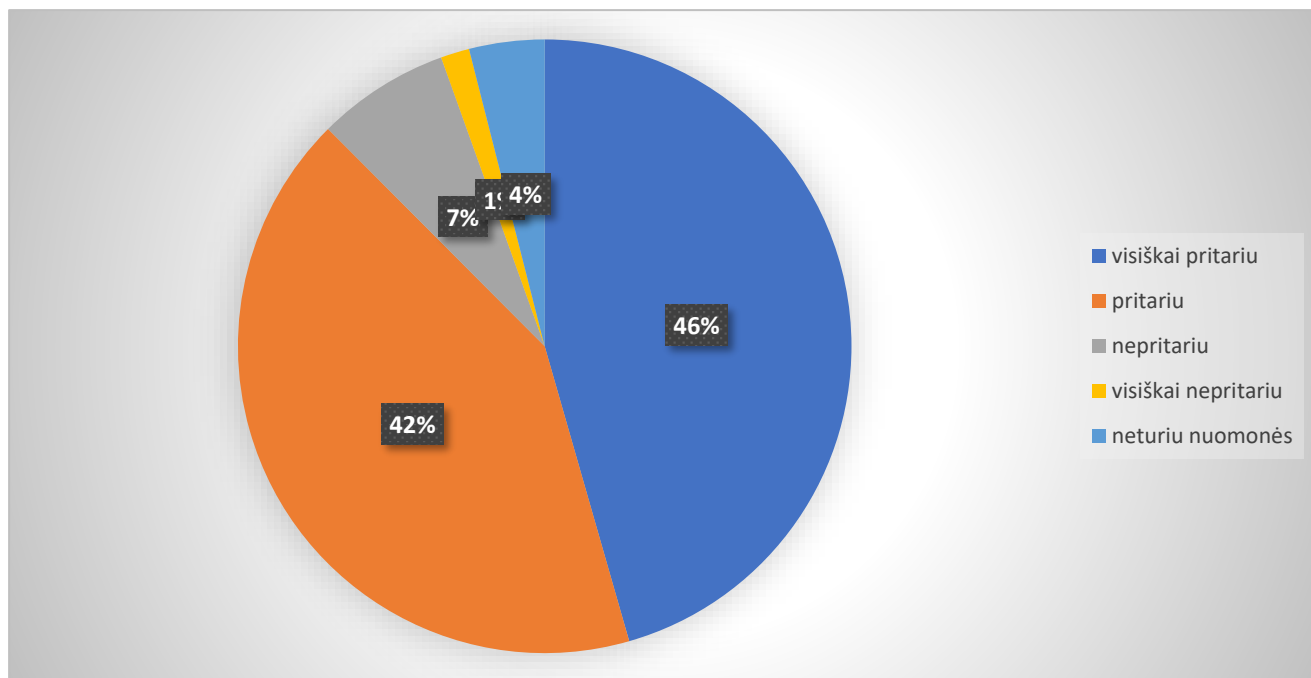
20 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: Ar esate dalyvavęs civilinės saugos pratybose arba turėjote civilinės saugos mokymus (pvz. darbe, mokykloje, universitete ir pñš.)?“

Tęsiant klausimus apie pratybas taip pat buvo klausiama ar apklausos dalyviai yra turėję mokymus susijusius su karinėmis grėsmėmis (kaip elgtis karo atveju). 286 (54 proc.) apklaustųjų teigė, kad neturėjo tokio tipo mokymų, 158 (30 proc.) - norėtų sudalyvauti tokiuose mokymuose, 75 (14 proc.) - turėjo mokymus susijusius su karinėmis grėsmėmis ir 10 (2 proc.) respondentų tai pasirodė neaktualus klausimas (žr. 21 pav.).

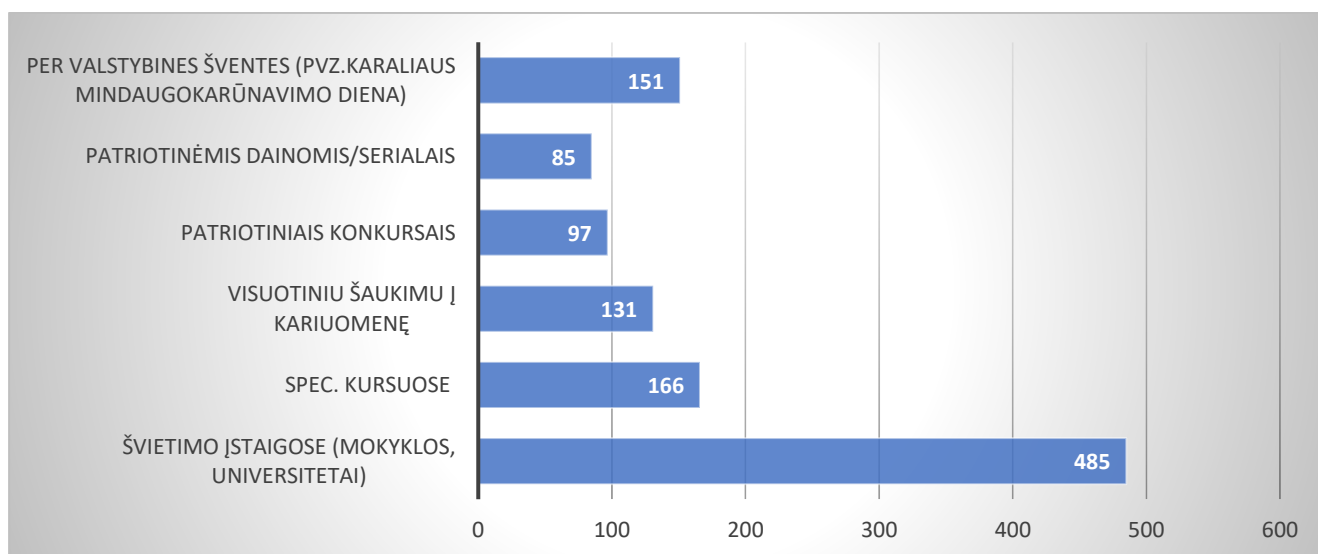
21 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar esate turėjęs CS mokymus susijusius su karinėmis grėsmėmis (kaip elgtis karo atveju)?“

Pereinant prie kito klausimo, kuriame buvo klausama ar apklausos dalyviai pritaria - nepritaria teiginiui: Lietuvos Respublikos piliečiai nuo pat pirmų mokyklos klasių turėtų būti mokomi civilinės saugos pagrindų. 241 (46 proc.) - visiškai pritarė teiginiui, 222 (42 proc.) - pritarė, 37 (7 proc.) - nepritarė, 8 (1 proc.) visiškai nepritarė ir 21 (4 proc.) neturėjo nuomonės žr. 22 pav.).

22 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar pritariate teiginiui, kad Lietuvos Respublikos piliečiai nuo pat pirmų mokyklos klasių turėtų būti mokomi civilinės saugos pagrindų?“

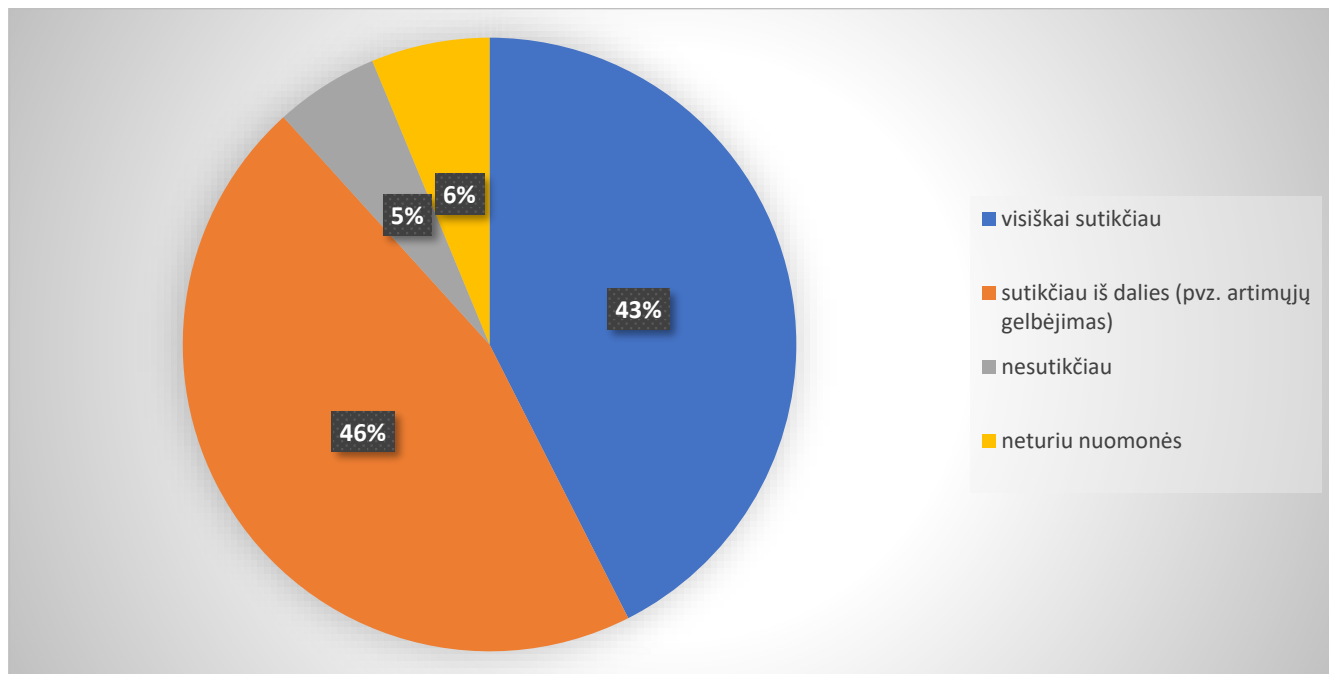
Respondentų taip pat buvo klausama kokiomis priemonėmis būtų pasiekti geriausi rezultatai ugdant patriotinį sąmoningumą, šiame klausime dalyviams buvo leista rinktis daugiau negu vieną atsakymą. 485 (43 proc.) respondentų pasirinko švietimo įstaigas, 166 (15 proc.) - spec. kursuose, 151 (13 proc.) - per valstybinėse šventėse, 131 (12 proc.) - šaukiant į kariuomenę, 97 (9 proc.) - patriotiniuose konkursuose, 85 (8 proc.) - patriotinėmis dainomis/serialais (žr. 23 pav.).

23 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: Jūsų nuomone, kuria priemone būtų pasiekti geriausi rezultatai ugdant patriotinį sąmoningumą?“

Užbaigiant šį klausimų bloką buvo klausiama ar dalyviai sutiktų padėti valstybės institucijoms, jeigu įvyktų karinė grėsmė ir civilinės saugos institucijos prašytų civilių pagalbos suvaldant karinės grėsmės padarinius. 242 (46 proc.) apklaustųjų sutiktų iš dalies, 225 (43 proc.) - visiškai sutiktų, 33 (6 proc.) - neturėjo nuomonės ir 29 (5 proc.) - nesutiktų padėti valstybės institucijoms likviduojant karinės grėsmės padarinius (žr. 24 pav.).

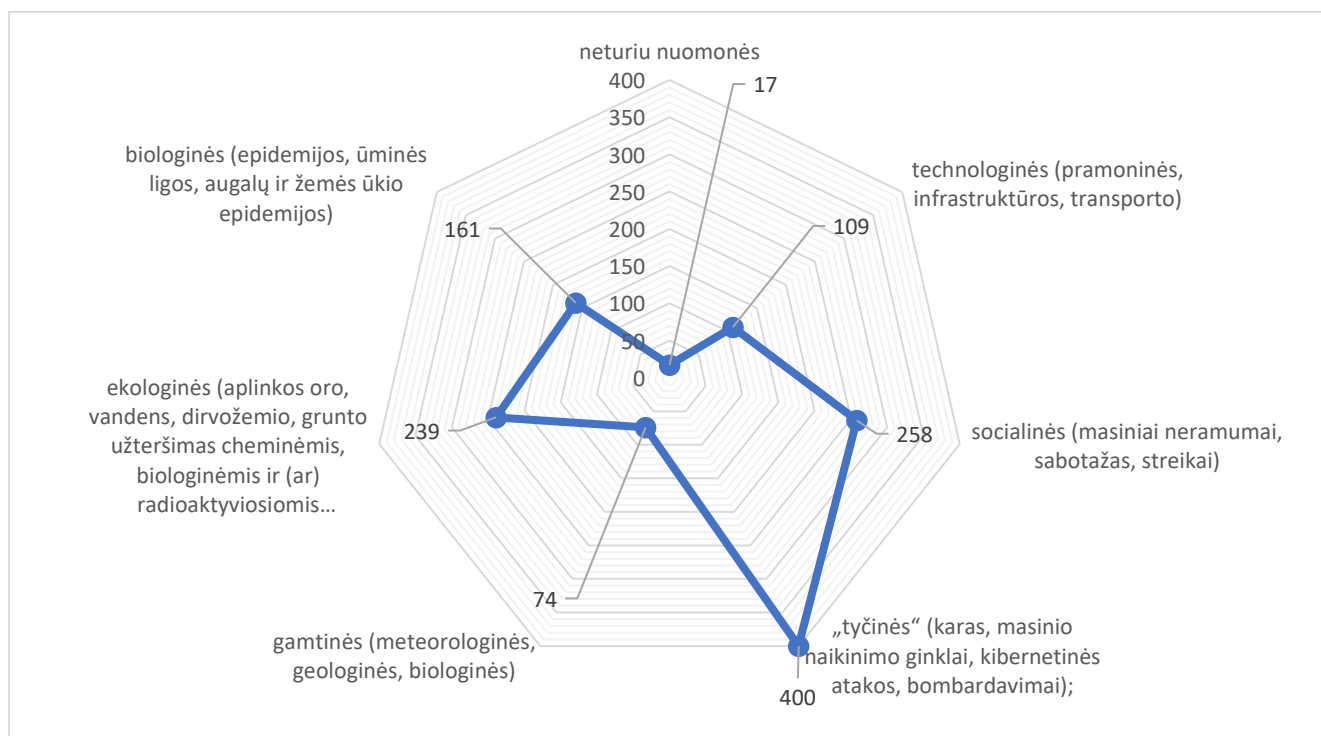

24 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: Ar sutiktumėte padėti valstybės institucijoms, jeigu įvyktų karinė grėsmė ir civilinės saugos institucijos prašytų civilių pagalbos suvaldant karinės grėsmės padarinius (pagalba evakuojant civilius, žmonių gelbėjimas iš griuvusių pastatų)?“

Apibendrinant šį klausimų bloką, kuris autoriaus nuomones yra labai svarbus ir aiškiai nurodo kokiame lygyje dabar yra Lietuvos CS ir kiek tai svarbu CS subjektams, kurie yra atsakingi už žmonių švietimą. Net 50 proc. apklaustųjų nėra turėję CS mokymų ir nėra dalyvavę tokio tipo mokymuose. Tik 14 proc. apklaustųjų yra turėję CS mokymus susijusius su karine grėsme. Taip pat galime pastebėti, kad visuomenė labai remia siekį, kad jau nuo pradinių klasių vaikai būtų mokomi CS pagrindų, tam pritarė net 87 proc. respondentų. Kitas aiškiai matomas aspektas, kad visuomenė noriai dalyvautų atsako fazėje ir talkintų CS subjektams, nes 43 proc. respondentų prisidėtų prie pagalbos, o 46 proc. sutiktų prisidėti iš dalies, su sąlyga, kad reikia padėti artimiesiems. Tokie rezultatai parodo, kad mūsų visuomenė yra labai bendruomeniška ir tą būtina išnaudoti stiprinant Lietuvos CS.

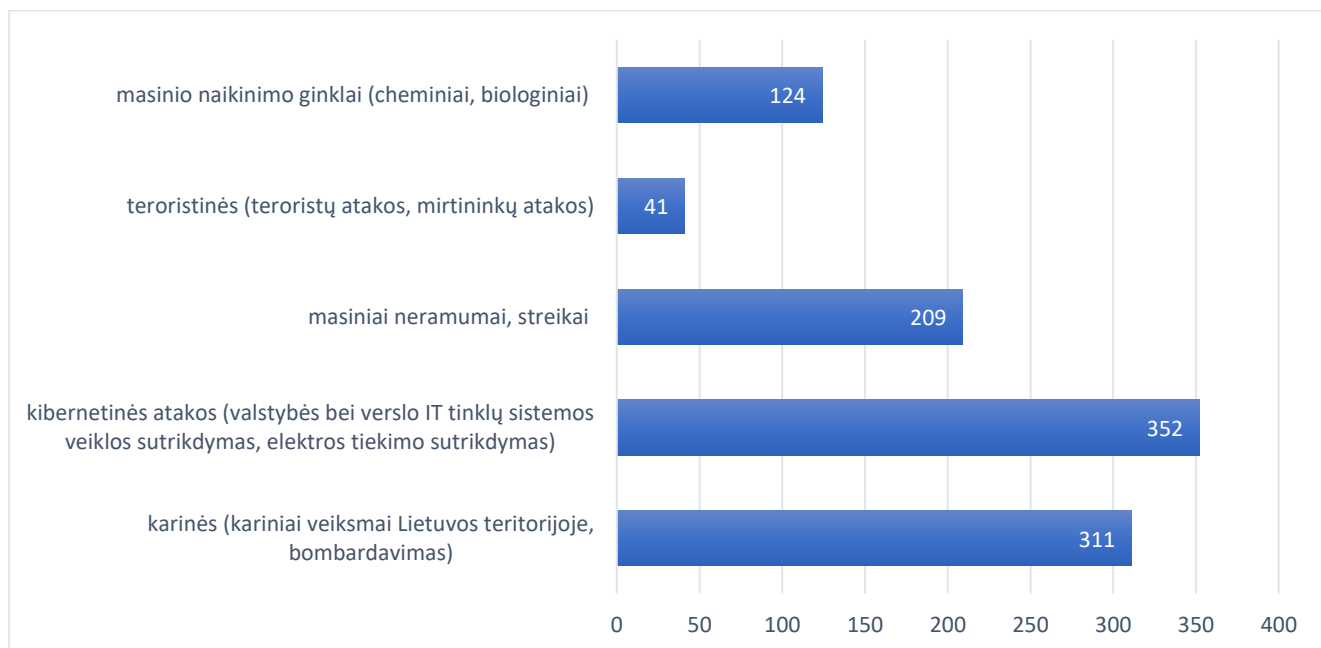
Sekantis klausimų blokas buvo skirtas išsiaiškinti kokias grėsmes visuomenė išskiria kaip pavojingas ir kaip supranta galimas karines - socialines grėsmes. Pirmu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kokios grėsmės jų nuomone realiausios Lietuvos valstybei. Šiame klausime tyrimo dalyviams buvo galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą. Įvertinus surinktus duomenis nustatyta, kad daugiausiai respondentų - 400 pasirinko „tyčinės“ grėsmes, kurios sudarė 32 proc., socialines - 258 (20

proc.), ekologines - 239 (19 proc.), biologines 161 (13 proc.), technologines - 108 (9 proc.), gamtines - 74 (6 proc.) ir 17 dalyvių (1 proc.) neturėjo nuomonės šiuo klausimu (žr. 25 pav.).

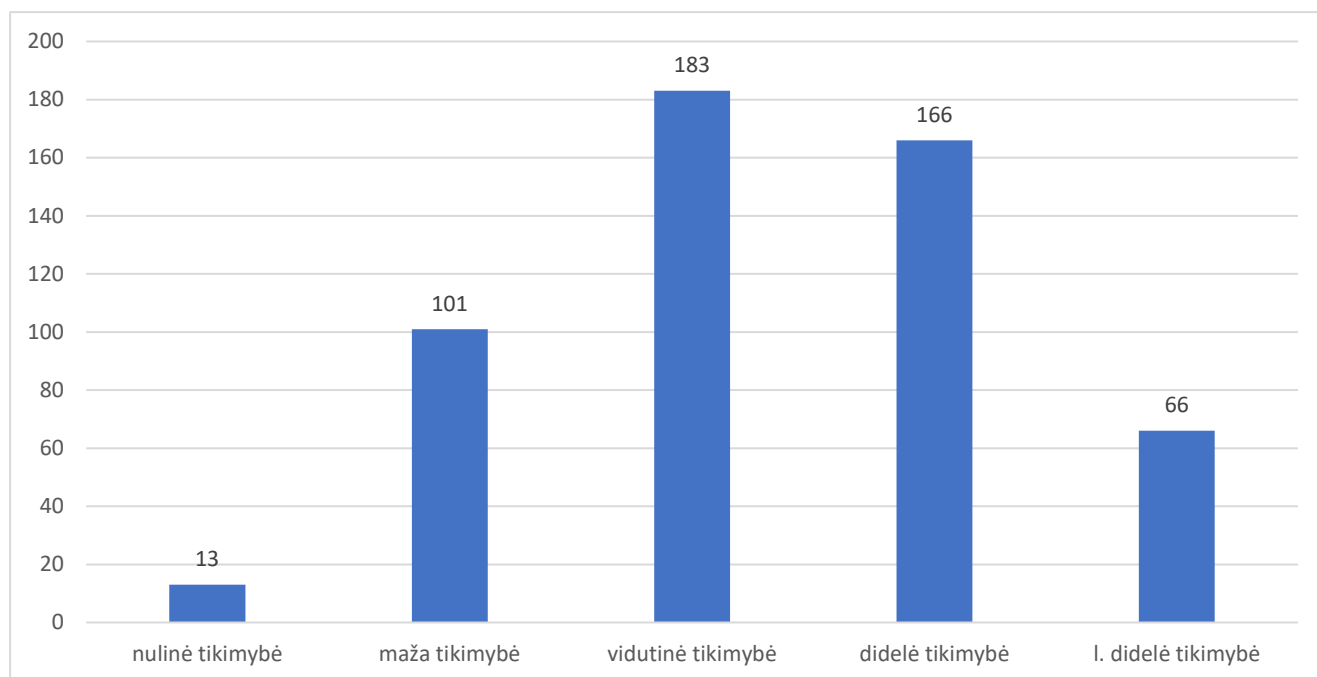
25 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kokios grėsmės Lietuvos valstybei yra realiausios“

Kitas anketos klausimas buvo apie „tyčines“ - socialines grėsmes, kurio klausama „kuri iš šių „tyčinių“ - socialinių grėsmių jums atrodo realiausia Lietuvos valstybei?“. Daugiausiai respondentų 352 (34 proc.) mano, kad kibernetinės atakos yra realiausios Lietuvos valstybei, 311 (30 proc.) mano, kad karinės grėsmės, 209 (20 proc.) nurodo masinius neramumus - streikus, 124 (12 proc.) mano, kad tai yra masinio naikinimo ginklų panaudojimas ir 41 (4 proc.) pasirinko teroristines atakas (žr. 26 pav.).

26 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kuri iš šių „tyčinių“ - socialinių grėsmių jums atrodo realiausia Lietuvos valstybei?“

Respondentų taip pat buvo prašoma atsakyti kaip jie vertina karo grėsmės tikimybės Lietuvoje pasireiškimą iš užsienio valstybės. Vidutinę karo grėsmės tikimybę pasirinko 183 (35 proc.) respondentų, didelės tikimybės 166 (31 proc.), mažos tikimybės - 101 (19 proc.), l. didelė tikimybės - 66 (13 proc.) ir nulinę rinkosi 13 (3 proc.) respondentų (žr. 27 pav.).

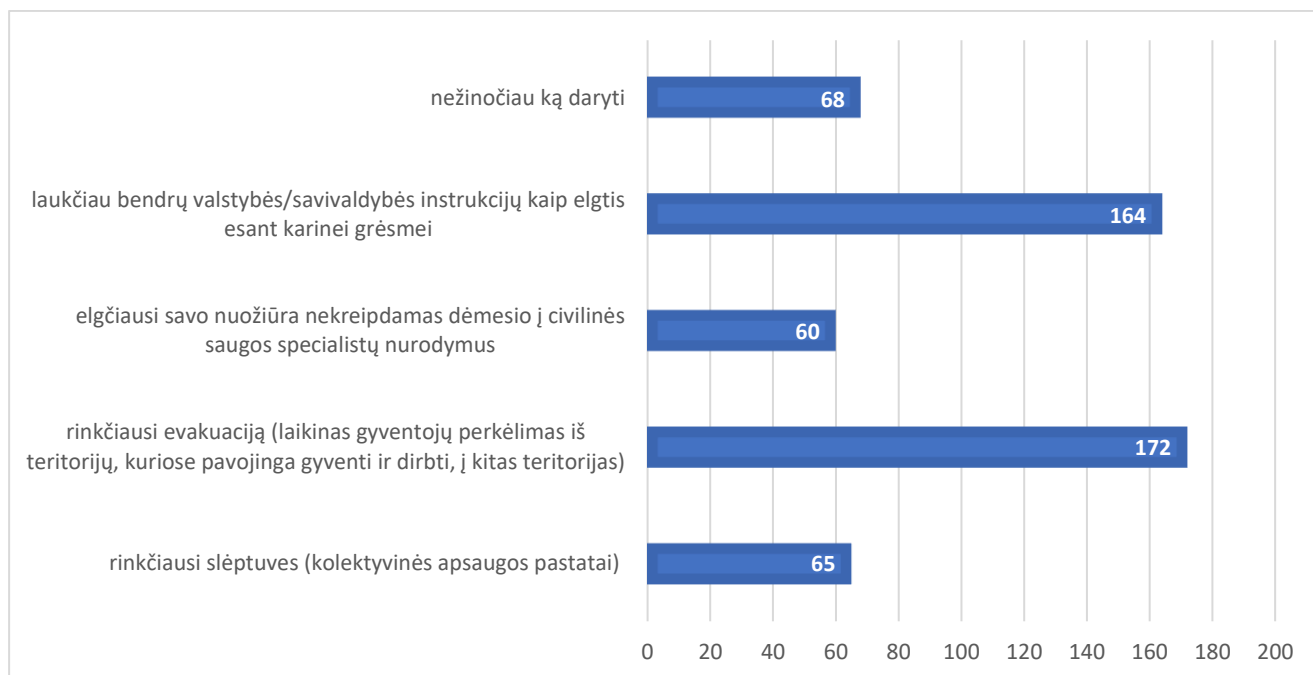
27 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kokia tikimybė karinės grėsmės pasireiškimui Lietuvoje iš užsienio valstybės, turint omenyje Lietuvos geopolitinę padėtį?“

Šiuo klausimų bloku buvo siekiama išsiaiškinti, kaip visuomenė vertina galimas grėsmes Lietuvos valstybei. Taip pat suprasti, kaip yra vertinamos „tyčinės“ - socialinės grėsmės ir kaip vertina karinės grėsmės pasireiškimą. Galima daryti prielaidą, kad visuomenė karinės grėsmės tikimybes bei jų rūšis vertina labai panašiai kaip ir PAGD. Svarbu pabrėžti, kad visuomenė supranta kas yra karinės grėsmės ir jas vertina kaip aukštos rizikos, nes įvertinus karinės grėsmės tikimybės atsakymus galime matyti, kad net 415 (79 proc.) respondentų karinės grėsmės pasireiškimą vertino nuo vidutiniškai iki l. didelės tikimybės ir tik 114 (21 proc.) respondentų mano, kad karo tikimybė maža arba nulinė. Tai svarbu ne tik visuomenei, kad jos gali tinkamai įvertinti grėsmę ir atitinkamai pasiruošti, bet ir CS subjektams, kuriems tokia informacija duoda daug naudos rengiantis tokioms grėsmėms, o tuo pačiu, jei visuomenė tinkamai informuota ir supranta galimas grėsmes tuo lengviau ją paruošti bei įtraukti į NS valdymą.

Visuomenės reagavimas į kilusią karinę grėsmę. Ši klausimų dalis labai svarbi išsiaiškinant, kaip visuomenė yra pasiruošusi reaguoti į šiuo atveju karines grėsmes nėra geresnio varianto, nei jų pačių apklausos. Vienas dalykas yra žinoti kaip CS subjektai reaguotų į karines grėsmes ir visai kitas aspektas kaip į tokias grėsmes reaguotų visuomenė, tuo pačiu gavus atsakymus į šiuos klausimus galima matyti, kur yra spragos, kur daugiau dėti pastangų ruošiant visuomenę ir panašūs klausimai.

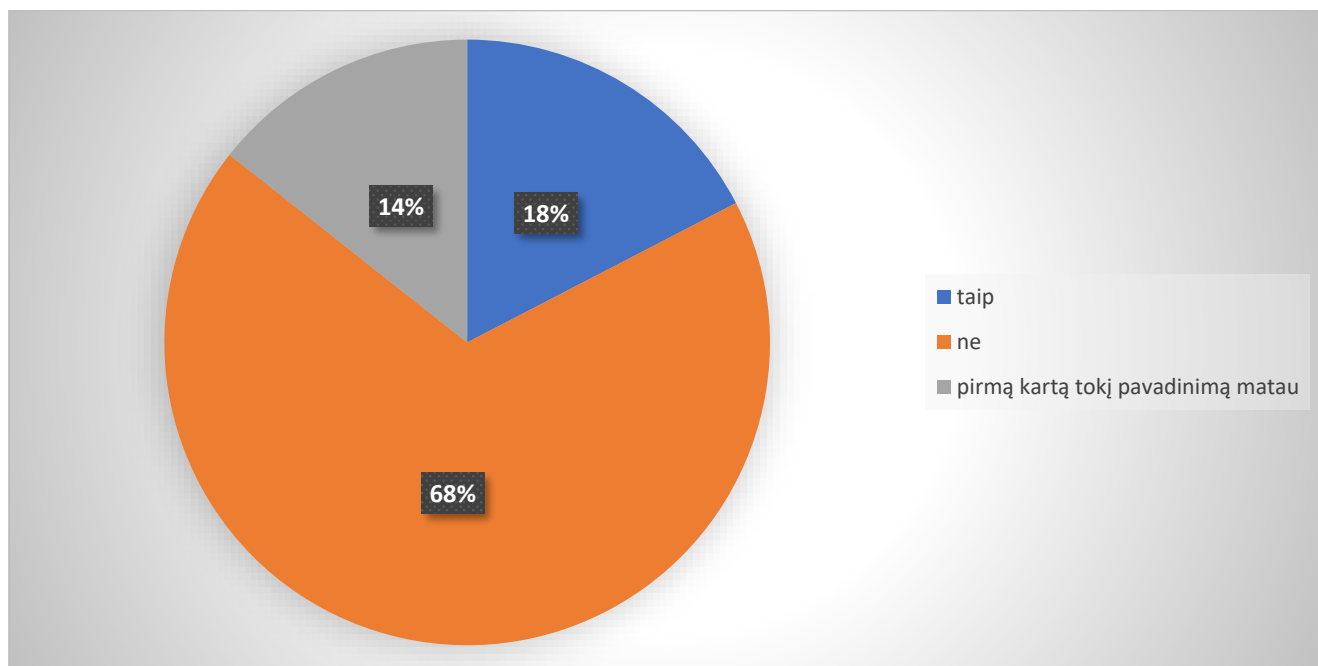
Pirmiausiai buvo bandoma išsiaiškinti kaip visuomenė reaguotų pasireiškus karinei grėsmei kaip kad bombardavimas ar priešo karinių pajėgų intervencija į Lietuvos Respubliką. 172 (33 proc.)

respondentų rinktūsi evakuaciją, 164 (31 proc.) - lauktų instrukcijų ir nurodymų iš CS subjektų, 68 (13 proc.) - nežinotų ką daryti tokiu atveju, 65 (12 proc.) - rinktūsi KAS, 60 (11 proc.) elgtūsi savo nuožiūra, nekreipiant dėmesio į CS specialistų instrukcijas ir nurodymus (žr. 28 pav.).

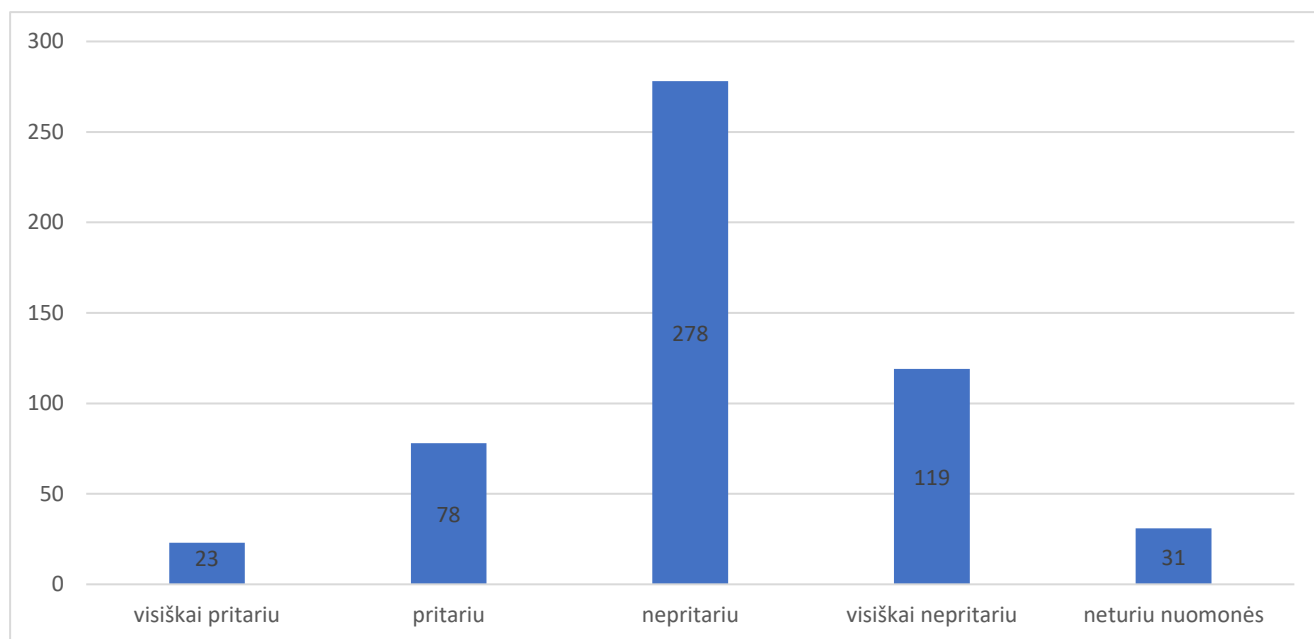
28 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: kurį variantą rinktumėtės pasireiškus karinei grėsmei (pvz. bombardavimas, priešo karinių pajėgų intervencija)?“

Aiškinantis ar visuomenė žino kur rasti KAS buvo gauti tokie rezultatai: 361 (68 proc.) respondentas - nežinojo, 92 (18 proc.) - žinojo ir 76 (14 proc.) - pirmą kartą su tokia sąvoka susipažino (žr. 29 pav.).

29 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: jeigu įvyktų karinė nelaimė, ar žinotumėte kur rasti visuomenei numatytus laikinus statinius ar patalpas, kurias ekstremaliųjų situacijų ar karo metu galima pritaikyti gyventojams apsaugoti nuo atsiradusių gyvybei ar sveikatai pavojingų veiksnių (kolektyviniai apsaugos statiniai)?“

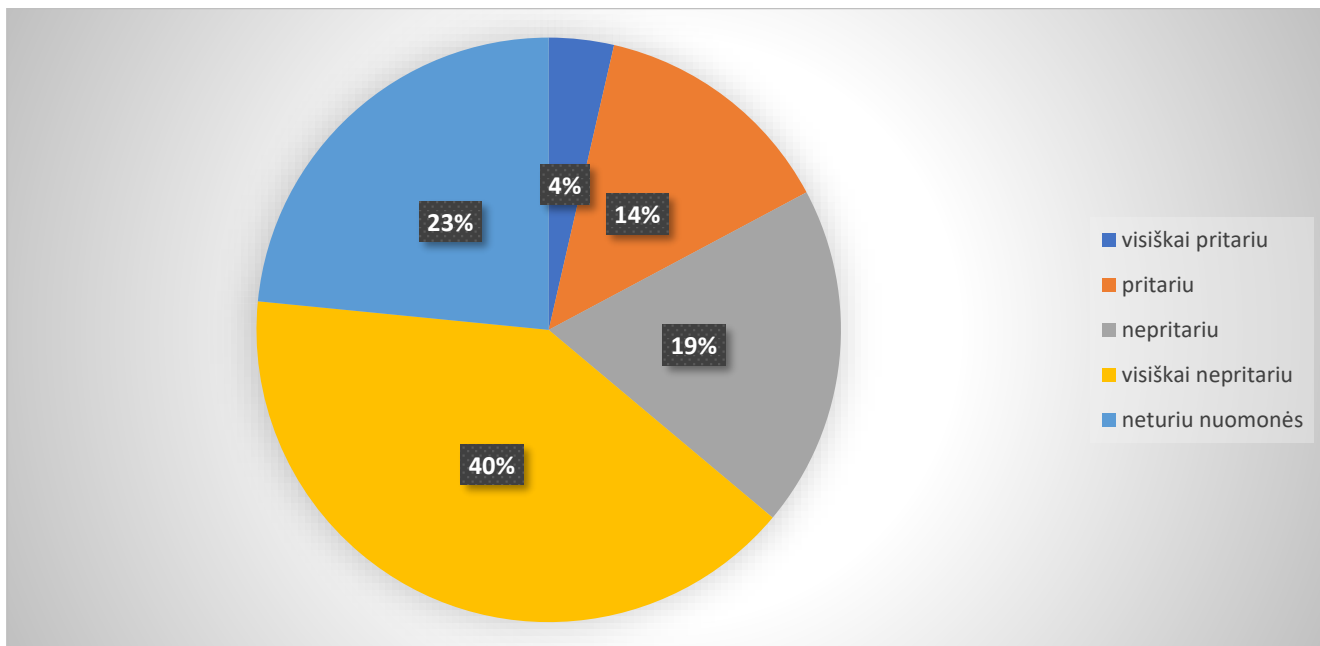
Respondentų buvo klausiama ar jie pritaria teiginiui - jūs esate pasiruošęs ir žinote kaip elgtis pasireiškus karo veiksams. 278 (53 proc.) respondentų - nepritarė teiginiui, 119 (22 proc.) - visiškai nepritarė, 78 (15 proc.) pritarė, 31 (6 proc.) neturėjo nuomonės ir 23 (4 proc.) visiškai pritarė nurodytam teiginiui.

30 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar pritariate šiam teiginiui, kad jūs esate pasiruošęs ir žinote kaip elgtis pasireiškus karo veiksams?“

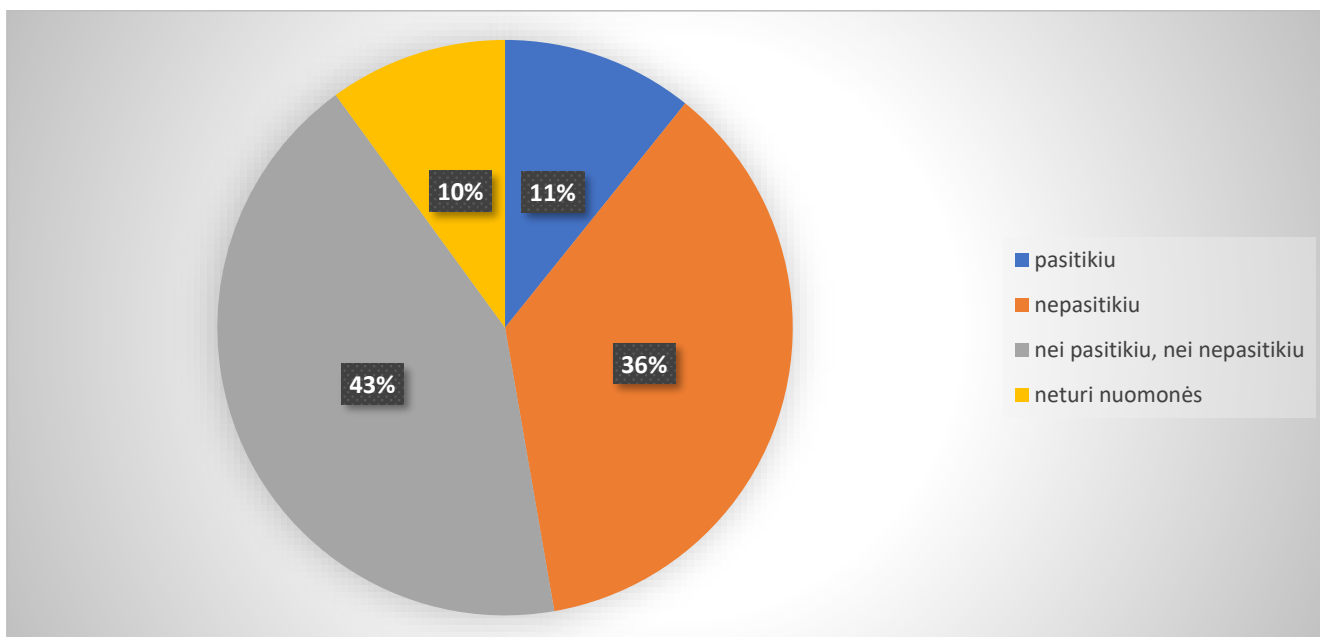
Išnagrinėjus šio bloko gautus rezultatus, galima vertinti, kad visuomenė galimai yra nepasiruošusi karinėms grėsmėms ir reagavimą į jas. Pirmiausiai labai didelis atsakymų pasiskirstymas klausime kaip žmonės reaguotų pasireiškus karinei grėsmei, tai rodo, kad nėra vieningos CS sistemos ir bendruomenės galimai elgtųsi ne taip kaip turėtų. Kitas svarbus dalykas, kad net 68 proc. žmonių net nežino kas yra KAS, o 14 proc. net nežino tokio pavadinimo ir kas tai yra, nors tai yra vienas pagrindinių CS saugos pasireiškus grėsmei pavojaus mažinimo priemonių - evakuacija, maistas, pagalba būtų suteikiama būtent iš KAS. Aiškinantis ir klausiant visuomenės ar ji pati jaučiasi pasiruošusi ir žino ką daryti pasireiškus karo grėsmei, 22 proc. visuomenės tam visiškai nepritaria, o 53 proc. nepritaria, tai apibendrinus matoma, kad net 75 proc. visuomenės dalis nesijaučia pasiruošusi galimai karinei grėsmei.

Paskutinis tyrimo blokas buvo skirtas išsiaiškinti ar visuomenė pasitiki CS ir jos pasirengimu reaguoti į karo grėsmę. Klausama buvo ar respondentai pritaria - nepritaria teiginiui: CS institucijos yra tinkamai pasiruošusios reaguoti pasireiškus karinėms grėsmėms. 214 (40 proc.) apklausos dalyvių nepritaria teiginiui, 124 (23 proc.) - neturi nuomonės, 100 (19 proc.) - visiškai nepritaria, 72 (14 proc.) - pritaria ir 19 (4 proc.) visiškai pritaria šiam teiginiui (žr. pav 31).

31 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: ar pritariate teiginiui, kad CS institucijos yra tinkamai pasiruošusios reaguoti pasireiškus karinėms grėsmėms?“

Ir paskutinis šio tyrimo klausimas buvo dėl visuomenės pasitikėjimo Lietuvos CS. 226 (43 proc.) respondentas nurodė, kad nei pasitiki, nei nepasitiki Lietuvos CS, 193 (36 proc.) - nepasitiki, 57 (11 proc.) - pasitiki ir 53 (10 proc.) respondentų neturėjo nuomonės šiuo klausimu (žr. 32 pav.).

32 pav. „Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą: Ar pasitikite Lietuvos Respublikos civilinės saugos sistema?“

Matome, kad visuomenė abejoja, kad Lietuvos CS subjektai yra pasiruošę reaguoti į pasireiškusią karinę grėsmę, taip mano net 63 proc. apklausos dalyvių ir tik 18 proc. dalyvių visiškai ar dalinai pritaria, jog CS subjektai yra pasiruošę karinėms grėsmėms ir reagavimą į jas. Paskutinis klausimas turbūt bene geriausiai iliustruoja visą mūsų visuomenės įtraukimą į NS valdymą, kur net 36 proc. respondentų nepasitiki CS sistema, tik 11 proc. pasitiki ir 43 proc. nėra apsisprendę.

IŠVADOS

1. Teorijos analizė atskleidė, kad nė viena pasaulio bendruomenė, nė vienas žmogus nėra apsaugotas nuo nelaimingų įvykių, sukeliama gamtinių, technologinių grėsmių ar žmogaus anti - socialaus elgesio. Remiantis visa surinkta informacija galima daryti prielaidą, kad Lietuvos valstybei bei jos visuomenės saugumui akivaizdų pavojų kelia galima karinė grėsmė iš priešiška nusiteikusių valstybių (Rusija, Baltarusija).
2. Didžiulę įtaką dabartiniam Lietuvos saugumui padarė tarptautinės saugumo organizacijos ir jų dėka Lietuva yra nepriklausoma demokratiška, europietiška vertybių šalis. Tačiau tiek pati NATO, tiek Lietuva turi ir pažeidžiamų vietų, tokių kaip Suvalkų koridorius, todėl labai svarbu visada būti pasiruošus karo grėsmei, o ši užduotis tenka visai Lietuvos CS sistemai ir visuomenei.
3. Atlikus teisės aktų, kurie reglamentuoja CS, matoma, kad yra aiškiai išskirta CS subjektų hierarchija, uždaviniai ir jų atsakomybė, tačiau praktinėje erdvėje iškyla problemų dėl hierarchinės tvarkos, uždavinių ir tiesioginių pareigų vykdymo bei klaidų teisės aktuose. PAGD galimai neatlieka savo tiesioginių funkcijų ir taip pažeidžia įstatymus, nes pagal CS įstatymą ši institucija turi prižiūrėti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų ir ūkio subjektų veiklą civilinės saugos srityje („Civilinės saugos įstatymas“ 1998). Šį teiginį pagrindžia pirmasis kiekybinis tyrimas skirtas išnagrinėti savivaldybių ESVP, kurio rezultatai parodė, kad ne visos savivaldybės pateikia ESVP planus savo internetinėse svetainėse nors pagal PAGD „Dėl Ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo, 2011“ joms tai yra privaloma. Labai svarbu suprasti, kad ESVP planai yra tvirtinami PAGD pagal CS įstatymo 14 str. nors tokie planai kurie neatitinka CS reglamentuojančių teisės aktų, negali būti priimami, tačiau PAGD juos priima. Taip pat savivaldybės galimai nuvertina karo grėsmės riziką arba ją ignoruoja, nes tik 6 savivaldybės vertina karinę grėsmę kaip didelę arba l. didelę ir tai atitinka 2018 bei 2021 m. NRA. Panašius rezultatus yra gavusi ir R. Baniulienė, kuriuose matoma, kad savivaldybės grėsmes galimai vertina mažesne rizika, kad nereikėtų savivaldybių ESVP aprašinėti jų valdymo. Tam antrina ir darbo autorius, kadangi tik maža dalis savivaldybių yra aprašiusios karo grėsmės valdymą. Svarbu pabrėžti, kad kiekviena savivaldybė, kuri yra prastai pasiruošusi karinei grėsmei silpnina visos valstybės CS sistemą ir kelia pavojų šios sistemos efektyvumui.
4. Mokslininkai pabrėžia, kad bendruomenės dalyvavimas yra svarbus tiek iki nelaimės, išankstinių padarinių švelninimo, tiek ir po jos, reagavimo ir atkūrimo procesuose, nes bendruomenė tai žmonės, savo laisvu pasirinkimu susivieniję bendram tikslui - padėti CS subjektams suvaldyti NS. Tačiau atlikus antrąjį kiekybinį tyrimą pastebėta, kad Lietuvoje bendruomenės nėra visu pajėgumu įtraukiamos į CS valdymą, tai lemia negaunama CS informacija, nežinojimas kur jos ieškoti, daugiau nei pusė Lietuvos visuomenės narių nėra nei karto dalyvavę CS pratybose, taip pat bendruomenės

nesijaučia pasiruošusios karo grėsmei, nežino kas yra KAS ar kaip elgtis pasireiškus karo grėsmei. Iš teigiamos pusės matomas ir pozityvumas, kurį ir NS mokslininkai pabrėžia, kad bendruomenės noriai padėtų ir prisidėtų prie gelbėjimo darbų įvykus karo grėsmei, tačiau, kad bendruomenės galėtų prisidėti jas būtina paruošti.

5. Atlikus CS teisės aktų bei dokumentų analizę, nustatyta, kad yra naudojamos dvejios skirtingos analizės. Abi analizės yra pateiktos ir paruoštos PAGD. Vieno tipo matrica pateikiama Rekomendacijose ir kito tipo matrica yra pateikiama NRA. Atlikus savivaldybių ESVP analizę pastebėta, kad skirtingos matricos įneša chaoso, kai savivaldybėms tenka vertinti rizikas.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Seimui bei Vyriausybei priimti naujus arba papildyti jau esamus teisės aktus susijusius su CS saugos subjektų atsakomybe už netinkamai vykdomus uždavinius (remiantis CS įstatymu) taip pat reglamentuoti atsakomybę PAGD už ne pagal Rekomendacijas paruoštus ir priimtus savivaldybių ESVP. PAGD peržiūrėti pačio subjekto išleistus CS reglamentuojančius teisės aktus, ištaisyti esamas klaidas.
2. Sukurti efektyvią sistemą, kuri užtikrintų PAGD ir savivaldybių ESVP savikontrolę. Tai galima padaryti skiriant resursų PAGD taip pat peržiūrint arba sukuriant vidines tvarkas kaip turėtų būti tikrinami savivaldybių ESVP, kada juos galima priimti ar atmesti.
3. Gerinant savivaldybių ESVP kokybę būtų veiksminga kiekvienos savivaldybės galimų grėsmių rizikos analizę atlikti tos apskrities PAGD padalinio specialistams, kurie turi daugiau kompetencijos rizikos vertinime, taip būtų eliminuotos klaidos iš rizikos analizės.
4. PAGD turėtų suvienodinti NRA ir savivaldybių galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos vertinimo metodikose naudojamų poveikio vertinimo kriterijų bei taikomų rizikos matricas, tai leistų objektyviau įvertinti galimas grėsmes ir jų riziką ir tobulinti esamą sistemą.
5. PAGD skirti daugiau resursų savivaldybių CS specialistų kvalifikacijos tobulinimui, kurie yra atsakingi už rizikos analizės, savivaldybių ESVP kūrimą bei įgyvendinimą.
6. Tiek PAGD, tiek savivaldybės turėtų pakeisti bendruomenių įtraukimo į CS strategiją. Tai galima padaryti sukuriant atskaitomybės bei motyvacinės sistemas taip pakeliant CS specialistams motyvaciją ir atsakomybę, taip pat:
  - atliekant apklausas, taip būtų galima išsiaiškinti bendruomenių CS spragas;
  - pagerinant CS specialistų komunikavimą su visuomene, tai gali būti šventės/renginiai, žaidimai, kuriuose galima prieiti arčiau bendruomenių;
  - įdiegiant į Lietuvos švietimo visą sistemą CS saugos mokymus kaip privalomus, taip stiprinant bendruomenes ir jų pasiruošimą;
  - pakeičiant CS sistemos informacijos sklaidą, kad šią informaciją gautų dauguma valstybės gyventojų;
  - pakeičiant internetinio puslapio www.lt72.lt pavadinimą į labiau prieinamą visuomenei, kuris turėtų asociaciją su CS pavadinimu. Pvz. www.civilinesauga.lt.

BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. „Dėl ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo 2011/Nr.1-70“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m. spalio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.393283/asr>.
2. „Dėl galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizės atlikimo rekomendacijų patvirtinimo 2011/Nr. 1-189“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m. spalio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400896>.
3. „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 9 d. nutarimo Nr. 241 „Dėl ekstremaliųjų įvykių kriterijų sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo 2015/Nr. 1063“. Žiūrėta 2021 m. spalio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/55aca8e0727f11e59a1ed226d1cbceb5>.
4. „Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo 2010/ Nr. 1503“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m. spalio 28 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.384076>.
5. „Dėl Viešojo saugumo plėtros 2015 - 2025 metų programos patvirtinimo 2015/Nr. XII-1682“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m. spalio 28 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5ec59f22f95a11e4ab99c3ab3bbb5843>.
6. „Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas 1998/Nr.VIII-971“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.69957/asr>.

Moksliniai šaltiniai:

7. Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento 2019. *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius: Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas.
8. Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento 2020. *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius: Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas.
9. Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento 2021. *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius: Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas.
10. Augutis, Juozas, Ričardas Krikštolaitis, Vylius Leonavičius, Sigita Pečiulytė, Dainius Genys, Giedrius Česnakas, Linas Martišauskas ir Justinas Juozaitis. 2017. *Lietuvos energetinis saugumas metinė apžvalga 2015-2016*. Vilnius: „Versus aureus“.

11. Baikštys, K., Alfonsas Milašauskas, Mečislovas Beinoravičius, Romualdas Kiseliūnas, Vytautas Mankevičius, Rimas Ožalinskas, Vaclovas Palubinskas, Algis Sinius, Petras Šibilskis, ir Gytis Trukanas. *Civilinės saugos pagrindai*. Vilnius: Meralas.
12. Baniulienė, Renata, Janina Monkeliūnienė, Alina Paškevičiūtė, Donatas Jakavonis, Algirdas Misiūnas, Miglė Dumčienė, Daiva Vilkelienė. 2014. *Civilinė sauga: Mokymo priemonė profesinio mokymo įstaigoms*. Kaunas: Kopa.
13. Baniulienė, Renata. 2016. „Radiologinių avarijų rizikos vertinimas Lietuvos savivaldybėse“. Iš *Visuomenės sveikata*, Romualdas Gurevičius, Virginija Kanapeckienė, Arūnas Germanavičius, Vida Juškelienė, Birutė Pajarskienė, Rūta Petrauskaitė - Everatt, Genė Šurkienė, Rolanda Valintėlienė, Kęstutis Žagminas. Vilnius: Higienos institutas.
14. Baumann, Nadine, ir Martin Skutella. 2006. „Solving Evacuation Problems Efficiently-Earliest Arrival Flows with Multiple Sources“. *47th Annual IEEE Symposium on Foundations of Computer Science (FOCS'06)* 399-410.
15. Berger Ziauddin, Silvia. 2016. „(De)territorializing the home. The nuclear bomb shelter as a malleable site of passage“. *Environment and Planning D: Society and Space* 35 (4): 674-693.
16. Bitinas, Bronius, Liudmila Rupšienė, ir Vilma Žydzūnaitė. 2008. *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
17. Britton, Neil R. 1986. „Developing an Understanding of Disaster“. *The Australian and New Zealand Journal of Sociology* 22 (2): 254-271.
18. Bretschneider, Stuart, ir Alf Kimms. 2011. „A basic mathematical model for evacuation problems in urban areas“. *Transportation Research Part A: Policy and Practice* 45 (6): 523-539.
19. Coetzee, Christo, ir Dewald Van Niekerk. 2012. „Tracking the evolution of the disaster management cycle: a general system theory approach“. *Jamba journal of disasters risk studies* 4 (1). 1-9.
20. Čyras, Petras, Romualdas Dubonis, ir Ritoldas Šukys. 2008. *Gyventojų apsauga ekstremaliose situacijose*. Vilnius: Technika.
21. Dačiulytė, Rūta, ir Saulius Nefas. 2021. *Kursinių, bakalaurinių ir magistro rašto darbų rengimo metodiniai nurodymai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
22. Deville, Joe, Michael Guggenheim and Zuzana Hrdličková. 2014. „Concrete governmentality: shelters and the transformations of preparedness“. *The Sociological Review* 62 (1): 183-210.
23. Elak, Leszek, ir Zdzisław Śliwa. 2016. „The Suwalki Gap - Nato's fragile hot spot“. *Zeszyty Naukowe* 2 (103): 24-40.
24. Gaižauskaitė, Inga, ir Svajonė Mikėnė. 2014. *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

25. Haddaway, George, Jane A. Bullock, ir Damon P. Coppola. 2017. *Introduction to Emergency Management*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
26. Kardelis, Kęstutis. 2016. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
27. Kardelis, Kęstutis. 2017. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
28. Kendra, James, Jack Rodzislky, ir David A. McEntire. 2008. „Evacuating Large Urban Areas: Challenges for Emergency Management Policies and Concepts“. *Journal of Homeland Security and Emergency Management* 5 (1): 1-22.
29. Klein, David. 2008. „A nuclear defense policy for Israel, without shelters“. *Institute for National Security Studies* 94: 83-96. <https://www.jstor.org/stable/resrep08946.8>.
30. Krašto apsaugos ministerija. 2014. *Ką turime žinoti apie pasirengimą ekstremaliosiomis situacijoms ir karo metui*. Vilnius: Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras.
31. Kroll-Smith, Steve, ir V. J. Gunter, 1998. „Legislators, interpreters and disasters the importance of how as well as what is disaster“. *What is a disaster: Perspectives on the question*, E. L. Quarantelli, 161-178. London: Routledge.
32. Nefas, Saulius. 2006. „Funkcionali vietos bendruomenė kaip pilietinės visuomenės pagrindas“. *Viešoji politika ir administravimas* 17: 81-88.
33. Lewis, James, Philip O'Keefe ir Kenneth N. Westgate. 1976. *A philosophy of planning*. Bradford: University of Bradford.
34. Lichtman, Sarah A. 2006. „Do-It-Yourself Security: Safety, Gender, and the Home Fallout Shelter in Cold War America“. *Journal of Design History* 19 (1): 39-55.
35. Lucas, Kenneth A., Jane M. Orient, Arthur Robinson, Howard Maccabee, Paul Morris, Gerald Looney, ir Max Klinghoffer. 1990. „Efficacy of Bomb Shelters: With Lessons From Hamburg Firestorm*“. *Southern Medical journal* 83 (7): 812-820.
36. Lukošaitytė, Gretė. 2020. „Suvalkų koridorius - strategiškai svarbi sausumos jungtis“. *Kariūnas* 4 (147): 50-53. [https://www.lka.lt/uploads/Products/product_161/2020-4\(147\).pdf](https://www.lka.lt/uploads/Products/product_161/2020-4(147).pdf).
37. Mastauskas, Albinas. 2016. „Praėjus 30 metų nuo Černobylio atominės elektrinės avarijos“ Iš *Visuomenės sveikata*, Romualdas Gurevičius, Virginija Kanapeckienė, Arūnas Germanavičius, Vida Juškelienė, Birutė Pajarskienė, Rūta Petrauskaitė - Everatt, Genė Šurkienė, Rolanda Valintėlienė, Kęstutis Žagminas. Vilnius: Higienos institutas.
38. Petrauskaitė, Audronė, Rolanda Kazlauskaitė Markelienė, ir Rasa Gedminienė. 2016. *Šalies saugumas ir gynyba. Metodinė medžiaga Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.

39. Perry, Ronald W. 2007. *What Is a Disaster?*. Iš *Handbook of disaster research*, Havidan Rodriguez, Enrico L. Quarantelli, ir Russel R. Dynes, 1-15. New York: Springer.
40. Pitrenaitė - Žilėnienė, Birutė. 2006. „Lietuvos ekstremalių situacijų valdymo plėtros problemos“. *Ekonomika ir vadyba : aktualijos ir perspektyvos: mokslo straipsnių rinkinys* 1 (6): 135-144.
41. Pitrenaitė - Žilėnienė, Birutė. 2008. Ekstremalių situacijų komunikacija: teoriniai aspektai ir praktika Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas* 28: 63-70.
42. Pitrenaitė - Žilėnienė, Birutė. 2009. „Ekstremalių situacijų valdymo veiksmingumo didinimas Lietuvoje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas. https://www.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAETD14383907&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=eLABa&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,pitr%C4%97nait%C4%97&offset=0.
43. Quarantelli, E. L. 1998. *What is a disaster*. London: Routledge.
44. Quarantelli, E. L. 1987. „What should we study? Questions and suggestions for researchers about the concept of disasters*“. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* 5 (1): 7-32
45. Rodriguez, Havidan, Enrico L. Quarantelli, ir Russel R. Dynes. 2007. *Handbook of disaster research*. New York: Springer.
46. Saban, Liza I. 2014. *Disaster emergency management: the emergence of professional help services of victims of natural disasters*. Albany: Suny University.
47. Survila, Arvydas. 2015. *Nepaprastųjų situacijų valdymas*. Vilnius: Registrų centras.
48. Survila, Arvydas, ir Vainius Smalskys. 2015. „Bendruomenės dalyvavimo nepaprastų situacijų valdymo cikle lygių modelis“ *Viešoji politika ir administravimas* 4 (14): 590-603.
49. Survila, Arvydas, ir Vainius Smalskys, Andrejus Novikovas, Agnė Tvaronavičienė, ir Andrius Stasiukynas. 2018. „Bendruomenės įtraukimo į incidento valdymą organizacinės prielaidos ir teisinės galimybės Lietuvoje“. *Viešoji politika ir administravimas* 2 (17): 255-269.
50. Survila, Arvydas, ir Vainius Smalskys. 2017. „Incidento valdymo struktūros modernizavimas nepaprastųjų situacijų atsako fazei valdyti“. *Viešoji politika ir administravimas* 16 (1): 138-153.
51. The Sphere project. 2011. *Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response*. Northampton: United Kingdom.
52. Tidikis, Rimantas. 2003. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
53. Treherne, Corinne, Joseph Ashmore, Gary Lide, ir Jeff Walker. 2013. *Post-disaster shelter: Ten designs*. Geneva: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. <http://unhabitat.org.ir/wp-content/uploads/2019/04/ten-designs-IFRC.pdf/>.
54. United States Agency for International Development. 2020. „The Wider Impacts of Humanitarian Shelter and Settlements Assistance“. Žiūrėta 2021 lapkričio 20 d.

https://www.interaction.org/wp-content/uploads/2020/03/1.-Wider-Impacts-of-Shelter-Key-Findings_Final1.pdf.

55. Van Bavel, Bas, Daniel R. Curtis, Jessica Dijkman, Matthew Hannaford, Maika de Keyzer, Eline van Onacker, ir Tim Soens. 2020. *Disasters and History. The Vulnerability and Resilience of Past Societies*. Cambridge University Press. https://www.academia.edu/44094541/Disasters_and_History_The_Vulnerability_and_Resilience_of_Past_Societies.
56. Van Bavel, Bas, ir Daniel R. Curtis. 2016. „Better understanding disasters by better using history: Systematically using the historical record as one way to advance research into disasters“. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* 34 (1): 143-169.

kiti internetiniai šaltiniai:

57. „Ar valstybės institucijos pasirengusios ekstremaliosioms situacijoms 2016/Nr. VA-P-40-1-10“. 2016. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 10 d. https://pagd.lrv.lt/uploads/pagd/documents/files/2016%20m_%20liepos%2011%20d_%20Nr%20VA-P-40-1-10.pdf.
58. „Civil defence shelters would be used during military threat“. 2021. Ministry of the interior Finland. Žiūrėta 2021 m. spalio 29 d. <https://intermin.fi/en/rescue-services/preparedness/civil-defence-shelters>.
59. „Civil defense and homeland security: A short history of national preparedness efforts“. 2006. Homeland security national preparedness task force. Žiūrėta 2021 m. spalio 23 d. <https://training.fema.gov/hiedu/docs/dhs%20civil%20defense-hs%20-%20short%20history.pdf>.
60. „Civilinė sauga valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms“. 2020. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Žiūrėta 2021 m. spalio 18 d. <https://pagd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/civiline-sauga/civiline-sauga-valstybes-ir-savivaldybiu-institucijoms-ir-istaigoms>.
61. „Dėl oro erdvės pažeidimo - Lietuvos protesto nota Rusijai“. 2016. Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 27 d. <https://urm.lt/default/lt/naujienos/del-oro-erdves-pazeidimolietuvos-protesto-nota-rusijai>.
62. „Disaster“. 2021 m. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d. <https://www.undrr.org/terminology/disaster>.
63. „Fallout shelter“. 2021. Cambridge University Press. Žiūrėta 2021 m. spalio 19 d. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fallout-shelter>.
64. „Gyventojų apklausa „Ar pakanka informacijos apie civilinę saugą“ rezultatai ir išvados“. 2019. Marijampolės savivaldybės administracija. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 12 d.

- <https://www.marijampole.lt/naujienos/4/gyventoju-apklauso-ar-pakanka-informacijos-apie-civiline-sauga-rezultatai-ir-issvados:9609>.
65. „Jungtinės Tautos“. 2021. Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 15 d. <https://urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuva-ir-tarptautines-organizacijos/lietuva-ir-jungtinese-taused>.
66. „Nacionalinė rizikos analizė“, 2018. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2022 m. sausio 14 d. <https://pagd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/civiline-sauga/nacionaline-rizikos-analize>.
67. „Nacionalinė rizikos analizė“. 2021. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2022 m. sausio 14 d. <https://pagd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/civiline-sauga/nacionaline-rizikos-analize>.
68. LaSane, Andrew. 2019. „9 man-made disasters that had a big impact on our world“. Žiūrėta 2021 m. spalio 10 d. <https://www.businessinsider.com/the-biggest-man-made-disasters-2019-5>.
69. LePan, Nicholas. 2020. „Visualizing the History of Pandemics“. Žiūrėta 2021 m. spalio 10 d. <https://www.visualcapitalist.com/history-of-pandemics-deadliest/>.
70. „Lietuvos gyventojai“. 2022. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. Žiūrėta 2022 m. sausio 11 d. <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2021/salies-gyventojai/gyventoju-skaicius-ir-sudetis>.
71. „Lietuvos narystė Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje (NATO)“. 2021. Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija. Žiūrėta 2022 m. sausio 19 d. <https://urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/nato>
72. „List of the populations of the world’s countries, dependencies, and territories“. 2021. Encyclopædia Britannica. Žiūrėta 2021 m. spalio 30 d. <https://www.britannica.com/topic/list-of-the-populations-of-the-worlds-countries-dependencies-and-territories-2156538>.
73. „Post - disaster shelter: Ten designs“. 2013. International Federation Of Red Cross And Red Crescent Societies. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 7 d. <http://unhabitat.org/wp-content/uploads/2019/04/ten-designs-IFRC.pdf>.
74. „Russia Is Common Threat to Poland and Baltic States“. 2021. Warsaw Institute. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d. <https://warsawinstitute.org/russia-common-threat-poland-baltic-states/>.
75. „Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030“. 2015. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Žiūrėta 2021 m. spalio 25 d. <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>.

76. „The Human Cost of Disasters - An overview of the last 20 years 2000-2019“. 2020. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Žiūrėta 2021 m. sausio 5 d. <https://reliefweb.int/report/world/human-cost-disasters-overview-last-20-years-2000-2019>.
77. „Top 10 most deadliest wars in human history“. 2016. Top 10 tale. Žiūrėta 2021 m. spalio 10 d. <https://top10tale.com/top-10-most-deadliest-wars-in-human-history/>.
78. „What is a disaster?“ 2021. International Federation Of Red Cros And Red Crescent Societies. Žiūrėta spalio 15 d. <https://www.ifrc.org/what-disaster#:~:text=What%20is%20a%20disaster%3F%20%7C%20IFRC%20What%20is,influen ce%20the%20exposure%20and%20vulnerability%20of%20a%20community>.
79. „What is NATO“. 2022. North Atlantic Treaty Organization. Žiūrėta 2022 m. sausio 26 d. <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>
80. „Žinojimas saugo“. 2021. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie LR VRM. Žiūrėta 2022 m. kovo 20 d. <https://www.lt72.lt/>.

SANTRAUKA

Lietuvos Respublikos civilinės saugos subjektų ir bendruomenių pasirengimas karo grėsmei

Žemėje nėra šalies, visuomenės, ar žmogaus, kurie būtų apsaugoti nuo neigiamo nelaimių poveikio. Pasaulis vis dažniau susiduria su įvairiomis nepaprastosiomis situacijomis, kai kurių grėsmių neįmanoma išvengti, tačiau joms galime pasiruošti ir jas valdyti. Sėkmingam NS valdymui reikia tinkamo pasirengimo, gerai koordinuotų veiksmų plano ir deramo atsako. Realią grėsmę Lietuvos valstybės saugumui kelia uždara, represyvi ir dialogo galimybes neigianti Rusija. Lietuvos nacionalinio saugumo padėtį ypač neigiamai veikia Rusijos karinio potencialo ir aktyvumo didėjimas Vakarų karinėje apygardoje ir Kaliningrado srityje, gilėjanti karinė integracija su Baltarusija. Rusija nuosekliai stiprina konvencinius ir branduolinius pajėgumus, vysto naują ginkluotę, vykdo didelio masto mokymus. Rusijos karinis potencialas ir greitas, centralizuotas Kremliaus sprendimų priėmimo procesas sukuria didelį pranašumą prieš Lietuvą ir kitas kaimynines valstybes. Darbo keliamą problemą - kaip Lietuvos CS sistemos subjektai vertina karinės grėsmės riziką ir (ar) bendruomenės įtraukiamos į karinės grėsmės valdymą? Baigiamojo darbo tikslas - ištirti kaip Lietuvos CS sistemos subjektai vertina karines grėsmes bei įvertinti bendruomenių pasirengimo perspektyvas galimos karinės grėsmės kontekste. Darbe buvo naudoti teoriniai, empiriniai bei statistiniai metodai. Baigiamojo darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbus susijusius su NS taip pat Lietuvos teisės aktus reglamentuojančius CS.
2. Išanalizuoti kaip Lietuvoje karinės grėsmės pasireiškimo riziką vertina CS subjektai.
3. Pagrįsti bendruomenių įtraukimo į NS valdymą svarbą.
4. Ištirti kaip CS subjektai vertina karines grėsmes ir kaip bendruomenės įtraukiamos į karinių grėsmių valdymą.

Išvados - Lietuvos valstybei bei jos visuomenės saugumui akivaizdų pavojų kelia galima karinė grėsmė iš priešiška nusiteikusių valstybių (Rusija, Baltarusija). Lietuvos nepriklausomybės ir suvereniteto išsaugojimui didelę įtaką padarė tarptautinės saugumo organizacijos ir jų dėka Lietuva yra nepriklausoma demokratiška, europietiška vertybių šalis. Tačiau tiek pati NATO, tiek Lietuva turi ir pažeidžiamų vietų, tokių kaip Suvalkų koridorius. Teisės aktai nurodo aiškiai CS subjektų hierarchiją, uždavinius ir jų atsakomybę, tačiau praktinėje erdvėje iškyla problemų dėl hierarchinės tvarkos, uždavinių ir tiesioginių pareigų vykdymo bei klaidų teisės aktuose, ko pasekoje nuvertinama karinė grėsmės rizika ir jos valdymas neaprašomas savivaldybių ESVP. Bendruomenės nėra visu pajėgumu įtraukiamos į CS valdymą.

Darbo struktūra: teorinė darbo dalis susideda iš dviejų skyrių, kuriose analizuojama teorinė medžiaga ir Lietuvos teisinė bazė susijusi su CS bei NS valdymu. Trečiasis skyrius skirtas tyrimo strategijai ir metodologijai.

Darbo raktiniai žodžiai: nepaprastųjų situacijų valdymas, bendruomenių įtraukimas, karo grėsmė, civilinė sauga

SUMMARY

Preparation of civil protection entities and communities of the republic of Lithuania for the threat of war

There is no country, society, or person on earth that is protected from the negative effects of disasters. The world is increasingly confronted with a variety of emergencies, some threats unavoidable, but we can prepare for and manage them. Successful management of disasters management requires proper preparation, a well - coordinated action plan and an appropriate response. A closed, repressive Russia that denies the possibility of dialogue poses a real threat to the security of the Lithuanian state. The situation of Lithuania's national security is particularly negatively affected by the increase in Russia's military potential and activity in the Western Military District and the Kaliningrad region, as well as the deepening military integration with Belarus. Russia is consistently strengthening its conventional and nuclear capabilities, developing new weapons, and large-scale trainings. Russia's military potential and the Kremlin's rapid, centralized decision - making process create a significant advantage over Lithuania and other neighboring countries. The problem posed by the work is - how do the subjects of the Lithuanian civil protection system assess the risk of military threat and (or) the communities are involved in the management of military threat? The aim of the final work is to investigate how the subjects of the Lithuanian civil protection system assess military threats and to assess the prospects of community preparedness in the context of a possible military threat. Theoretical, empirical and statistical methods were used in the work. Tasks of the final work:

1. To examine the works of Lithuanian and foreign researchers related to emergency management as well as civil protection regulating Lithuanian legal acts.
2. To analyze how civil protection entities assess the risk of military threat in Lithuania.
3. Justify the importance of involving communities in NS governance.
4. Examine how civil protection entities assess military threats and how communities are involved in military threat management.

Conclusions - the state of Lithuania and its public security are clearly threatened by a possible military threat from hostile states (Russia, Belarus). The preservation of Lithuania's independence and sovereignty has been greatly influenced by international security organizations, and thanks to them, Lithuania is an independent democratic country of European values. However, both NATO itself and Lithuania have vulnerabilities, such as the Suwalki corridor. The legislation specifies a clear hierarchy of civil protection entities, tasks and responsibilities, but in practice there are problems with hierarchical procedures, tasks and direct responsibilities and errors in legislation, which underestimate the military threat and its management is not described in the municipal emergency management plans. Communities are not fully involved in civil protection governance.

Structure of the work: the theoretical part of the work consists of two chapters, which analyze the theoretical material and the Lithuanian legal framework related to the management of civil protection and emergency management. The third chapter is devoted to research strategy and methodology.

Keywords: emergency management, community involvement, threat of war, civil protection

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Kiekybinio tyrimo klausimynas

ANKETA

Gerb. respondentai, esu Andrius Šiška, studijuoju Mykolo Romerio universitete nepaprastųjų situacijų valdymą. Rašau magistro baigiamąjį darbą: „Lietuvos Respublikos civilinės saugos subjektų ir bendruomenių pasirengimas atsako fazei karo grėsmės atveju“ tema. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, kaip Lietuvos Respublikos visuomenė (bendruomenės) yra įtraukiamos į civilinės saugos sistemą karo grėsmės atveju. Jūsų pagalba atsakant į anketą yra svarbi ne tik mokslinė prasme, bet ir praktine. Jūsų dalyvavimas yra savanoriškas, o surinkti duomenys bus saugomi konfidencialiai, prašau nuoširdžių ir atvirų Jūsų atsakymų. Pažymima, kad anketa yra anoniminė ir tyrimo dalyvių konfidencialumas yra garantuotas.

1. Jūsų lytis?

- a) moteris;
- b) vyras.

2. Jūsų amžius?

- a) iki 20;
- b) 21-40;
- c) 41-60;
- d) 61 ir daugiau.

3. Jūsų išsilavinimas?

- a) vidurinis;
- b) profesinis;
- c) nebaigtas aukštasis;
- d) aukštasis.

4. Jūsų manymu, kokios grėsmės Lietuvos valstybei yra realiausios?

- a) „tyčinės“ (karas, masinio naikinimo ginklai, kibernetinės atakos, bombardavimai);
- b) socialinės (masiniai neramumai, sabotazas, streikai);
- c) ekologinės (aplinkos oro, vandens, dirvožemio, grunto užteršimas cheminėmis, biologinėmis ir (ar) radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitoks aplinkai padarytas poveikis);
- c) technologinės (pramoninės, infrastruktūros, transporto);
- d) biologinės (epidemijos, ūminės ligos, augalų ir žemės ūkio epidemijos);

e) gamtinės (meteorologinės, geologinės, biologinės).

f) neturiu nuomonės.

5. Kuri iš šių „tyčinių“ - socialinių grėsmių jums atrodo realiausia Lietuvos valstybei?

a) karinės (kariniai veiksmai Lietuvos teritorijoje, bombardavimas);

b) kibernetinės atakos (valstybės bei verslo IT tinklų sistemos veiklos sutrikdymas, elektros tiekimo sutrikdymas);

c) masiniai neramumai, streikai;

d) teroristinės (teroristų atakos, mirtininkų atakos);

e) masinio naikinimo ginklai (cheminiai, biologiniai).

6. Jūsų nuomone, kokia tikimybė karinės grėsmės pasireiškimo Lietuvoje iš užsienio valstybės, turint omenyje Lietuvos geopolitinę padėtį?

a) nulinė;

b) maža;

c) vidutinė;

d) didelė;

e) labai didelė.

7. Kurį variantą rinktumėtės pasireiškus karinei grėsmei (pvz. bombardavimas, priešo karinių pajėgų intervencija)?

a) rinkčiausi slėptuves (kolektyvinės apsaugos pastatai);

b) rinkčiausi evakuaciją (laikinas gyventojų perkėlimas iš teritorijų, kuriose pavojinga gyventi ir dirbti, į kitas teritorijas);

c) elgčiausi savo nuožiūra nekreipdamas dėmesio į civilinės saugos specialistų nurodymus;

d) laukčiau bendrų valstybės/savivaldybės instrukcijų kaip elgtis esant karinei grėsmei

e) nežinočiau ką daryti;

8. Jeigu įvyktų karinė nelaimė, ar žinotumėte kur rasti visuomenei numatytus laikinus statinius ar patalpas, kurias ekstremaliųjų situacijų ar karo metu galima pritaikyti gyventojams apsaugoti nuo atsiradusių gyvybei ar sveikatai pavojingų veiksnių (kolektyviniai apsaugos statiniai)?

a) taip;

b) ne;

c) pirmą kartą tokį pavadinimą matau.

9. Ar civilinė sauga yra veikla, apimanti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų ūkio subjektų ir gyventojų pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms, veiksmus joms gresiant ar susidarius, ekstremaliųjų situacijų likvidavimą ir jų padarinių šalinimą?

a) taip;

b) ne;

c) neturiu nuomonės.

10. Ar esate dalyvavęs civilinės saugos pratybose arba turėjote civilinės saugos mokymus (pvz. darbe, mokykloje, universitete ir pnš.)?

a) dalyvavau;

b) nedalyvavau;

c) norėčiau sudalyvauti;

d) neaktualu.

11. Ar esate turėjęs civilinės saugos mokymus susijusius su karinėmis grėsmėmis (kaip elgtis karo atveju)?

a) neturėjęs;

b) turėjęs;

c) norėčiau sudalyvauti tokiuose mokymuose;

d) neaktualu.

12. Ar pritariate teiginiui, kad Lietuvos Respublikos piliečiai nuo pat pirmų mokyklos klasių turėtų būti mokomi civilinės saugos pagrindų?

a) visiškai pritariu;

b) pritariu;

c) nepritariu;

d) visiškai nepritariu;

e) neturiu nuomonės.

13. Jūsų nuomone, kuria priemone būtų pasiekti geriausi rezultatai ugdant patriotinį sąmoningumą?

a) švietimo įstaigose (mokyklos, universitetai);

b) spec. Kursuose;

c) visuotiniu šaukimu į kariuomenę;

d) patriotiniai konkursai;

e) patriotinės dainos/serialai;

f) per valstybines šventes (pvz. Karaliaus Mindaugo karūnavimo diena).

14. Ar sutinkate su teiginiu, kad civilinės saugos institucijos yra tinkamai pasiruošusios reaguoti pasireiškus karinėms grėsmėms?

a) visiškai sutinku;

b) sutinku;

c) nei sutinku, nei nesutinku;

d) nesutinku;

e) neturiu nuomonės.

15. Ar pritariate šiam teiginiui, kad jūs esate pasiruošęs ir žinote kaip elgtis pasireiškus karo veiksmams?

- a) visiškai pritariu;
- b) pritariu;
- c) nei pritariu, nei nepritariu;
- d) neturiu nuomonės;
- e) visiškai nepritariu.

16. Ar sutiktumėte padėti valstybės institucijoms, jeigu įvyktų karinė grėsmė ir civilinės saugos institucijos prašytų civilių pagalbos suvaldant karinės grėsmės padarinius (pagalba evakuojant civilius, žmonių gelbėjimas iš griuvusių pastatų)?

- a) visiškai sutikčiau;
- b) sutikčiau iš dalies (pvz. artimųjų gelbėjimas);
- c) nesutikčiau;
- d) neturiu nuomonės.

17. Ar pasitikite Lietuvos Respublikos civilinės saugos sistema?

- a) pasitikiu;
- b) nepasitikiu;
- c) nei pasitikiu, nei nepasitikiu;
- d) neturiu nuomonės.

18. Kaip manote ar civilinės saugos institucijos informatyviai pateikia būtiną civilinės saugos medžiagą visuomenei?

- a) taip;
- b) ne;
- c) neturiu nuomonės.

19. Jūsų nuomone, kaip būtų patogiau gauti visuomenei būtiną civilinės saugos informaciją?

- a) internetu;
- b) radiju;
- c) telefonu;
- d) darbuose, mokymo įstaigose;
- e) kitas variantas (įrašyti).

20. Ar esate lankęsis (-iusis) www.lt72.lt internetiniame puslapyje skirtam gyventojų švietimui, kuriame pateikti patarimai, kaip elgtis kilus gamtinės, techninės, „tyčinės“ kilmės pavojams?

- a) lankiausi;
- b) nesilankiau;
- c) norėčiau apsilankyti;
- d) neaktualu.

21. Jeigu 20 klausime pažymėjote a) variantą ar vadovaujatės www.lt72.lt pateiktomis rekomendacijomis?

a) taip;

b) ne;

c) neaktualu.

17 anketos klausimo papildomi respondentų atsakymai (tekstas neredaguotas)

1. internetu ir televizija.
2. Visur kur tik įmanoma teikti informacija.
3. Apmokymai suskirstyti pagal amžiaus grupes didelese prekybos centruose.
4. Gaila, kad apklausoje nėra atvirų klausimų: neturiu galimybės atsakyti apie labai svarbų aspektą - žmonių su negalia, senjorų evakuacija, jų informavimu, pagalbos teikimu jiems. Nežinau Vilniuje nei vienos slėptuvės, kurion galėtų patekti žmonės judantys neįgaliųjų vežimėliais. Galima daryti prielaidą, kad juos galėtų kažkaip nutarabanyti laiptais žemyn. Tačiau, ką darys šie žmonės, kai jiems prireiks tualetu - tikrai nemanau, kad bus prieinami. Kol kas Vilniaus savivaldybėje negalime gauti info, ar būtų pagalba, transportas, kas padėtų žmonėms, kurie patys bus napajėgūs savimi pasirūpinti. Aš pati judu neįgaliojo vežimėliu, todėl visų neramumų ar ekstremalių situacijų laikiu su dar didesne baime nei visi kiti žmonės. Labai siūlau paliesti ir šią problemą Jūsų darbe.
5. Visais aukščiau nurodytais būdais.
6. Skirtingoms asmenų grupėms tinka skirtingi informacijos sklaidos šaltiniai. Turi būti visa sistema, kad būtų pasiektas kiekvienas. Tuo tarpu dabar net pvz.pratybos, kai mieste kaukia sirenos, vyksta chaotiškai, vieni gauna pranešimus sms žinutėmis, kiti negauna... Lietuvos civilinės saugos komanda nepasiruošusi padėti visuomenei. Visa biltis, kad žmonės domisi savarankiškai, ką bandau daryti ir aš su šeima.
7. Visais būdais kad kiekviena pasiektu.
8. Visais išvardintais būdais.
9. Internetas, TV/radijas, soc. Tinklai.
10. Tinka visos priemonės.
11. Visi atsakymai yra tinkami dėl to, kad skirtinga amžiaus grupė renkasi skirtinga informacijos šaltinį.
12. Visi variantai;
13. Informacija turi būti pateikiama visais įmanomais būdais.
14. Visais imanomais būdais.
15. Darbuose, Mokymosi įstaigose, Internetu, Radija/televizija.
16. visomis priemonėmis.
17. Sos pranešimais, esant ekstremaliai situacijai arba jos grėsmei.
18. visi išvardinti būdai.
19. Brošiūra.

20. Visais nurodytais atvejais pakartojama ir pateikiama atnaujinta info. Idealu, jei pagrindai išmokti nuo vaikystės.
21. Senukams-televizija, jaunimui-internetu, telefonu.
22. Visais išvardintais.
23. Visi variantai.
24. Visuose išvardintuose.
25. Visais įmanomais metodais.
26. Visais variantais.
27. Niekaip.
28. savivaldybėse/poliklinikose/viešajame transporte skrajučių forma ir pan.
29. Visomis šiuolaikinėmis priemonėmis net žaidimo forma.
30. Visais išvardintais kanalais. Skirtingos amžiaus grupės naudojasi skirtingomis info sklaidos priemonėmis.
31. jeigu informacija būtina, privalo būti pasitelktos visos įmanomos priemonės.
32. Neturiu nuomones.
33. visos tinkamos.
34. Visi variantai reikalingi.
35. Visais čia išvardintais būdais, išskyrus telefonu.
36. pastovios c. saugos pratybos.
37. Visi aukščiau pateikti variantai.
38. Internetu, darbe, mokymo įstaigose.
39. Visais įmanomais būdais.
40. Per visus įmanomus kanalus.
41. darbo vietose, bet yra žmonių dirbančių individualiai, tai juos info turi pasiekti kitais būdais (pvz.: per sodra, medicinos įstaigas ar pan., ten kur jie tikrai lankosi).
42. Visi variantai.
43. Švietimo įstaigose.
44. kompleksas priemonių, kad pasiektų kuo daugiau piliečių.
45. šviečiant visuomenę visais įmanomais būdais.
46. Visais išvardintais atvejais.
47. Visais įmanomais būdais turi žmones gauti žinant kokia saugumo situacija yra.
48. Visi.
49. Vyresniems - radijas/televizija, jaunimui - internetu, Spec. programėlėmis.

Kiekybinio tyrimo rezultatų lentelė

Savivaldybės pavadinimas	Savivaldybių ESVP ir rizikos analizės pateikimas savivaldybių internetiniame puslapyje	Ar yra ESVP išskirta karo grėsmė ir koks jos rizikos lygis	Galimo karo pavojaus tikimybės (T) rizikos įvertinimas	Galimi padariniai (poveikis) gyventojų gyvybei ir sveikatai (P1)	Galimi padariniai (poveikis) turtui ir aplinkai (P2)	Galimi padariniai (poveikis) būtiniausioms gyvenimo (veiklos) sąlygoms (P3)
Akmenės r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Alytaus m.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Alytaus r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Anyškčių r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Birštono	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Biržų r.	pateikia	yra, priimtina	labai maža	riboti	dideli	dideli
Druskininkų	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Elektrėnų	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Ignalinos r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Jonavos r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Joniškio r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Jurbarko r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Kaišiadorių r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Kalvarijos	pateikia	yra, labai didelė	vidutinė	katastrofiniai	dideli	dideli
Kauno m.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Kauno r.	pateikia	yra, didelė	didelė	dideli	nereikšmingi	labai dideli
Kazlų Rūdos	pateikia	yra, didelė	maža	labai dideli	labai dideli	katastrofiniai
Kėdainių r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Kelmės r.	nepateikia	-	-	-	-	-
Klaipėdos m.	pateikia	yra, priimtina	maža	nereikšmingi	nereikšmingi	nereikšmingi
Klaipėdos r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Kretingos r.	pateikia	yra, vidutinė	maža	dideli	dideli	dideli
Kupiškio r.	pateikia	yra, priimtina	labai maža	riboti	riboti	nereikšmingi
Lazdijų r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Marijampolės	pateikia	yra, didelė	vidutinė	labai dideli	labai dideli	labai dideli
Mažeikių r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Molėtų r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Neringos	pateikia	-	-	-	-	-
Pagėgių	nepateikia	-	-	-	-	-
Pakruojo r.	pateikia	neiškirta	nevertinta	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Palangos m.	pateikia	yra, priimtina	labai maža	nereikšmingi	nereikšmingi	nereikšmingi
Panevėžio m.	pateikia	yra, priimtina	labai maža	dideli	dideli	dideli
Panevėžio r.	pateikia	yra, priimtina	labai maža	dideli	dideli	dideli
Pasvalio r.	pateikia	yra, priimtina	labai maža	riboti	dideli	dideli
Plungės r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Prienų r.	pateikia	yra, priimtina	labai maža	riboti	dideli	dideli
Radviliškio r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta

Raseinių r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Rietavo	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Rokiškio r.	pateikia	yra, priimtina	labai maža	riboti	dideli	dideli
Skuodo r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Šakių r.	pateikia	yra, didelė	vidutinė	labai dideli	dideli	labai dideli
Šalčininkų r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Šiaulių m.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Šilalės r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Šilutės r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Širvintų r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Šiaulių r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Švenčionių r.	nepateikia	-	-	-	-	-
Tauragės r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Telšių r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Trakų r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Ukmergės r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Utenos r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Varėnos r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Vilkaviškio r.	pateikia	yra, didelė	maža	labai dideli	labai dideli	nereikšmingi
Vilniaus m.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Vilniaus r.	pateikia	neiškirta	nėra	nevertinta	nevertinta	nevertinta
Visagino m.	pateikia	yra, priimtina	labai maža	dideli	dideli	dideli
Zarasų r.	pateikia	yra, vidutinė	labai maža	katastrofiniai	katastrofiniai	katastrofiniai

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2022

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Viešojo valdymo ir verslo fakulteto / vadybos ir politikos mokslų instituto, nepaprastųjų situacijų valdymo

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

studentas (-ė) Andrius Šiška

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Lietuvos Respublikos civilinės saugos subjektų ir bendruomenių pasirengimas karo grėsmei“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Žinau, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą - plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____
(parašas)

Andrius Šiška
(vardas, pavardė)